

סיפורי ים

תחרות הסיפור הקצר בנושאי ים וספנות

עדנה שמש: "זהים איננו מלא"

אבידן רייך: "שטיל"

טי וייט נויין: "הגשם סער לדרום"

אהרן אפלפלד - "חזרה לפולין" - פרקים מרומן

יוסי שריד: שירים

במה למתא"ן

שירה: נעמה מלכיר;

שחר-מריו מרדכי

סיפורת: חני ברוכין; חגית לביא

מצד זה - עמוס לויתן על

מקום אחר ועיד זרה מאת מאיה ערד

ועל חיי פיי מאת יאן מרטל

הזוכים בתחרות הסיפור הקצר בנושאי יום הספנות: מימין: אבירן רייך, טי וייט נויך, עננה שמש

*

מותו של המספר יוסל בירשטיין הכה בהלם רבים. רבים היו ידידיו ומעריציו. הוא היה אדם הצובר ידידים בעשרות. די היה לפגוש בו לדקות ספורות ולהקשיב לאחד מקטעי הסיפור שעליו עבד, כדי להישאר ידידו לתמיד. האיש האופטימי הזה היה סופר מהונג. כישרון בלתי רגיל להפוך סיטואציה בנלית שבבנלית לסיפור מרתק, מותח, מצחיק, חף מכל רוע, מבוצע בעל-פה בכישרון של שחקן תיאטרון מקצוען. אדם טוב לב, רך כשצריך ובלתי מתפשר כשצריך. תמיד בטוב-טעם, לעולם לא באגרסיביות.

מספר יהודי טיפוסי. דיבר עברית צחה. אך אהב לדבר, בעיקר לספר, בידיש. גם כשדיבר עברית, שמעת את היידיש בניגון המילים העבריות. ציכוב ישראלי יחיד במינו. לא היה לו אח ורע בקרב סופרי ישראל, ספק אם נמצא מי בעל יכולת סיפורית דומה ליכולתו של יוסל בירשטיין גם בפרוזה העולמית. אבל הוא לא ראה את עצמו כך. הוא הצניע לכת פשוטו כמשמעו, למרות שהיה ער ליכולתו הגדולה לכתוב ולספר סיפור על כל אירוע שנקרה בדרכו.

לספרות היידיט והעברית זוהי אבדה גדולה. הווקום שנוצר עם לכתו של יוסל בירשטיין לא ייתמלא, אין מסתובבים יוצרים מן הזן הזה. לא כאן ולא במקומות אחרים.

קשה לכתוב עליו מבלי להסתכן בסופרלטיבים. אך כזה היה בירשטיין, ולכן אלו אינם סופרלטיבים.

אני כבר מתגעגע אליו. קשה להשלים עם כך ששוב לא אשמע ממנו סיפור משגע, ולא אחוש עוד את חיבוקו החם המלווה בנשיקה, בפגישתנו התורנית. אזכור אותך יוסל.

*

הגלגול החדש של השמאל הישראלי הוא בדמותה של יח"ד, האמורה לכלול את מר"צ, חלקים מ"העבודה", ועוד מחפשי דרך. הבעיה היא לא הקמת מפלגה מסוג זה. הבעיה היא לנווט אותה נכון, לבנות אותה כך ששני העמים החיים בישראל ימצאו בה מקום ומקור של תקווה. זה לא פשוט. איני יודע מי יעמוד בראשה. שני המתמודדים - יוסי ביילין ורן כהן - ראויים, גם מבחינת העמדות הפוליטיות שלהם וגם מבחינת האישיות. אבל, כן אבל, בגלל ההרכב האנושי בארץ, הרב גוניות התרבותית, היחסים הבינעדתיים, היחסים בין יהודים וערבים - לו נשאלתי - הייתי מצביע: רן כהן. אבל, שוב. למי שייבחר, אני מאחל הצלחה רבה. הצלחתו תהיה של כולנו.

אנחנו שמחים וגאים להעמיד במרכז הגליון הזה פרק, שהוא סיפור ארוך בזכות עצמו, הפותח את ספרו החדש, בכתובים, של אהרן אפלפלד. אם לשפוט על פי הפרק הראשון, הכתוב בפשטות וירטואוזית, של "חזרה לפולין", הרי שמחכה לנו הפתעה ספרותית מרתקת, שתעסיק, עם הופעת הספר, את קהילת הקוראים והכותבים בישראל במשך זמן רב. מדובר ביצירת מופת נדירה, גם כשמדובר ביוצר בשיעור קומתו של אהרן אפלפלד.

*

יוסי שריד מוכר כחבר-כנסת מטעם מר"צ, שר-חינוך בממשלתו של ברק, דמות פוליטית פופולרית ומשפיעה, בעלת עמדות עקרוניות הנטועות בחוזקה בצד השמאלי של המפה הפוליטית בישראל. מעטים אולי הם היודעים, שקדם לו יוסי שריד, שפרסם בעתונות הספרותית שירים הראויים בהחלט להיקרא שירה.

הקריירה הפוליטית נטלה מאיתנו את המשורר למשך כמה עשרות שנים, והנה, חזרו המים אל האפיק שהיה והמתין למעיין. שריד מפרסם את שיריו לאחרונה בכמה ספרות שונות. שירים טובים, אין שם שעשועי לשון. אין ניסיון להדהים במטאפוריקה קיצונית. זו שירה בוגרת, מעניינת. רצינית. איננה נזקקת לפירוטכניקה. הקורא מוזמן לקרוא את שיריו החדשים של שריד, הפותחים את הגליון הזה.

*

הפרוזה העברית עשירה בנושאים. היא עוסקת בכל הנוגע לחיי אנוש. יתר על כן, היא גם עוברת ממקום למקום מבחינה גיאוגרפית; יש לנו הרבה תל-אביב, הר הכרמל חוגג, ירושלים אינה נעדרת, ישנו הגליל, הדרום, יהודה ושומרון, הכפרים במשולש ותושביהם. עונות השנה, גוף מגוון, מהרים ועד חול המדבר, מה חסר אם כן - חסר הים! דווקא התנ"ך שופע ים, החל מיציאת מצרים ולא רק. גם הסיפורת "עתיקת היומין" של האבות המייסדים עסקה בים, בשני הימים שבגבולות ישראל, הכינרת ובן זוגה הים-התיכון, כמובן. למה, אם כן, הסיפורת העכשווית נמנעת ממנו? (בעצם כמעט נמנעת - ראו אצל דן צלקה, למשל).

*

ובאותו עניין: 'עתון 77' בשיתוף עם 'רשות הנמלים' קיימו תחרות הסיפור הקצר בנושאי הים והספנות. הגיעו הרבה מאוד סיפורים. לשיפוט הועברו יותר משבעים סיפורים, מתוכם נמצאו שלושה שזיכו את מחבריהם בפרסים כספיים, והם מובאים בגליון זה. המישה סיפורים מומלצים יופיעו גם הם בגליונות הבאים של 'עתון 77'. אנחנו מקווים שבדרך זו נתרום לחזרתו של הים אל הפרוזה העברית.

טקס חלוקת הפרסים נערך בנמל תל-אביב, במסעדת "פרפראות" שמול הים, בהשתתפות מנכ"ל "רשות הנמלים" מר עמוס רון, וצוות השיפוט: יצחק אוורבוך-אורפז, גד יעקבי, עמית ישראלי-גלעד והח"מ. בקהל ישבו כמעט כל המחברים של כל הסיפורים ועוד אורחים.

מנכ"ל רשות הנמלים ציין בדבריו את חשיבות תחרות הסיפורים ואף העלה אפשרות כי ראשי התעשייה בישראל יתמכו ויקחו חלק בתחרויות כגון זו של סיפורים קצרים, בשיתוף 'עתון 77', בנושאים שונים. זהו רעיון מבורך, ואנחנו, מערכת 'העתון' נשמח אם היוזמה תצא לפועל.

קלוד מונה, "החוף בסנט אדרס", 1868

לכבוד אגודת סופרים ואמנים - עתון 77
 ת"ד 16452 ת"א 61163
 אבקש מנוי לשנת 2004

שם ושם
 משפחה.....

כתובת.....

טלפון.....

מצורפת המחאה על-סך 250 ש"ח עבור 11 גליונות כולל משלוח

בנק.....סניף.....מס' המחאה.....

מתא"ן - מפעל תרבות ואמנות לנוער, פועל במסגרת החברה למתנ"סים. מטרתו לקדם את החינוך לאמנויות במתניסיים ובמסגרות החינוך הבלתי פורמלי בקהילה ולעודד את היצירה האמנותית העכשווית בקרב בני נוער בעלי כשרון מכל רחבי הארץ.

מתא"ן מפעיל מדי שנה מאות בני נוער מצטיינים ומורים לאמנויות בעשרות תוכניות איכותיות. הארגון פועל בחמישה תחומי אמנות: מוסיקה, מחול, כתיבה יצירתית, תיאטרון ואמנות פלסטית. בין התוכניות: אחת עשרה קבוצות עבודה המשכיות לבני נוער, כיתות אמן במוסיקה בדרום הארץ, כיתות אמן במחול בהנחיית הרקדן עמנואל גת, חממות כתיבה. הוצאת חוברות הדרכה וקריטריונים, וכחמישים קורסי העשרה ופיתוח למורים לאמנות.

שירה

יוסי שריד

5

סיפורת

אהרן אפלפלד - חזרה לפולין (פרקים מרומן)

7

במה למתא"ן

שירה: נעמה מלכיר; שחר-מריו מרדכי

27-26

סיפורת: חני ברוכין; חגית לביא

תחרות הסיפור הקצר בנושאי ים וספנות

28

עדנה שמש: והים איננו מלא

32

אבידן רייך: "שטיל"

37

טי וייט נויין: הגשם סער לדרום

ביקורת ספרים

19

יהודית אוריין על ריח תפוחים מאת מרק בר

20

רוני סומק על מופע רמזור קצר מאת עודד גיורי

20

עמי לוי על חומות הגוף מאת ברק חמדני

רשימה

21

שמואל שתל על הפסל יעקב אפשטיין

מדורים קבועים

לפי שעה - יעקב בסר

4

המלצות 'עתון 77'

מצד זה - עמוס לויתן על מקום אחר ועיר זרה מאת מאיה ערד ועל חיי פיי מאת

22

יאן מרטל

25

חצי פינה - רוני סומק - רוברט פרוסט; מאנגלית: אסף מרון

41

תיאטרון - כרמית מירון על "אהבה קשה" ועל "משפחת ישראלי"

42

בתיאטרון חיפה

אינדקס 2003

שנה כ"ז • גליון 286 • סבב חש"ד • דצמבר 2003 • 28 ש"ח

עתון 77

ירחון לספרות ולתרבות

Iton 77

Literary Monthly

Editor: Jacob Besser
 Managing Editorial Board: Shimon Ballas, Amos Lvitan, Shalom Ratzabi, Sasson Somekh, Rony Someck, Arie Sivan, Zvi Atzmon, Oded Peled, Dorit Peleg, Mohamed H. Ganaiem, Jacov Shai Shavit
 Vice Editor: Amit Israeli Gilad
 Graphic Design: Michael Besser
 Editorial Secretary: Gila Shaul

המו"ל: אגודת סופרים ואמנים לקידום הספרות והתרבות
 עמותה מס' 580073575
 בתמיכת משרד החינוך, התרבות והספורט.
 עיריית תל-אביב יפו - האגף לאמנויות.
 המערכת והמינהלה: טל': 5618271, ת"ד 16452 ת"א
 המערכת אינה אחראית על תוכן המודעות.

העורך: יעקב בסר
 חברי המערכת: שמעון בלס, עמוס לויתן, ששון סומק, רוני סומק, אריה סיון, צבי עצמון, דורית פלג, עודד פלד, מחמד חמוזה ע'נאים, שלום רצבי, יעקב שי שביט
 עורכת משנה: עמית ישראלי-גלעד
 עיצוב: מיכאל בסר
 רכות מערכת: גילה שאול
 ניקוד: שמואל רגולנט, פסח מילין
 מועצת המערכת: יצחק אורבך-אורפז, גילה בלס, משה דור, נתן וך, א.ב. יהושע, ש. גיורא שוהם, אנטון שמאס

המערכת אינה עונה בכתב על פניות כותבים ואינה מחזירה כתבי יד אלא אם צורפה אליהם מעטפה מבוילת וממוענת. חומר יש לשלוח רק בדואר רגיל, מודפס ברווח כפול על צד אחד של הנייר. רצוי לצרף דיסקט, בתיאום עם המערכת. פגישות עם העורך רצוי לתאם מראש. טל': 03 5618271

ששון סומך: **בגדאד אתמול**, הוצאת הקיבוץ המאוחד, סדרת הכבשה השחורה ספרי סימן קריאה 2004, עמ' 157

אוטוביוגרפיה - נופי ילדותו ונעוריו של המחבר בבגדאד, בה חי עד גיל 17. הערות והארות על חיי הקהילה היהודית המפוארת בבגדאד בטרם היעלמותה.

ג'ברא אבראהים ג'ברא: **בוד המים הראשון, ילדות כביח לחם**, מערבית: רביב אנין, הוצאת אנדלוס 2003, עמ' 200

תמונות וחוויות ילדות מבית-לחם של שנות ה-20 - בבית קשה יום. חיי המשפחה, התרבות והפוליטיקה, על רקע נופי פלסטין שאיננה.

גרב לויטן: **פוליטיקה משפחתית**, הוצאת גוונים 2003, עמ' 112

ספר סיפורים שני. נובלת התבגרות וסיפורים "עירוניים". יחסים בין דורות במשפחה מתוארים בדקות ובהומור, על רקע המהלכים בחברה הישראלית, מילדות בקיבוץ ועד לסגירת קריית הפלדה בחיפה השכנה.

יונתן פיין: **והגדולה שבהן היא האהבה או המנוליטה של פטיטצ'קה**, הוצאת אסטרוולוג 2003, עמ' 185

ספרו השני של יונתן פיין. בנקודת מפנה בחייה, מיקה ידלין עורכת חשבון נפש - ומסתייעת בנשות ארגון שומר ובנות העלייה השנייה.

רון ברקאי: **האשה שאהבה סיפורים**, הוצאת חרגול 2003, עמ' 254

בעקבות נטישתה של האשה האהבת סיפורים, נקלע פסיינאריו

למערבולת של געגועים. הסיפורים שהוא ממשיך לאסוף משתלטים על חייו, עד לאשפוזו במחלקה סגורה, שם הוא מתיר את סבך הסיפורים.

דויד גרוסמן: **המוות כדרך חיים, מאמרים 1993-2003**, הוצאת הקיבוץ המאוחד 2003, עמ' 190

קובץ מאמרים שפורסמו בעיתונות בישראל ובעולם. עשר השנים בהן הידרדר תהליך השלום: מלחיצת היד שבין רבין לערפאת ועד השקיעה בבוץ האינתיפאדה ואימי הטרור.

יוסי לוי: **דרום**, הוצאת ידיעות אחרונות, ספרי חמד 2003, עמ' 117

ספר ראשון. 43 סיפורים קצרים בלשון ישירה, מתריסה עד בוטה. על חיים צעירים במציאות אורבנית קשה וקיצונית, הנוגעת בניהיליזם. מלווה בתצלומים של יוני דרוור.

אורית גידלי: **עשרים נערות לקנא**, הוצאת ספרית פועלים סדרת מפתנים 2003, עמ' 56

"ומה מצמית אותי עדיין לפנים הקשות / לרעולי פנים הקשות / לנדידה / בלי כנפיים בארץ החום? / אולי אברם מהמכולת שאמר: 'שיהיה / בעשרה' והנדיבות בנתה בתוכו / ברכה קרירה, היה / יום שרב, נכנסתי לרחוץ בתוכה - אולי זה הוא שעומד ביני לבין המפה / מסתיר את אורכה, צרותה המבוהלת: / מדינה בצורת מאכלת" (עמ' 32, עקדה v).

רוני אלפנדרוי: **בזכות הספק**, הוצאת עצמית, בסיוע קרן יהושע רבינוביץ 2003, עמ' 76

"כמה סרטים ראיתי באמצע הלילה / בפקודת הגב שלך / מזל שיש כבלים / אם זה היה תלוי בך / הטלוויזיה היתה

עוד משדרת בשחור לבן" (עמ' 18, 'זיכרון אבן', 2).

אסתר אייזן: **אמי תפרה כוכבים**, הוצאת כרמל עם יד-ושם 2003, עמ' 407

סיפורי חייה של המחברת, מילדות נטולת דאגה בפולין טרם מלחמת העולם השנייה, ימי המלחמה בגטו ובמחנות, שובה לפולין שלאחר המלחמה ועד עלייתה וקליטתה בארץ. בלשון פשוטה, חמה ואנושית, רגישה וערה ליופי, ונמנעת מהיסחפות לפרטי הווועה.

ג'ניס רביבו: **אחרי העזריאלי לפני הקריה**, הוצאת כרמל 2004, עמ' 61

ספר שירים שלישי של ג'ניס רביבו. "המלון הוא מקום שאינו קיים / ובו איני קיימת / אני חיה הסודיים של מחצית / האנושות / תהנו / מאחל פקיד הקבלה / החדרנית זונה / גדמה לי" ('אוטופיה', עמ' 25).

נכון, / לא נעים לכתוב על זה ברבים / אבל בכל זאת, / איש זקן תפס אותי בשירותים / ואמר / 'אין סיבה למבוכה / אני בא בימים, לא בלילות' / איש זקן, תפס אותי בשירותים, / תודו שזה לא נעים" (עמ' 30).

ז'וזה סאראמאגו: **המערה**, מפורטוגזית: מרים טבעון, הוצאת הספרייה החדשה 2003, עמ' 272

חייה של משפחה כפרית משתנים לחלוטין בעקבות בנייתו של קניון עירוני בסמוך. לכלי החרס שמייצר אב המשפחה אין עוד ביקוש, והוא עובר לחיות עם בתו וחתנה בקניון, שם מועסק החתן כשומר.

לא אלף ולא לילה: ליקט, תרגם וביאר: יוסף סדן, הוצאת עם עובד, המפעל לתרגום ספרי מופת 2003, עמ' 260

סיפורים שראויים היו להיכלל בקורפוס המקובל "אך לא צלח מזלם", והם לוקטו בידי המחבר, פרופ' סדן, ממקורות זנוחים ומכתבי-יד.

מילן קונדרה: **מחול אחרון ופרידה**, מצרפתית: צבי ארד, זמורה ביתן 2003, עמ' 221

הוצאה מחודשת לספרו הנודע של קונדרה. יחסים בין דמויות בעיירה של מעיינות מרפא.

פלאן א'ו'בריאן: **השוטר השלישי**, מאנגלית: דורון נרקיס, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ספרי סימן קריאה, סדרת הכבשה השחורה 2003, עמ' 205

קומדיה שחורה - "על שוטרים, על אויפניים, על הרוע האנושי ועל סיוט החזרה האינסופי" - פרי עטו של הסופר האירי, שיחד עם סמואל בקט נחשב לממשיכו של ג'יימס ג'ויס.

סטיבן שריל: **המינוטאור יוצא להפסקת עישון**, מאנגלית: ערן שדה, הוצאת כנרת 2003, עמ' 300

המינוטאור המיתולוגי נמלט מהמבוך ומחפש את עצמו בפרבר אמריקאי, בתפקיד של עוזר טבח.

פאנוס קרנזיס: **בושות קטנות**, מאנגלית: אמיר צוקרמן, הוצאת כנרת, זמורה ביתן 2003, עמ' 272

סיפורים המתרחשים בכפר יווני קטן - חיי הגיבורים, בני אדם וכמה בעלי חיים, מצטלבים זה בזה.

סיפורו של מקום

באנגליה יש טירות מצטירות
שתלויות בהן עינים מן העבר
שראו סכין באפלה
שראו כוס תרעלה
שראו ידים נשלחות אל צואר

והעינים האלה שראו הכל
מפחידות אנשים,
עינים לטושות כמו המראות המלטשות
מהתקופה של קרומול
שבלעו את הגופות המרטשות,
קרבות של פשע נורא ולא מפענח
שעד היום לא נח.

בתוך העדשה הלטושה והטירה הנטושה,
מודמנים לפעמים תירים
לשמע את הספור הנורא של הטירה,
רק מצטים נוטים ללון,
נוטים להסתכן ברוח המשגעת
שהודפת ורודפת.

לפנים הסתפנתי וגרתי במקום שהיו בו פעם חיים
ואחר כך היו בו מתים ורפאים
ואחר כך היתה בו עוזבה
ורק הבוסתן עוד החזיק מעמד לתקופה
כי עץ השדה הוא לא האדם.

טוב, מה אתם רוצים,
כאן זה לא אנגליה
ומה כאן בדיוק הספור, ואת מי הוא מענין,
לא רהיטי מהגוני ולא מראות-מעטרות,
וגם מי שמתבית
לא ממש מתבעת
בודאי לא כעת.

גם אין מה להזמין תירים בעקבות הרוח המשגעת
כי אפלו אנחנו איננו יודעים
ואיננו רוצים לדעת
ספורו של מקום.

בשדה הקרב של פלנדריה

תמיד רציתי לכתב משהו נוגה על פלנדריה,
בהשפעתו של ז'אק ברל, מן הסתם.
עכשיו יש לי הזדמנות מצינת, כאשר מתגלה
זוג מגפים של חיל שנפל כאן, ליד העיר איפר,
בשדות הקרב הגדולים של מלחמת העולם הראשונה,
ותמונת המגפים הפעורים מתפרסמת בכל-העולם.

מזל גדול שהיה כאן בוץ עמק בחפירות של פלנדריה,
מזל גדול שנעלו כאן מגפים,
מזל גדול שהמגפים נתפרו מעור עמיד במיוחד,
ואיזה מזל שעכשיו רוצים לסלל כביש מהיר באתר.

היה קשה מאד לזהות את החיל באפן ודאי רק
בעזרת מגפים:
גרמני, אנגלי, צרפתי, בלגי, מי יכול לדעת,
ומאד חשוב, כמוכן, לקבע את הלאמיות שלו
לאחר כל-כך הרבה שנים של אלמוניות.
לבסוף, אין עוד ספק, הוא זהה כבריטי
בעזרת כפתור אחד של מעיל שנמצא בצד המגפים.

מזל גדול שהיה כאן כה קר, בפלנדריה,
ומזל גדול שהחילים לבשו בחרף סגין,
ומזל גדול שלמעילים הצבאיים היו כפתורים קשוחים כאלה,
ועוד יותר מזל -
שלא כל הכפתורים
של כל המעילים
של כל החילים
של כל הצבאות
הם אותם כפתורים,
ויש ביניהם הבדל - תודה לאל.

תרדמת הדובים

מי יתגנו תרדמת דבֵים בהרף.
 הם ישנים אבל הם גם ערים.
 אִמנם לא אוכלים ולא מפרישים ומתפרבלים לשמור חמם
 ומאבדים משקל
 ועם זאת הם בהחלט דרוכים למתרחש,
 יתקפו בזעם כל מי שיפלוש לאמפריית השנה שלהם
 והכי מעגין - ימליטו גוריהם וילקקו אותם במאורותיהם.
 הם לא ישנים מחמת ציפות
 או דכאון,
 פשוט אין להם מה לאכל
 וגם דב לא יכול
 לרעב הרף שלם.

ההרף כבר כאן, כבד, לא לכלם תהיה ארוחת ערב,
 ילכו לישון על בטן ריקה ומציקה -
 מה דבו אהליה ישראל,
 ואם אלה החיים, למה לא לישון יותר,
 ועם תרדמה כל-כך ערה
 מי בכלל רוצה לצאת מהמאורה.

הוויכוח בינינו

כאשר אנחנו עוברים את כפר גלעדי, מעבר למחצבה,
 בדרךנו למרגליות, בלילה,
 ביתנו עדין סמוי מהעין
 ואורות המושב עושים מאמץ תרפי להבליח,

זאת שרפה - אני אומר לך - והעשן הכבד שמתאבד
 מכסה את רכס מנרה ושפוליו
 ונטפל כסמרטוט אל גלגלי המכונית.
 זאת לא שרפה - את אומרת לי - זה ענן נמוך
 שגוהר על הבתים ומחביא אותם בתוכו עד לבקר המאחר,

ואנחנו מתוכחים עד ששערי המושב נפתחים
 ובולעים אותנו בתוך המאפליה הזאת שמזדחלת
 אל מתחת לדלת
 ביללה תנית ואימתנית.

והוויכוח הזה - שרפה מתחת או סערה מעל -
 מסכם היטב, לדעתי, את השני בראית העולם שלנו, שלך ושלי.

נ.ב. בסופו של דבר זה היה ענן. שוב צדקת.

חזרה לפולין

פרקים מתוך רומן בכתובים

אהרן אפלפלד

פרק 1

ומתרחק מכל ששייך לעולמם. ההורים היו מאז ומתמיד זרים לו. הזרות השתרעה על הכול: הבית, החנות, בית הכנסת, שלא לומר האזכרה השנתית בבית בכו' בכסלו. האזכרה היתה מאוד אינטימית, בקושי מניין, והיתה מתחילה אחר הצהריים בתפילת מנחה ולאחריה הישיבה סביב השולחן הרחב בסלון.

הכינוס הצנוע הזה היה משנה את הבית בבת אחת. הריחות של הכפר הרחוק, משם באו, היו מגרשים את הריחות המקומיים ופושטים בכל החדרים. היו אלה ריחות קור מעורבים בריח מרק מהביל. לפעמים נתווסף אל ריחות אלה ריח בושם זול של נשים. הריחות העלו בו את התחושה כי עוד מעט יתחילו גם ההורים לארוז את חפציהם, וכולם יפליגו במסע ארוך אל אותו כפר ששם נולדו, שם ניספו הוריהם ושם נותר חלק מישותם.

כשהסתלקו ההורים אל עולמם מיהר יעקב למכור את הדירה ואת הרהיטים הכבדים. את כלי הבית, כלי הפסח, הבגדים וספרי הקודש מסר למוסד צדקה. הוא עשה זאת במהירות, ביעילות, בלא לשמור לעצמו אפילו חפץ אחד. בלבו בטוח היה שהחיתוך הזה הוא כורת, ואחר הכורח אין מהרהרים.

אך הדברים, משום מה, התנהלו אחרת. החנות שקיבל בירושה, חנות משגשגת, הזכירה לו על כל צעד, שלהורים יש דריסת רגל במקום. קונים ותיקים נהגו להזכיר לו כי את החנות לא הוא הקים. זאת ועוד, מוסדות צדקה, שההורים נהגו לתת להם תרומות נדיבות, היו שולחים לו תזכורות, שלא לומר באי בית הכנסת. הללו זכרו את האב בחיבה רבה, הזכירו לו תמיד שאביו היה אדם הגון ובעל לב רחב, דבק במסורת אבותיו ונאמן לקהילתו. רוב השיפוצים של בית הכנסת היו על חשבוננו.

נכון, יעקב פיין היה משכיל מהוריו. הוא סיים בית ספר תיכון, סיים את שירותו הצבאי בדרגת סרן ואפילו למד שנה באוניברסיטה. ובכל זאת היה חסר משהו. את החיסרון, או ככל שנכנה זאת, לא חש בצעירותו. בשנות בגרותו ביקש להרחיב ולבסס את החנות ולהכניס בה תכנים חדשים. ואכן, חנות הבדים המשגשגת שהורישו לו הוריו שינתה את פניה והפכה לחנות של בגדי אופנה. הוא שיווה למקום

יעקב פיין, אדם שקט, מיושב בדעתו ונעים הליכות, החליט, אחרי היסוסים מסוימים, לעזוב לזמן-מה את משפחתו, את חנותו המשגשגת ולהפליג אל כפר הולדתם של הוריו. הוא עשה זאת ברוח עניינית, והבטיח כי תוך עשרה ימים, לכל היותר שבועיים, יחזור אל הבית ואל החנות והכול ישוב אל מה שהיה.

אשתו לא קיבלה את החלטתו בהבנה. היא טענה שנסיעה כזו לא עורכים בחיפזון. יש להיוועץ במשפחה, בידידים, ורק אחר שיקולים מחליטים לנסוע, וגם אז לא לבד, אדם לא נוסע לבד למקום לא גודע. הוא מצידו טען שכבר שנים הוא משתוקק לנסוע לשם, אך משום החנות והילדים השהה את הנסיעה. עתה הוא מרגיש שלא יוכל עוד לדחות אותה.

יעקב פיין לא נחשב עקשן, ועל כן סבורה היתה אשתו כי יעלה בידה, בעזרת הילדים והידידים, להניאו מכוונתו. היא כמובן טעתה. מאחורי הנינוחות שלו ונטייתו ללכת לקראת האנשים, אופיו הממוזג, מאחורי כל אלה שכן העקשן. נכון, העקשן חי בו לרוב מופרש ומוסתר וכמעט ולא בא לידי ביטוי, אך כל פעם שיצא ממחבואו היה נחוש בדעתו וללא חת.

השידולים שנמשכו יום יום לא שינו את תוכניתו במאומה. אדרבא, מיום ליום התחזק בכוונתו, והוא פעל בהתאם לכך: כרטיסי טיסה לורשה, כרטיסי רכבת מורשה לקרקוב, ומקרקוב תכנן לקחת מונית הישר אל הכפר שידובצה. בשבועות האחרונים השקיע מאמצים רבים כדי למצוא ניצול, ולו אחד, מאותו כפר, כדי שיספר לו על המקום ועל מה שאירע בו בזמן המלחמה. כל מאמציו לא העלו דבר.

בעודו ילד היו באים אל בית הוריו, ברחוב מלצ'ט המוצל והנאה, כמה מבני הכפר שלהם. הם נראו שונים מיתר הבריות: נמוכים, חסונים ומסוגרים. ההורים היו מקבלים אותם בפנים מאירות. הם היו יושבים שעתיים שלוש, מדברים על סוחרים וסחורות, מעלים זכרונות ושותקים לרוב. עליו הם לא עשו רושם נעים, אך מכיוון שנכנסו מדי חודש אל הבית, הסתננו באין משים אל חלומותיו, נכון יותר אל סיוטיו.

גם ההורים היו מסוגרים, לא כלפיו, הוא היה בן יחיד, חי בעולמו

רחבות, נועם ואלגנציה של עיר גדולה, ותוך כמה שנים גירש מכל הזוויות את הפרובינציה הקודרת של הוריו. פעם אמרו לו שאם ההורים היו קמים לתחייה לא היו מזהים את המקום. "המקום יפה יותר", לא השאיר ספק.

אלה היו דמיונותיו והוא מימש אותם ביכולת רבה. אדם אחר היה ודאי מאושר, אך יעקב חש כי הירושה שהנחילו לו הוריו, שאפשרה לו לפתח את יכולתו המסחרית, אינה מביאה לו אושר. נדמה היה לו כי את הירושה קיבל במירמה, הוא אינו ראוי לה, חייב היה למסור את כספי הירושה לרשות הרבים, כדרך שנהג עם חפצי הבית, הבגדים וספרי הקודש, ולהתחיל בעצמו הכול מחדש. התחושה הזו, שהיתה צפה בתחילה על פני השטח, השתרשה בו וחדרה אל נפשו פנימה. כדי לסמם את המועקה היה לעיתים, אחר סגירת החנות, יוצא למסע לאורך החוף, גומע את מראות הים וחוזר אל רחובות העיר. הוא אהב את הערב-רב של ותיקים ועולים חדשים, את ריחות המזרח של שווארמה ופלאפל ואת המשקאות הזולים, התוססים. בשובו הביתה היתה אשתו שואלת, "היכן היית?" "אצל חברי מוניו." תמיד אתה אצלו."

לשווא חשדה בו. באותן שנים לא אל הנשים ברח. נכון, לפרקים היתה אשה מושכת אותו אל חדרה או הוא מיוזמתו היה מזמין אשה ללילה. היו אלה, בסופו של דבר, בילויים של מה בכך, והם חלפו כלעומת שבאו. את נפשו עינו דברים שנסותרו מבינתו, והם התלבשו בסיוטי לילה ארוכים.

לעיתים נדמה היה לו שהוא חייב לשנות את חייו, להעתיק עצמו לכפר ולחיות זמן מה מרוחק מאנשים. לדמיון הזה לא נתן אפילו רגע של חיים, המחשבה, שהוא יחיה יחד עם אשתו במקום שאין בו אנשים, נראתה לו ככלא שבו דשים את הבשר יום ולילה. להיפרד מכל שבנה - אפשרות כזו לא עלתה על הפרק. הבנות דאגו כל השנים לשמור על המסגרת המשפחתית ולטפח אותה. הן ידעו, בחושן המעשי שירשו מאמן, כי אביהן עלול באחד הימים לקום ולשבור את הכלים, כמו שאומרים. הן עמדו על המשמר כמו סוהרות. עמידתן חזרה ואמרה, לא נרשה לך לפרוץ את הכלא הזה. הוא, תיאמר האמת, ניסה מדי פעם, אך כל אימת שניסה נתקל בנחישותן. הללו חזרו ואמרו, משפחה לא הורסים, חנות לא מפרקים. כשמלאו לו חמישים, והבנות נישאו ויצאו מן הבית, חש את המחנק ביתר שאת. תחילה חשב לנסוע ללונדון, אך מיד תפס כי לא לשם נמשך לבו. לילה אחד קם ממשכבו ואמר: "אני נוסע לשידובצה," כמו עלה בידו סוף סוף למצוא את המבוי החוצה. ימים אחדים שמר את הדבר בסוד. לבסוף הודיע לאשתו, "אני נוסע לכפר של הורי."

"לאן," ניסתה להתעשת מן ההלם. "אל הכפר של הורי," חזר על מה שאמר. "מה פתאום." "אני חייב." ההפצרות והאזהרות נחתו עליו מכל פינה. האשה, הבנות, ידידים ואפילו קונים של החנות. כל אחד ראה צורך להתערב, לייעץ ולהזהיר אותו מפני אסון קרב. המהומה לא ריפתה את ידיו. מיום ליום נעצמה הפטחה בנפשו שהוא חייב לנסוע ויהי מה. משלא הועילו הטיעונים וההפצרות הרימה האשה את קולה וקראה

לעומתו: "זה שיגעון." "אולי."

"היכן ההיגיון. מה תמצא שם."

"הכול," לא התאפק והטיח בה מילה זו.

תמיד היתה מעשית, אך בשנים האחרונות גברה המעשיות עליה וניכרה בכל הליכותיה. גם הוא עצמו לא נעדר מעשיות, אך מעשיותו לא היתה עקבית. לעיתים קרובות נכון היה לצאת מגדרו: להוריד מחירים שלא בעונת המכירות, לתת נדבה משמעותית לאדם נצרך, ובשנה האחרונה, לישון יום תמים. היא כינתה את התנהגותו 'השגעונות של בעלי'. מדי פעם היתה נוזפת בו או מתפרצת או פשוט מעליבה אותו. הוא לא טמן את ידו בצלחת. לא פעם כינה אותה קטנונית, קמצנית, חסרת לב.

חיים אלה באו עתה אל תחנתם. הוא עמד והכין את המזודה ואת תיק היד. הבנות באו להיפרד ממנו. הן חזרו וביקשו ממנו להשתות את הנסיעה. כלפיהן היה נוח יותר. מוכן היה להודות שלנסיעה אין טעם ברור, אבל לפרקים מוכרחים להיענות לשיגעון הקטן שבתוכך ולתת לו פורקן מועט.

הבנות דומות היו לאמן, מחושבות ומעשיות כמותה, אך בלבן חיבבו את אביהן. אי אפשר היה שלא לחבב אותו. הוא מעולם לא אמר להן לא, לא העניש אותן, ואם נצרכו לדבר יקר היה קונה להן. האם, כמובן, לא מחלה לו על קניות נדיבות אלו. היתה אומרת שכך לא מחנכים ילדים. לילדים יש צורך לשים גבולות. וכשהיתה מרוגזת היתה מוסיפה, "אתה מבקש לקנות את לבן." הבנות, בסופו של דבר, הודהו עימה. להגיונה היה תמיד תוקף שכבש אותן.

הן ביקשו ללוות אותו לשדה התעופה, אך הוא לא הרשה להן. "אני רוצה לצאת בלי התרגשויות." נחישותו היתה עכשיו גלויה לעין והן התאפקו לרגע. כמו תמיד במעברים חדים כאלה נפלטו מילים שאולי לא התכוונו להיאמר. האם הרימה את ראשה ומלמלה, "אני לא מבינה שום דבר. תהרגו אותי, אני לא מבינה שום דבר. אני חיה בבית משוגעים," היא אחזה את ראשה בשתי ידיה, כמו עומדת לצעוק. היתה זו ההטחה האחרונה, תערובת של מרידות וחוסר אונים. מיד כמו נרגעה. קולה התחלף, והיא ביקשה, "תשמור על עצמך, תשמור על תיק היד, תטלפן, תכתוב, אל תלך למקומות מסוכנים." המשפטים האחרונים נבלעו בהמולה, שכן באו להיפרד ממנו כמה ידידים, שני לקוחות ותיקים ורב בית הכנסת, שחיבב מאוד את אביו.

פרק 2

הטיסה מתל אביב לןרשה אינה שונה מטיסה לרומא או מדריד, אך כשהגיע לןרשה ויצא משדה התעופה אל תחנת הרכבת חש מיד כי זה אוויר שונה, אוויר לחוחי ומבושם מעט, שהעלה מיד על זכרונו את ההורים שהיו חוזרים ואומרים, איזה אוויר, איזה מים. הוא לא סבל את הנוסטלגיה הזו. הוא אהב את הכרך, את תל אביב, כל שהוא מחוץ לכרך נראה לו עלוב, והוריו אכן גילמו את העליבות הזו: התרפקות על מה שהיה ודבקות במצוות הדת. שגרת חיים זו הרחיקה אותו מהם, נכון יותר הרתיעה אותו.

הרחק מקרקוב.
 "ממתי הוא מתגורר שם," שאל.
 "מאז ומתמיד," אמר היהודי הזר ונתחייך.
 קומתו הנמוכה והפרטים שהוא דלה ממנו העלו על לבו את פני
 אביו. גם האב שאל כמוהו ובאותה הטיית ראש.
 "ומה הוא מתכוון לעשות בקרקוב," שאל היהודי בחביבות.
 "אני נוסע משם לשידובצה."
 "כפר קטן מאוד," אמר וכנראה לא ידע מה להוסיף.

יעקב גילה לו שהוא נולד בתל אביב להורים יוצאי שידובצה ומטרת
 נסיעתו לראות את המקום.
 "אין שם יהודים, אין שם דבר."
 "אני יודע. אולי אמצא שם בית של יהודים, תחנת קמח שהיתה
 שייכת ליהודים, אבל אם גם את אלה לא אמצא, אסתפק בגבעות,
 בבארות, ואם איכר ירצה למכור לי כלי בית של יהודים אקנה
 אצלו." הוא הוציא מאוצרו את כל המילים שהיו צבורות בו, וראה
 פלא היהודי הבין אותו.
 "משונה," אמר היהודי בהבעה יהודית מאוד.
 "מה משונה," ביקש להבין.
 "הנסיעה שלך."

היה אומר לעיתים, "אמונה באלוהים אחרי השואה, זאת לא אבין
 לעולם." בשם מה שקלט בבית הספר, ולימים בתנועת הנוער, היה
 מענה את הוריו במשפטים ארוכים ונמלצים, וטוען, "אתם עוד
 חיים בכפר שלכם. לא למדתם שום לקח היסטורי." בעניין זה לא
 היה שונה מחבריו לכיתה. גם הם עינו את הוריהם באותן האשמות.
 אמת, הורים אחרים היו מתווכחים, מביאים פסוקים לצידוק
 טענותיהם ומתגוננים בצעקות. הוריו לא התווכחו עימו, לא ביקשו
 להוכיח לו דבר, אך דווקא שתיקתם הוציאה אותו לעיתים מן הכלים.
 "נשגב מבינתי," היה אומר ובטוח שהם לא מבינים
 את המילים.

הרכבת זזה. הוא חש את גלגליה נושאים אותו.
 מעולם לא נסע ברכבת ומשום כך אולי נגלו
 המראות שונים ומיוחדים. איכרים ישבו לצידו, שתו
 בירה ודיברו בקול רם. הוא לא הבין אלא מילה פה
 מילה שם. בביתו דיברו יידיש, אבל לפרקים, כדי
 שלא יבין, היו ההורים מדברים ביניהם פולנית.
 השפה צרמה את אוזניו בצליליה. נדמה היה לו
 שתחת חסותה של שפה זו הם מבקשים להעלים
 ממנו סודות מס הכנסה. גם כשבגר המשיכו לדבר
 פולנית ביניהם, אבל אז נדמה היה לו שהם מדברים
 בענייני אישות אסורים. על כל פנים, משיחות
 לחושות אלו קלט לא מעט מילים ואפילו כמה
 משפטים. מסתבר, כי מה שאדם שומע בילדותו,
 גם אם הם דברי סתר קטועים, הם לא נמחקים.
 הרכבת התנהלה לאט, כל כמה זמן עצרה, הורידה
 והעלתה נוסעים. ככל שהתקדמה, חש שהוא הולך
 ומתנתק מחייו הקודמים. תל אביב נראתה לו מן
 הקרון רחוקה, נעדרת ממשות, כמו לא היתה אלא
 דממה אי שם בחייו הרחוקים.

עז היה רצונו לשאול את אחד האיכרים אם שמע
 על הכפר שידובצה, אך כל מאמציו לגייס מילים
 לשאלה זו היו לשווא. משונה, הם לא נראו לו גסים
 במיוחד או עוינים. הם שתו והיו עליונים. במיוחד
 שם לבו לעליונותן של הנשים. הן דיברו בשטף,
 מתגרות, מעלות מילים מצחיקות, פה ושם מילה
 גסה, שהיתה מצחיקה את יושבי הקרון יותר.
 בילדותו היתה האם מספרת לו על אורח החיים
 בכפר, על עונות השנה, על עבודת האדמה ועל

האמונה. הוא אהב להאזין לקולה של האם, אך בית הספר, במיוחד
 התיכון, המילים והמושגים שקנה שם, מחקו מנפשו כל מה שגילתה
 לו האם. עתה יצאו ממחבואן התמונות הגנוזות, והן תאמו, להפתעתו,
 למה שראו עיניו עתה: איכרים תאבי חיים, שלא כמו היהודים,
 יודעים לשמות.

אדם ניגש אליו ושאל ביידיש, "יהודי."
 "אכן," הגיב מיד.
 "לאן הוא נוסע."
 "לקרקוב."

קשה לו לדבר ביידיש, אבל במאמץ הוא מעלה מילים ועושה אותו
 מעין משפטים. היהודי גילה לו שהוא מתגורר בעיירה קטנה לא

"מה משונה בה."

"לנסוע אל מקום שאין בו כלום."

"הורי דיברו כל חייהם על שידובצה, לא היה יום שלא דיברו עליו. לא ייתכן שאין שם דבר. יהודים גרו שם דורות, תמיד מעטים מאוד, הורי, הסבים, הורי הסבים, ואני מניח גם סבי הסבים. כלום אפשר לומר שהם נעלמו, הם נמחקו," דיבר במילים לא שלו ובהתרגשות לא שלו.

"אני מבין," אמר היהודי במנוח ראש ספקני, תמה על השטף העילג שנחת עליו.

"אני נוסע אל מקום מלא חיים," אמר בלא לרדת כנראה למשמעותו של המשפט שיצא מפיו.

"אני מניח," אמר היהודי וסתם את השיחה.

כשנעצרה הרכבת, התנצל על הפרעה, איחל לו נסיעה טובה, ואמר, "זה מקום מגורי," והסתלק.

שעה רבה עוד ריחף לנגד עיניו. הוא אכן נראה לו כאחד מבני הכפר שהיו באים לבקר את ההורים. משונה, ההם נראו ארציים יותר מאשר היהודי שפגש עתה.

שוב היה עם עצמו והוא שמח שהוא עם עצמו.

הוא נזכר בהכנות לבר מצווה שלו. הסיוט נמתח לאורך שמונה חודשים. האב הביא מלמד מן הנוסח הישן שילמדו את הפרשה ואת ההפטרה. היה זה יהודי נמוך, פיקח, שידע שהוא שליח לדבר כפייה. יעקב התרומם, סירב לשתף פעולה, ולבסוף, אחר שידולים רבים, קיצרו את הלימוד והעמידו אותו על שעה בשבוע. המלמד עשה את חובתו בנאמנות, הסביר, ניסה לעורר את סקרנותו, אך כל התחבולות לא הועילו. יעקב אטם את אוזניו או שאל שאלות כדי להרגיזו. המלמד הקשיש התאפק, לא נזף בו, ובא בנאמנות בכל יום שני בשבוע.

האב היה אומלל, חסר אונים. כל המילים שגייס לא הועילו, ופעם כשקצרה ידו לשכנע, אמר, "אתה עוד תצטער."

"על מה."

"על הסירוב הזה."

"אני גאה בו." אמר וזקף את ראשו לאות ניצחון.

מכאן ואילך לא השתדל עוד האב. האם בכתה בסתר, אך גם בכיה לא ריכך את לב הנער. לבסוף בוטל הטקס.

הפצע שנת ימים רבים בבית. ההורים לא דיברו על כך, לא הטרידו אותו. לאמיתו של דבר, התחפרו בתוך חייהם, בתוך הצלחותיהם המסחריות. משנה לשנה גבהה החומה. נכון, הם שמחו והיו גאים כשסיים את התיכון בהצטיינות, את קורס הקצינים, וכשנרשם לאוניברסיטה הציע לו האב טיול לחוץ לארץ.

בכל זאת היה סוד חוצה ביניהם. האב היה אומר, "זהו זה," וכך צמצם את תחושותיו בשתי מילים אלו. האם היתה פולטת לעיתים גניחה, אך גם היא השלימה עם רצונותיו של בנה. "הוא שונה מאיתנו," היתה אומרת, "אולי טוב שהוא שונה."

הקרון הלך והתמלא איכרים. הם כנראה הבחינו שהוא זר ולא שאלו אותו דבר. הזרות הלכה ועטפה אותו והיא נעמה לו. "אני חוזר הביתה," אמר לעצמו ומיד תפס את האיוולת שבמשפט זה.

לפני שנים, בעודו נער, רצו ההורים לחזור לכפר הולדתם, ואפילו ערכו הכנות מסוימות, אך הנסיעה משום האם לא יצאה אל הפועל. האם פחדה לחזור למקום שהוריה ואחיותיה נספו בו, והאב ניסה

לכטל את פחדיה, אך, בסופו של דבר, נענה לה והם לא יצאו. הכפר המשיך לחיות בתוכם. לאמיתו של דבר, נוכחותו התחזקה ככל שהוקינו. מדי פעם היה האב אומר, "באחד הימים ניסע." היתה זו משאלת לב, שמשנה לשנה נחלש כוחה. לבסוף שקעו כליל אל תוך היום יום, אל מיתושיהם, והעניין ירד מהפרק. ימי הילדות הרחוקים ברחוב מלצ'ט נראו לו עתה שונים מכפי שדימה אותם שנים רבות.

במיוחד אביו. אביו היה קצת נמוך מאמו, שתקן עיקש שמחל על כבודו, אבל לא על שתיקתו. הבעתו אמרה כל השנים: את מה שיש לומר אי אפשר לומר, גם אם אכה את ראשי בכותל. מוטב להקשיב ולא לדבר. את ההבעה הזאת הכיר על כל גווניה. היא נחרתה בנפשו ולא פעם היתה נגלית אליו כתמצית מהותו של האב. היו שבועות שלא החליף עימו מילה. האם היתה שונה, היא היתה ניבוחה יותר. היא לא דיברה על ימי המלחמה, אך מדי פעם היתה אומרת, "אני רואה אותם מול עיני," וזה היה מצמרר.

את ימי התיכון בילה בקן של השומר הצעיר. המפגשים הליליים, השיחות, הבנות, כל אלה מילאו את נפשו. הבית נראה לו מלא סודות בלתי נעימים. גם החנות ששגשגה, אפילו היא נראתה לו כשייכת לעולם שאבד עליו הכלת.

כל ימי הגימנסיה טיפת תחושת עליונות כלפיהם, אך הם מצידם לא נטרו לו איבה. כל פעם שהיה דורש דבר, או מעיר הערה ביקורתית, היתה שתיקתה של האם אומרת, אתה המנצח, אתה המוכשר, אתה העילוי ואתה העתיד, אל תכעס עלינו, אנחנו בני חלוף.

האב הסתלק אל עולמו בפתאומיות, כשהוא משרת את הקונים בחנות. האם נפטרה מיד אחריו, כמו ידעה, איש לא יסעד אותה בחוליה. לפנות ערב הגיע לקרקוב. היה בדעתו לקחת מונית ולנסוע מיד לשידובצה, אך חיש מהר תפס כי בשידובצה יש להניח אין אכסניה, וספק אם איכר יכניס אותו אל ביתו ללינת לילה. מוטב ללכת למלון, לישון לילה ולהתעשת. הזמן, בסופו של דבר, אינו דוחק. אור היום הוא מדריך טוב יותר לנסיעה מעין זו. בלילה השיפוט הוא לקוי. תוך כך גרר את המזוודה אל המונית, שלקחה אותו, בלא שיעמוד על המקת, אל מלון קרקוב החדש.

פרק 3

למחרת השכים אך לא יצא לדרך. הוא ישב במרפסת של המלון, כמו הושלך מתוך ים סוער אל יבשת זרה. הכול סביבו המה אנשים ומכוניות, אך הוא חש כי גופו עוד נוהה. הניתוק שהרגיש בו קודם לכן היה עתה מוחש יותר. חייו הקודמים כבר עשו כברת דרך והתרחקו ממנו.

רק לפני כמה ימים עוד היה שקוע בלב ובנפש בהווייה התל אביבית. נכון, לא אשתו ולא בנותיו, אבל העשייה, הקונים, חבריו הסוחרים, היובאנים, בתי הקפה, שלא לומר ההתרחשויות הפוליטיות, העתונים, כל ההמולה שרחשה סביבו הטביעה אותו בתוך מימיה. הוא חי בה, שחה בה, נהנה מן ההצלחה המסחרית, מוסיף קונים, רוכש מדי שנה נכס חדש, חי בתחושה של התרחבות ושל שגשוג.

נכון, לפרקים היתה הקדרות עטה עליו, מאטה את פעילותו, מעכירה את יומו, ולא פעם היתה מכריעה אותו באמצע היום. היה נעלם

לימים הבחין: הכול היא עושה בקפידה ובנוקשות מסוימת. אבל אלה היו פכים של מה בכך. החיים זרמו וגרפו גם אותו. תחושות התרוצצו בנפשו ולפעמים הכאיבו לו, אך הוא התעלם מהן. לפעמים היה תמה על עצמו שלא המשיך בלימודים, שלא התערה בחיים הפוליטיים. אלו היו תמיהות חולפות. עסקה רדפה עסקה, הכסף התגלגל במקומות בטוחים והרווחים הצטברו באין משים. ואז לפתע הגיחו כמתוך המארב החלומות בלילה. שנים לא חלם. החלומות המעטים שחלפו בשנתו נמחו ולא הותירו בו שום רושם. לפתע פרצו מתוכו ופשטו על לילותיו. היו אלה חלומות מלאים, בהירים,

ובכל זאת יצירי סיוט.

בחלומות אלה הופיעה לרוב האם, עובדת חנות או בבית. שלא כמו בחייה לא היתה סגורה ומסויגת. היא דיברה, נכון יותר סיפרה מה עבר עליה בזמן המלחמה. לא פעם בחייה ביקשה לספר לו, אך האב לא הרשה לה. הוא עצמו הטיל על עצמו סייגים חמורים. בחלומות התירה עצמה האם מכל הכבלים ודיברה. באחד החלומות התוודתה ואמרה, "כל הזמן רציתי לספר לך, אבל אביך לא הרשה לי. נכון, גם אני סבורה הייתי שמן ההכרח להעלים את העובדות המרות." ופעם אמרה לו בחיוך, "הייתי אולי מתגברת על העכבות, אבל אני הרגשתי שאתה אינך מעוניין בכל שאירע לנו במלחמה. היית שקוע בתנועה ובבנות הקן, ואני, אם לומר את האמת, שמחתי שאתה שקוע בהן ולא בסיפורנו האומלל." בחייה בקושי הוציאה האם משפט שלם מפייה, אבל בחלום היתה חופשית, דיברה בלשון עשירה, הביאה דוגמאות, השתדלה שלא

ליום יומיים, חוזר ומודיע, הצטננות של מה בכך, ושב ומשתלב בעשייה.

אמת, הקדרות ארבה לו מאז ומתמיד. במרוצת השנים הלכה והצטיירה לו בדמות מאגר ששוכן חבוי בתוכו. לאחר ימים של עשייה רבה היה נפתח המאגר ומפיץ סביבו את צבעו העכור. לפרקים נדמה היה לו שאין הקדרות שוכנת בתוכו אלא רובצת מחוצה לו, אורבת לו בסתר ובשעת כושר אוהזת בו.

מעולם לא דיבר על כך עם אשתו. גם היא באה ממשפחת סוחרים מדורות, וגם הוריה ניצולים שהשתקמו יפה. בת יחידה שגם לה הורישו חנות משגשגת לכלי בית והשקעות בנכסים.

את רבקה הכיר באקראי, אצל ידידים. היא היתה גבוהה, נאה ומעורה בחברה המקומית. היו לה דעות לא רק בענייני מסחר. היא התלבשה בבגדים אופנתיים, קראה ז'ורנלים, ומדי פעם קראה ספר שדיברו עליו, הלכה לקונצרטים והשתייכה אל מעמד הביניים, שצמח והתבסס בתל אביב בשנות החמישים והשישים. המעמד החדש הזה נבנה מניצולים אמביציוזיים, שהחלו כאן את חייהם החדשים מלא-כלום, טיפסו כלפי מעלה, הרחיבו חנויות ישנות, קנו חדשות, ייבאו סחורות מחוץ לארץ ומילאו את תל אביב עצבנות, אמביציה ואי שקט.

רבקה קיבלה מהוריה הניצולים את רוב תכונותיהם: ראש מסחרי, חוש התמצאות, יכולת להסתגל ומעשיות חרוצה. הוא היה אז בן עשרים וחמש ותכונותיה קסמו לה. משום מה נדמה היה לו שאילו חיו הוריו, היו גם הם מחבבים אותה. היא ניהלה את חנות הוריה שנפטרו והוא את החנות של הוריו, שגם הם הלכו לעולמם.

מסיבת האירוסין לא איחרה לבוא ועימה טבעת משובצת יהלומים ותליון מעשה ידי אמן נודע. כל שקנה לה הלם אותה. אחרי יום עבודה היו נפגשים, והולכים לקולנוע או לתיאטרון. כמו כל בת טובים סירבה לישון בדירתו או לחלופין בדירתה. בנות הקן היו שוכבות עם חבריהן מאחורי הצריפים או בגן הציבורי. היא עמדה בתוקף, רק אחרי החתונה. בתחילה קיבל את הסירוב בהבנה מסוימת, אך לימים, אולי משום שעשתה מהסירוב עסק, חדל לבקש אותה. הפגישות אחרי יום העבודה איבדו את זוהרן והפכו

עניין שביום יום. יכול היה להשהות את החתונה, להתחרט ולבטל אותה, אבל הוא משום מה ביקש להביא את ההליך שהחל במסיבת האירוסין אל סיומו השלם. המישה חודשים אחרי האירוסין נערכה החתונה, והיא נערכה ברוב פאר. קרובים רבים לא היו להם, אבל ידידים היו והם באו להשתתף בשמחה.

הכול אמר אושר והאושר לא בא. כבר בחודשים הראשונים של נישואיהם חש בקרבתה של רבקה בדידות משונה. זו היתה תחושה חדשה והוא היה בטוח שהיא תחלוף עם הימים. הם פעלו יחד ובתיאום. רבקה מכרה את חנות של הוריה ובכסף זה קנו חנות נוספת, בסמוך לחנותו. הצלחה רדפה הצלחה, ואלמלא אותה תחושת בדידות מוזרה שהיתה פוקדת אותו לפרקים היה יומו מואר יותר.

אבל החיים, בסופו של דבר, היו חזקים יותר. הבנות נולדו ועימן באו השמחות הקטנות.

רבקה הפליאה ביוזמותיה וכשרונותיה המסחריים נגלו לעיני כל.

להאשים ונטלה על עצמה את כל אי ההבנות. היתה חוזרת ואומרת, "הסבל שלנו הוא חסר פשר ומן הראוי שישקע בתהום הנשייה. הרגו אותנו, הרגו אותנו בכל האמצעים. זה הסיפור וזו התמצית. את משפחתנו המיתו בשידובצה. אולי טוב שנורו שם. רובם טולטלו ממקום למקום, נדחסו לקרונות משא, הופשטו ערומים והומתו בגוים. בהשוואה למה שאירע לאחרים המוות בשידובצה היה כנראה קל יותר. אני חוזרת בי," אמרה והניחה ידה על פיה. "מי יודע מה קל יותר, ירייה בגבך ליד בור פתוח או המתה בחנק."

היו אלה חלומות ארוכים והם השתרעו על פני לילות רבים. בתחילה הופיעה רק האם. היתה לבושה בבגדיה הרגילים, הבעתה עצורה, מכינה ארוחת צהריים או מקפלת כביסה או משרתת קונים בחנות. להפתעתו, דיברה בקלות, באיזו מונוטוניות מודגשת, וניכר היה כי המילים גמלו בה. בחייה היו רוב המשפטים שהוציאה מפיה מגומגמים, קטועים, או עצורים כבר בתחילתם. עתה זרמו מפיה מסודרים וברורים.

הוא ניסה להיזכר מתי הופיעו חלומות אלה לראשונה. קשה היה לו להחליט. בתחילה, על כל פנים, הרתיעו אותו, והוא עשה מאמצים רבים ומשונים כדי שלא יחזרו אליו שוב. היה הולך לישון מאוחר, שתה בירה לפני השינה, אך החלומות, שכבר ציפו שנים ובקוצר רוח להתגלותם, הופיעו לילה לילה: מלאים, צלולים, כמו נחתכו מתוך הווייה מגובשת.

חייו הלכו ונתחלקו לשניים. חיי החנות, חיי המשפחה וחייו תל אביב ולעומתם חיי השינה. זה היה הסוד בינו לבין עצמו, והוא שמח שיש לו חיים גזוים שלאיש אין חלק בהם. הוא ידע, אם אך יעצום את העיניים יראה תחילה את אמו ולאחר מכן יופיעו בזהירות אביו ואחריהם בני הכפר שידובצה שניצלו מן הטבח. בחייהם לא ניכר בהם הטבח, אבל בחלום נראו הצלקות רחבות ועמוקות - איחוי שלא עלה יפה.

הוא פקח את עיניו ולרגע חש כי הנסיעה מתל אביב לקרקוב לא היתה אלא עלייה מתוך המעמקים. אור רב שטף את מרפסת המלון וסנוור אותו.

מאוחר יותר צלצל הביתה והודיע כי הנסיעה עברה בשלום, הוא ישהה יום יומיים בקרקוב וימשיך. משום מה ציפה שאשתו תשאל אותו על בריאותו או על מה שהספיק לראות בינתיים. הוא טעה. היא שאלה כמה שאלות שנגעו לקונים ולסחורות. לא היו שום טרוניה או כעס בקולה, כמו הסכינה למצב החדש. משמע שהמהומה שהקימה לא היתה אלא אחיזת עיניים, אמר לעצמו וירד לחדר האוכל.

פרק 4

לאחר מכן יצא לשוטט בעיר. "מאי הוא חודש נפלא בפולין," אמרו לו אנשים ששמעו שהוא יוצא לקרקוב. את הפלאים עוד לא ראה, אבל את השקט פגש מיד. את קרקוב תיאר לעצמו משום מה כעיר סואנת, מלאה איכרים, סוחרים ושוטרים. להפתעתו, זרמו החיים ברחובות במתינות. הוא ישב בבית קפה קטן והזמין קפה ועוגת גבינה, והשתאה מן השמש הממוזגת והרוגע של עיר עתיקה.

"טוב שבאתי לכאן," אמר בלא לדעת למה נפלט משפט זה מפיו. זו היתה העיר הגדולה של הוריו והסבים, אליה היו עולים פעמיים

בשנה, אחרי הכנות רבות. לעומת תל אביב הקודחת נראה הרחוב שישב בו כנווה נופש. העצים הצלו על המדרכות. פה ושם עלה קול אדם מפתח בית. לא כעס ולא רוגז, ואפילו לא עצבנות של אנשים שאצים להגיע למפגש או לאוטובוס.

הוא ישב במקומו ולא היה לו שום רצון לשוטט ברחובות. ככל שישב חש כי עכשיו הוא נמצא בפתחו של עולם שהיה חברי. ההורים הטמינו אותו בו בזהירות ובעורמה רבה.

האב סיפר לו, לא בלי גאווה, כי את התכשיטים והשעונים וכמה דברי ערך אחרים שמו הוריו בכד חלב, חפרו בור בשדה הרחק מהבית והטמינו אותו. אחרי המלחמה חזר אל אותו מקום בלילה ושלף את הכד מתוך האדמה ונמלט מן המקום. ההטמנה בכדים היתה אחת השיטות הישנות לשמירת הרכוש, אך מסתבר כי שיטה זו יפה גם לעניינים אחרים, חלף הרהור בראשו.

הוא המשיך לשבת. שאריות מעסקי החנות ומן הבית התאבכו בראשו. חמישים שנות חייו נראו לו בבית הקפה הקטן בעיר הזרה בגודל של חבילה שאפשר להכניסה לתיק, ללכת וגם לשכוח שאתה נושא בתיק חפץ ארוז.

המראות זרמו אל עיניו והפתיעו אותו בפשטותם. לא הרחק ממנו ישבה אשה על ספסל והאכילה יונים. היונים ניתרו ממקום למקום ונראו שמחות, גם האשה היתה שמחה שהיונים מנקרות את פירורי הלחם מכפות ידיה.

ובעוד הוא משתאה מן האשה ומן היונים, הופיעה מסמטה צדדית אשה גבוהה, לבושה בשמלה בצבע זית ובנעלי עקב. לרגע נדמה היה לו שהיא עומדת לחצות את הרחוב ולפנות אל הסמטה שממול. היתה זו טעות בהערכה. היא נכנסה לבית הקפה, ישבה לא הרחק ממנו, הוציאה מתיק היד פנקס ועט ופנתה אל המלצרית וביקשה קפה. מיד שם לב: פניה מאופרות בטעם. היא גמעה מן הקפה והמבט בעיניה עמד מזרום.

גם הוא עצר את נשימתו. לא בכל יום אדם פוגש אשה נאה כזו. לא היה בישיבתה שום רצון להבליט עצמה. ניכר היה כי באה לכאן משום שהיא אוהבת פינה זו, שאינה פורשת לפניה מראות מיוחדים אלא מאפשרת לה לשבת ולהתבונן בנפשה. הוא השפיל את מבטו שלא להפריע לה.

בעוד הוא יושב בדריכות עלה מול עיניו מראה פניה של הדודה ברונקה - אחות אביו. את השם הזה לא שמע הרבה בבית, אבל המעט ששמע נותר מגובש בזכרונו.

בגיל שבע עשרה עזבה ברונקה את הבית בשידובצה, נסעה לקרקוב והצטרפה אל המפלגה הקומוניסטית. הכאב היה רב, אך הסבים לא התכחשו אליה, היו שולחים לה מזונות טריים, בגדים וכסף. ברונקה מצידה, היתה כותבת להם מכתבים ארוכים מלאי אמונה בעולם שכולו טוב. הסבים היו קוראים את המכתבים בדבקות ומתפללים כי בתם תחזור בה מדרכה.

בבית ברחוב מלצי'ט בתל אביב דיברו על יופיה, טוב טעמה, רגישותה לשפה הפולנית. הפולנית שלה היתה ללא פגם. יהודים מן הכפרים הסמוכים היו באים אליה כדי שהיא תכתוב להם בקשות אל הרשויות המקומיות ומכתבים אל הבנים והבנות שנפוצו בכירות העולם.

כולם בטוחים היו שהיא עתידה ללמוד באוניברסיטה ולהיות הדוברת של עמה האומלל, אבל היא בחרה בדרך אחרת. שנה לפני פרוץ המלחמה היא נשלחה למוסקווה ומאו אבדו עקבותיה. בבית ברחוב

באנשים סביבו בלא לקחת חלק במשא ומתן. כוסית קוניאק הטיבה עימו, והוא הדליק סיגריה, והיה מרוצה מן הישיבה בכורסה. "טוב שבאתי לכאן," אמר, "משל עלה בידו לבחור מקום נופש מתאים. שני הגרמנים נראו מרוצים מעסקיהם כאן, פטפטו והתבדחו. הוא קלט מילה פה ומילה שם, אך כבעל עסק בעצמו תפס שאכן בעסקה מוצלחת מדובר. "מאיין אדוני," פנה אליו במפתיע, באנגלית אחד הגרמנים. "מישראל," גילה לו את האמת.

מלצ'ט היו חייה אגדה כאובה. האב השתמש במילים מיוחדות כשדיבר עליה. גם בני הכפר הניצולים היו מדברים עליה בלחש שלא להכאיב לזכרה.

בשנות החמישים המוקדמות נפוצה שמועה שהיא חיה, חזרה לפולין ועומדת בראש משרד ממשלתי חשוב. היו אנשים שהעידו שראו אותה במו עיניהם בקרקוב, יפה כמו תמיד. השמועה שינתה לזמן מה את אורח חייהם של ההורים. הם סיידו את הבית, קנו מגורות חדשות וציפו לשמוע ממנה. שבועות נמשכה הציפייה. משלא נשמע

דבר החליט האב לבסוע לקרקוב ולהתייצב במשרדה. משונה, דווקא האם, שבדרך כלל נטתה להאמין לשמועות, סברה, משום מה, שאלו שמועות מזויפות. לימים התברר, שאמנם חזרה לפולין אשה יפה, כנראה יהודייה במוצאה, והועמדה בראש משרד חשוב, אבל שמה אינו ברונקה, היא נולדה בורשה ומתכחשת במופגן ליהודים וליהדות.

היתה אכזבה והיא הורגשה בבית. אבל הציפייה לא נעלמה. האב נוהר מהלעלות את שמה, ובני הכפר שהזכירו את שמה עשו זאת בזהירות רבה, שלא להפריע לתחייתה השנייה.

ההורים הלכו לעולמם ושמה נמחק יחד עם שמות אחרים שחיו בבית בצנעה שנים רבות. אפילו בחלומות לא הופיעה. וראה פלא, הנה היא יושבת לידו: אשה בשנות הארבעים לחייה. ניכר שהיא מתבוננת בנפשה. ההתבוננות משווה לפנייה יופי נדיר, וגם כשהיא קמה ממקומה, הדליקה סיגריה וקיפלה את הניירות והניחה אותם בתיק היד, וגם כשעמדה ליד הדוכן ושילמה, גם אז לא נגרע דבר מיופיה.

יעקב עקב אחר כל תנועה ותנועה שלה, ככל שעקב ידע, גם היא כמוהו אין לה איש בעיר הזו, עוד מעט תעשה את דרכה אל משרדה ושם היא תציב את המחיצה בין הפנים והחוץ. באין משים ייבלע הפנים אל תוכה, ובעומדה לפני הממונים עליה היא תהיה כולה חוץ.

"מתל אביב."

"אכן."

"הייתי בתל אביב לפני שנים, כמה פעמים."

"עסקים?"

"לאו דווקא." אחר הפסקה קלה הוסיף, "בענייני צבא. באנו קבוצה

קטנה של קצינים ללמוד מכם שיטות בלוחמה בטרור. אבל אז הייתי

צעיר מאוד."

"היה נעים?"

"נעים מאוד."

"ולמדתם משהו חדש?"

"הרבה."

האיש הזה היה תינוק או ילד בזמן המלחמה, אבל אביו היה ודאי

מגויס. מי יודע מה עולל, חלף הרהור בראשו.

פרק 5

בערב לא יצא מן המלון. אחרי שאכל ארוחת ערב פנה אל הבר, הזמין כוסית קוניאק, הדליק סיגריה וישב בכורסה. רשמי היום רפרפו לנגד עיניו. הוא חזר וראה בבהירות את האשה שישבה בבית הקפה. כל החשבונות שעשה הראו בעליל שאין היא יכולה להיות דודה ברונקה, ובכל זאת לא ביטל השערה בלתי הגיונית זו.

מאוחר יותר נכנסו אל הבר שני גרמנים גבוהים. הם דיברו גרמנית ותיבלו את דבריהם בכמה מילים בפולנית. ניכר היה שהם אורחים קבועים במלון הזה. המלצרית פנתה אליהם בפולנית והם השיבו לה באטיות בשפתה. הוא לא הבין את שיחם, אבל קלט שיש להם עסקים כאן, והם מתכוונים הפעם לשבת במלון לפחות שבועיים.

הוא שמח שאחרי שנים של עבודה מפרכת הוא יכול לשבת ולהתבונן

פרק 6

"ואדוני, פנה אליו הגרמני באדיבות.
"באתי לראות ולהתרשם, סתם יעקב ולא פירש.

"באיזה תחום."

"אופנה."

"ומה התרשמותו."

"הנשים יפות כאן."

שלושת הגברים הסכימו מיד כי הנשים במזרח אירופה עודן נשים, ואפילו בעלות השכלה לא ויתרו על נשיותן.

"הוא עומד להלביש אותן בצורה אטרקטיבית יותר."

"אין צורך, הטבע חנן אותן ביופי." אך אמר זאת, נזכר כי הנשים שחלפו ליד בית הקפה בבוקר היו נאות ולבושות היטב, אלא שהאשה שישבה בסמוך לו שבתה לגמרי את תשומת לבו.

"והנשים בתל אביב, ביקש הגרמני את חוות דעתו.

"יש ויש, אמר יעקב כדי להישמע אובייקטיבי.

עסקי אופנה עניינו אותם. יעקב לא העלים מהם, הגברים טובים יותר במקצוע זה מאשר הנשים.

"היכן למד?"

"לא למדתי. מי שאוהב נשים אינו חייב בלימוד זה."

הוא ביקש כוסית נוספת, לגם אותה ולמראה עיניו צצה החנות שלו, לקוחות וריח הבושם. אם היתה שמחה בחייו היו אלו הנשים שבאו אל חנותו. להלביש אשה בכגד נאה שהולם אותה זה לכבוש אותה, ולא פעם לברוא אותה מחדש. רבקה כמובן קינאה בו. היתה מפייחה רוח נוקשה בינו לבין הלקוחות, עומדת בקפידה על המחיר. לא פלא שהלקוחות ביקשו את שירותיו. ממנה התעלמו. התחרות הזו, או נכון יותר החיכוך הזה, התחיל כבר בימים הראשונים להיוותם יחד. לבסוף הסכימו שהוא יעבוד בבוקר והיא אחר הצהריים.

שני הגרמנים, שכנראה מיצו את ענייניהם, ביקשו לדלות ממנו יותר פרטים על המקצוע. יעקב היה במצב רוח טוב, גילה להם כמה מסודות המקצוע ואישר, מה שידוע לכל, כי הטעם הטוב נדד עתה מצרפת לאיטליה.

לאחר שעה של ישיבה ושתייה הגונה נפרדו, וכל אחד עלה לחדרו. בדרך לחדרו חש כי הגרמנים הערימו עליו, חילצו ממנו סודות ונגעו בסתריו. מכאן ואילך עלי להיות זהיר יותר, נוף בעצמו.

רק מאוחר יותר, כשנרדם סוף סוף, ראה אותם לבושים במדים גרמניים, מאיימים עליו, שאם לא יסתלק מיד הוא יאסר. בתשובה לאיומיהם שלף יעקב את האקדח מתגורתו וציווה עליהם לקום ולהרים ידיים. הם סירבו לעשות זאת והוא ירה באוויר.

"למה אינך יורה בנו," התגרה אחד מהם.

"עוד מעט אעשה זאת."

"נחכה ונראה," חזרו והתגרו בו.

עתה לא היתה לו ברירה אלא לירות בהם והוא ירה, הכדורים פגעו במעיליהם אבל לא בהם. עז היה רצונו להמשיך ולירות בהם, אך הכלי משום מה לא ירה. עתה הגיע התור שלהם, הם לא היססו וירו. הוא נפל אל תוך בור עמוק, התעורר באמצע הלילה, מופתע שיצא חי.

הוא חזר ונרדם. לאורך שנת הלילה פירק את האקדח וניסה לתקנו, אך כל מאמציו עלו בתוהו. הכלי ששירת אותו שנתיים בצבא, ירה ודייק בקליעותיו - בגד בו. משונה, הוא לא האשים את הגרמנים אלא את עצמו, שלא בדק את הכלי כראוי לפני שיצא לדרך.

למחרת, לאחר שחילץ עצמו מתוך השינה הבלתי נעימה, התרחץ, התלבש וירד לחדר האוכל. רק למטה תפס כי בלילה היה עסוק לא רק עם האקדח ועם שני הגרמנים, גם כמה מפרקי חייו הסתננו אל שנתו, אך הפרקים, משום מה, לא התחברו לכדי ממשות, כל פרק לעצמו. מסתבר כי תחושת הניתוק מהבית היתה מדומה. בכל צעד שעשה כאן, והוא לא הרחיק לכת, גרר עימו את המראות מתל אביב, כמובן, את הבית ברחוב מלצ'ט, אך לא פחות ממנו את שנות השירות בצבא. חמש שנים בצבא אינן דבר של מה בכך.

במרחק מה ממנו ישבו הגרמנים, הם הבחינו בו, אך הוא לא ניגש אליהם לבקש את חברתם. אור הבוקר היה מלא וניגר על השולחנות ועל הרצפה, אנשים מעטים ישבו אותה שעה בחדר האוכל, והיתה דממה ושפע של אוכל על הדוכנים.

"עלי להגיע לכפר," לא שכח להזכיר לעצמו, אך הרצון להישאר בעיר הגדולה היה חזק יותר, והוא יצא מיד לסייר ברחובות. האור היה בהיר כמו אמש, גם השקט. הוא הלך אחר רגליו, בלא מפה ובלא לשאול איש.

הפעם בחר לו בית קפה שכולו חוץ. גם פה זרם הרחוב במתינות. הנשים לבושות היו בטוב טעם ולא ניכרו שום עצבנות או מתח. את החרדה למצוא כאן מתח הביא כנראה מתל אביב, או אולי מן ההורים, שהיו מדברים על האקציות הגדולות שהיו בקרקוב.

המלצרית הביאה לו קפה ועוגת גבינה. לשאלתו אם היא מבינה אנגלית השיבה בשלילה.

"את מדברת רק פולנית," שאל בפולנית.

"רק פולנית," השיבה וחיכה בביישנות.

האב דיבר תמיד על קרקוב בגעגועים ובחיבה נסתרת. כל ימי נעוריו ביקש להשתקע בה, אך ההורים, חנותם, הרכוש שצברו שם, מנעו זאת ממנו, והוא נשאר עם ההורים. על רצח ההורים לא דיבר, אבל מותם היה מוחש בבית ולא רק ביום מותם. האם המעיטה יותר בהבעת תחושותיה. ניכר היה כי החלק החשוב של חייה נטמן בה לתמיד.

לאחר שעה של ישיבה שקטה קם ממקומו, עצר מונית וביקש מן הנהג שייקח אותו אל בית הכנסת של הרמ"א. הנסיעה לא ארכה אלא כמה דקות ומיד מצא עצמו עומד מול בניין נמוך, מוצק כמזודה. ברחבה עמדו במעגלים אנשים צעירים, כמה מבוגרים ותיירים אחדים מאמריקה. האנשים דיברו בקול והיתה התרגשות.

פנים בית הכנסת היה שונה משאר בתי הכנסת שהכיר. החלל העלה על לבו עמדה מבוצרת בלא שקים ובלא אשנבי ירי. מעניין כיצד ביקשו להגן על עצמם, דיבר מתוכו רגע הקצין לשעבר.

הוא חזר אל הרחבה. הצעירים דיברו אנגלית. אחד מהם, הנריק, נער כבן שבע עשרה, גילה לו שהוא יהודי למחצה ובכל יום רביעי הוא בא לכאן לפגוש את חבריו. גם הם יהודים למחצה.

"ומה אתם עושים."

"אנחנו מדברים."

"על מה אתם מדברים."

"על ברים ועל בחורות."

הוא נשא על חזהו מגן דוד זהוב, אך במראהו לא היה שום סימן היכר יהודי.

"אתה רוצה להיות יהודי," שאל משום מה יעקב.
 "אני לא יודע."

"ולמה אתה בא לכאן,"

"כאן תמיד מוצאים בחורה יפה."

קשה היה לדעת אם הוא משיח לתומו או יש בתשובותיו כבר אבק של שחיתות.

אדם מבוגר ניגש אליו וסיפר לו בידיש על צרותיו: אשתו חולה והוא עצמו סובל מטרשת עורקים. יעקב הושיט לו עשרה דולר. הלה התכופף וביקש לנשק את ידו.

פנים רבות הקיפו אותו מכל עבר, צעירים שנשאו על חזם מגיני דוד זהובים, אנשים מגודלים וחסונים, לבושים ברישול, כמו יצאו זה עתה מן הבונקרים. לא היה ספק, כולם כאן, מלבד הזקנים, יהודים למחצה ולרביע. בית הכנסת של הרמ"א הוא להם תחנה של שעה שעתיים בחיפושיהם אחר אשה חדשה. עוד מעט יסירו את מגיני הדוד וילכו אל הברים, המקום ישאר ריק. רגע תמה על חשיפה משונה זו, שכלפי חוץ אין לה שום סימני מבוכה או כאב.

פרק 7

אשה כבת שלושים, לבושה בשמלה פרובוקטיבית, ניגשה אליו ושאלה אותו, אם הוא מישראל.

"אכן," קיצר יעקב.

"מאוד הייתי רוצה לנסוע לשם," אמרה בקול ערב.

"למה," הטיל מילה חיצונית זו בחלל.

"אני יהודייה למחצה," אמרה ופניה מלאו חיוך.

"ומה את רוצה לעשות שם."

"אני לא יודעת." מיד הוסיפה, "הייתי רוצה לעבוד לפרנסתי."

יעקב פנה לחזור לבית הכנסת והיא הלכה אחריו והציעה לו טיול מודרך בעיר העתיקה.

"אני מדריכה מקצועית," ביקשה לעשות רושם עליו.

"אני אוהב לסייר לבד," ביקש יעקב שתניח לו.

"חברתי לא נעימה לך."

"נעימה מאוד, אבל אני רוצה להיות לבד."

"נוכל לבלות בנעימים, יום אביבי," לא הסתירה עוד את כוונתה.

"תודה."

"מצאת חן בעיני במבט ראשון."

יעקב שלף שטר מכיס חזייתו והושיט לה.

"תודה," אמרה והבינה שבוזה תמה הפרשה.

הוא התקדם אל תוך הרובע היהודי. השמש היתה חמימה והעצים המעטים פרחו והפיצו ריח טוב. כמה תיירים אמריקאים עמדו בכיכר.

הם באו לבקר את עיר ההולדת של הוריהם.

המבטא האמריקאי המודגש הבלויט את זרותם. "אנחנו מוכרחים לראות את המוזיאון היהודי," אמר אחד מהם בקול רם, כמו עלה בידו, סוף סוף, למצוא את הפתרון לחידה. כולם הסכימו עימו ומיד נטפלו לעובר אורח שיראה להם את הדרך למוזיאון.

יעקב התרחק מהם. לשווא חיפש את העיר הגדולה של הוריו. הבתים כאן לרוב בני קומה או קומתיים, אחדים מתנשאים בגובה רב יותר. רק מאוחר יותר, עייף ובדרכו אל המלון, חש כי אין הוא שונה מן הבריות שפגש כאן באקראי. גם הוא כמוהם זר למקום. המקום אינו חושף אלא מה שהביאו עימם. אבני המדרכה אינן יוצאות מכליהן כדי להראות להם מה שהיה כאן.

הוא ניגש לקיוסק וביקש כוס לימונדה.

"מאין."

"מישראל."

"כאן יש הרבה היסטוריה יהודית," אמר המוכר, "כאן כל אבן היא היסטוריה," וזה נשמע כמו אמר, אצלי הסנדוויצ'ים טובים מאוד.

למה לא תיקח סנדוויץ'.

"תן לי סנדוויץ' עם גבינה," שמע בקולו.

"מאין הפולנית שלו."

"מן הבית."

"בחור כארז," אמר המוכר ופניו האדימו.

מכאן ואילך עד למלון לא דיבר עם איש. המעט שראה ופגש מילא אותו. בלבו הצטער שעזב את בית הקפה שישב בו בבוקר. המראות והמפגשים הכניסו מהומה בלבו. עתה חש שהוא חייב לשבת, ללגום כוסית קוניאק ולנמנם מעט בכורסה.

הלילה עבר עליו בחלומות עכורים. הוא התעורר כמה וכמה פעמים.

לבסוף הדליק את המנורה וקרא בספרו של פרימו לוי 'הזהו האדם'. בשעתו קנה כמה ספרים של פרימו לוי, את 'אחרון הצדיקים' של שוורץ ברט ואת ספרו של לייב רוכמן 'בדמיך חיי'. שנים התכוון לקרוא אותם אך לא קרא.

הוריו לא היו במחנות. הם הסתתרו במרתף, במחסן פרוז, ברפת וביער. כל מקום ופחדיו. האב היה מדבר על המתבואים ביראה, משל לא היו מקומות סתר אלא תחנות של חשבון נפש ארוך וקשה.

תחילה היו חמישה, האב והאם, ששנה לפני המלחמה נישאו, אחותה הצעירה של האם דודה דינה, סבתא גיטל אם אמו והילדה סבינה, בת הזקונים של שכניהם. איכר שהתגורר בפאתי היער הסכים להחביא אותם במרתפו תמורת סכום חודשי קבוע. המרתף היה לח וקר וסבתא גיטל נפטרה באמצע החורף.

באביב נתמלא המרתף מים והאיכר העביר אותם בלילה הרחק מביתו אל אחוז שהיה לו מחסן מוחבא בתוך הרפת. האח העלה מיד את המחיר. האב ניסה לעמוד על המקח, לבסוף שילם מה שנדרש. המחסן היה פרוץ בכמה מקומות, אך חוס הבהמות חימם אותם קצת. אבל הלחץ בפנים היה קשה מנשוא. רוב היום עמדו על רגליהם ובלילה התכווצו בישיבה דחוקה. בסוף הקיץ חלו כולם בטיפוס והקורבן הראשון היתה דודה דינה. היא נפטרה ומיד נקברה מאחורי הרפת.

אך עמדו על רגליהם החלשות הודיע להם האיכר שהוא מפחד להחביא אותם עוד ועליהם לעזוב את המקום. האב ניהל עימו שיחת שכנוע ארוכה, הבטיח לו הרבה כסף שייתן לו מיד אחרי המלחמה, אך הלה היה עיקש ותבע במפגיע לעזוב את המקום.

בליל ברירה ביקש האב לבנות להם בונקר ביער הסמוך ותמורתו הוא ייתן לו את שעון הזהב. האיכר הסכים והעסקה יצאה אל הפועל.

אך חיש התברר שהאיכר רימה אותו, אמנם חפר בור, כיסה אותו בפחים, אך לא ריפד אותו בפנים בעצים, לא סידר פתחי ניקון, כמוסכסם. "זה מה שאני יכול לעשות," אמר והניח אותם בלב היער.

בלילה נדדו מאסם לאסם, גנבו מן השדות וציפו למוות שיבוא לקחת אותם. המוות, משום מה, לא מיהר לבוא. למעלה משנה חיו ביער.

לבסוף, ימים אחדים לפני השחרור, חטף מלאך המוות את סבינה הקטנה וטרף אותה. בחיים נותרו האב והאם.

כשיעקב היה בן חמש-שש היתה האם מספרת לו על המחבואים. היתה מספרת לאט, כמו קוראת מתוך ספר, וזה נשמע לו או כאגדת פלאים. כל לילה סיפרה לו פרק, וכשהסתיים הסיפור בשחרורם ביקש לספר לו אותו שנית. האם הסכימה והוא גמע את עלילת הפחדים בעיניים פקוחות. לא פעם אמרה לו, "אני רוצה לספר לך דברים יותר משמחים," אך הילד עמד על דעתו, "מחבואים, רק המחבואים."

אם נשאר לו זכר חגיגי מאותן שנים מדומדמות היו אלה סיפוריה של האם. האם היתה נוסכת את דבריה אל הערות האחרונה של יומו ותוך זמן קצר נמוג סיפור המעשה בשנתו. בשנתו היו הדברים שסיפרה לו האם מתמלאים צבע, מוסיפים מהירות, ולבסוף נמסכים אל החלומות האחרים.

בהיותו בכיתה ו' חדל למצוא עניין בעלילת המחבואים. האם התאמצה לדלות מזכרונה פרטים חדשים, אך מאמציה לא עוררו את סקרנותו. בית הספר, תנועת הנוער, החברים, קבוצת הכדורגל שהיה חבר בה, כל אלה מילאו את דמיונו, ולא היה עוד מקום לסיפורי הלילה של האם.

האב, תיאמר האמת, לא ניסה אף פעם לערות מנפשו דברים אל לב הנער. הוא סבר כי מה שאירע לאשתו ולו אינו חייב להיות חלק מזכרונו. סבלם של החלשים אינו מפואר, ינצרו הסובלים את כאביהם לעצמם ואל יטרידו את מנוחת צאצאיהם.

"אתה זוכר", פנתה אליו האם לפני מותה, "כשהיית בן חמש-שש הייתי מספרת לך על המחבואים, אבל על היער לא סיפרתי לך. לא סיפרתי מכיוון שלא רציתי לספר לך על העלמותה של סבינה הקטנה. כל ימי היער לא רצתה סבינה המסכנה להכביד עלינו. היתה אומרת, 'אני אלך לכפר. בכפר לא יזהו אותי ובלילה אביא לכם אוכל'. לא הנחנו לה ללכת. אמרנו לה, שאם עד עכשיו לא תפסו אותנו סימן שניצל. עכשיו אני לא בטוחה אם טוב עשינו שלא הרשינו לה ללכת. אילו הלכה היתה אולי איכרה מרחמת עליה. הלילות ביער היו קרים מאוד. הלילה חלמתי עליה. היא לא האשימה אותי ולא אמרה לי דבר. אני מקווה שהיא מבינה שלא התכוונו להזיק לה."

"היא היתה ילדה נבונה ומסורה. היתה מטפסת בוריות על העצים כדי לקטוף דובדבנים או לחפש ביצים בקינים. כל פעם שמצאה משהו היתה אומרת, זה בשבילכם, אני אמצא בשביל עצמי משהו אחר. כל הטוב של הוריה היה צפון בה. קשה להבין כיצד אני חיה בלעדיה. אלמלא סבינה לא היינו ניצלים. היא היתה האור בחשכה. קיווינו שאחרי המלחמה נאמץ אותה ונגדל אותה והיא תהיה הבת שלנו."

"כשהיית ילד לא רציתי להעציב אותך ולא סיפרתי לך על מותה. אתה חזרת ושאלת מה קרה לסבינה, שיקרתי והייתי אומרת לך, לא קרה לה שום דבר. סלח לי על השקר. היא נפטרה בידי כמו מלאך." "לא היו לנו כלים לקבור אותה וכיסינו אותה בעלים ובנצרים. אבא הסתכן כמה פעמים ובאמצע הלילה זחל אל עבר בתי הכפר, אולי ימצא מעדר או את. הוא לא מצא דבר. לא זזנו מהמקום. היינו חוזרים ומכסים אותה. לבסוף מצאנו את חפירה ישן בשדה וכרינו לה קבר והטמנו אותה. על הקבר הנחנו אבנים ועצים והיינו בטוחים שאחרי המלחמה נמצא את הקבר וניקח אותה לארץ ישראל."

"אחרי המלחמה חזרנו לכאן, אך לא מצאנו שום סימן. השדה היה חרוש ומוכן לזריעה. חיפשנו וחיפשנו, אך לא העלינו דבר." זה היה המשפט האחרון שהוציאה האם מפיה. מיד עצמה את עיניה והסתלקה מן העולם.

פרק 8

למחרת קם מוקדם והחליט כי מיד אחרי ארוחת הבוקר ייגש לתחנת המוניות, ישכור מונית וייסע לשידובצה. נדמה היה לו כי האריך את שהותו כאן יתר על המידה, ומוטב שלא ידחה עוד את היציאה. ההחלטה הוציאה אותו מתוך שאריות הסיוט שהיה סבוך בו בלילה והחזירה לו את הרצון למעשים.

חדר האוכל היה ריק. שני הגרמנים שישבו ליד החלון המואר הזמינו אותו לשבת לידם. הם סיפרו לו על התקדמות מפעלם והזמינו אותו לראות את היסודות. יעקב הודה להם, התנצל שלא יוכל להיענות להזמנתם, שכן הוא נוסע לכפר הולדתם של הוריו.

"הוריו נולדו בפולין?"
"אכן."

והיה רגע של אי נוחות, שלא הגרמנים אלא דווקא יעקב ביקש להפיגה.
"והם ניצלו," שאל הדובר שביניהם.
"אכן."

ידע יעקב כי על מלחמת העולם השנייה מוטב שלא לדבר עם הגרמנים. הם מתנצלים או נוטלים על עצמם את האשמה וכך מחלישים את הרתיעה מהם. גם הללו כנראה ידעו זאת, התאפקו ולא הוסיפו לשאול. יעקב, על כל פנים, לא חש בנוח, מיהר לסיים את הארוחה, התנצל ויצא החוצה. רק יומיים וחצי שהוא שוהה כאן וכבר נראה לו המקום מוכר וכשייך לעברו. בצבא אפילו אוהל שיש בו רק מיטה ומזרן היו בימי אימונים ומסעות מעין בית שקשה להיפרד ממנו.

לא הרחק מן המלון עמדה שורה של מוניות. יעקב ניגש ושאל את אחד הנהגים על שידובצה. הנהג לא שמע על המקום, ניגש לחברו הנהג וגם הוא לא הכיר את המקום. מיד יצאו הנהגים ממושביהם, דיברו, השתאו, העלו השערות, אך לכדי דעה ברורה לא הגיעו. לבסוף בא נהג עם מפה דהוהה, פרש אותה על גג המונית והצביע על המקום.

"זה אפילו לא כפר, זה סתם שם, שדות בלי אנשים," אמר אחד הנהגים. הנהגים התחרו ביניהם באיזו פחיתות ישתמשו לגבי אותו מקום. לבסוף שאלו את יעקב, "מה תמצא שם?"

יעקב לא ידע מה לומר ואמר, "אני רוצה לראות את המקום."

דבר אחד ברור, המרחק מקרקוב לשידובצה חמישים שישים קילומטר, רוב הדרך אינה סלולה.

"כמה זה יעלה לי."

"לא פחות מחמישים דולר."

ידע יעקב כי הנהג מפיקע את המחיר, אך לא היה לו חשק לעמוד על המקח.

"מתי נצא."

"בעוד שעתיים," הציע יעקב והנהג הסכים.

שעתיים עמדו לרשותו והוא רצה לנצל אותן. הוא הלך בדרך שהלך

כמידת פתיחות לבם של הבריות. בדור של עורלת לב אלוהים מסתגר במעונו.
יעקב לא ידע מה לומר ואמר, "אני מקווה שאת צודקת."
"אלוהים אינו אוהב כשמטילים ספק בצדקתו," חתכה לפתע כמו בסכין חדה.

המשפט האחרון נשמע כנויפה, ויעקב הגיב במשיכת כתף בלתי רצונית, קד קידה, התנצל וחזר בדרך שבא.
חרה לו שהיא הטיפה לו מוסר ובעקיפין נופה בו, והוא, במקום להשיב לה מנה אחת אפייים, נסוג ולא אמר לה, שהיהודים היו נאמני האל מאז ומתמיד, אבל החיים בקרב עמים צמאי דם החלישו את אמונתם.
"אינ דבר," אמר כדרך שהוא רגיל לומר אחר כישלון או מפח נפש. מיד חש להגיע למלון. משונה, המלון נראה לו לרגע כמקום מבטחים.

פרק 9

עתה היה בדרך אל הלא נודע. עננים דקים, נמוכים, ליוו את נסיעתו והם שיוו לנוף מראה שליו ומעודן. משונה, שום מחשבה לא היתה בראשו, רק צימאון לכוס קפה.
"יש כאן בסביבה בית קפה."
"יש, לא רחוק מכאן, אם ירצה אוכל לעצור."
"תודה. על חשבונך."
כל אימת שהוא פולט כמה מילים בפולנית עולים מול עיניו אביו ואמו. כשדיברו פולנית ביניהם היה להם מראה שונה, כמו לבשו

בה ביום ראשון לשהותו כאן, וכמו בן נמשך אל אותו בית קפה שישב בו.
להפתעתו ראה מרחוק כי האשה שחשב אותה לדודה ברונקה יושבת במקומה, הפנקס פתוח לפנייה והיא כותבת. להפתעה כזו לא ציפה. הוא האין את צעדיו ומיד ישב במקום שישב. הוא הומין כוס קפה, התבונן סביבו ומעט בה. ליופיה השקט נתווספה עתה איזו אצילות. היא כתבה לאט והיתה שקועה בעצמה. אשה כזו לא ראה: רוח נשי ורוחניות בכפיפה אחת. לבסוף גבר על היסוסיו, קם על רגליו, ניגש אליה, התנצל ושאל באנגלית: "שמך אולי ברונקה פיין."
"לא."
"סליחה."
"זה קורה."
"היתה לי קרובה בשם ברונקה פיין והיא נעלמה בזמן הקומוניסטים. חשבתי שזו את. תחושתי מסתבר הטעתה אותי. אני מבקש את סליחתך."
"מאין אדוני."
"מישראל."
"הרבה אנשים באים לכאן מישראל," אמרה והרליקה סיגריה.
"פולין היתה רק לפני חמישים שנה מולדתם של יהודים רבים." דיבר לפתע בשפה לא שלו.
"אני יודעת," אמרה בקול מובלע.
"קשה לעקור מן הלב ארץ שחיית בה דורות רבים," מיד הוסיף, "האם הגברת עיתונאית."
"לא, אני משוררת."
"אלפי סליחות," אמר כמו נכווה וצעד כמה צעדים לאחור. "אני נוסע בעוד שעתיים אל כפר הולדתם של הורי."
"זה רחוק מכאן," הביטה עתה בעיניו.
"חמישים קילומטר אמרו לי."
"מה שם הכפר."
"שידבצה."
"לא הייתי שם."
"היית בישראל?"
"לא. אבל אני מתכוונת לנסוע. אני רוצה להיות בירושלים ובנצרת ולראות את הירדן."
"הייתי חייל שנים רבות ושמרתי על המקומות האלה."
"משונה," נתחייכה בחיוך דק ומעודן.
"מה משונה."
"מקומות קדושים מצטיירים לנו תמיד כנעדרי ארציות."
"אנשים חיים במקומות אלה ובמקום שיש אנשים יש מריבות."
"הוא אדם דתי."
"לא. ואת אם מותר לשאול."
"אינ טעם לחיים בלי אלוהים."
יופי חיצוני ואמונה באלוהים נצטיירו לו תמיד כניגודים, וראה פלא, כאן הם נראו כמאוחדים.
"אחרי המלחמה נחלשה האמונה באלוהים, לא כן."
"יש לקרוא לזה הסתר פנים," אמרה, "אלוהים מתגלה בכל דור

בגדי תג מהודרים או ביקשו להתחפש לאיכרים.

"ולא היה אף פעם בשידובצה," שאל כדי לקשור שיחה עם הנהג.

"אף פעם, זו הפעם הראשונה."

הם עצרו ליד בית קפה כפרי שנראה כמו חנות מכולת. גיגית מלאה דגים מעושנים עמדה בפתח הכניסה ומעליה תלויות היו שרשראות של נקניקים. בפנים היו כמה שולחנות עץ, כיסאות מקרשים עבים.

בפינה תמונתה של המדונה מחזיקה תינוק בידיה.

יעקב הזמין כוס קפה והנהג ביקש סנדוויץ' של נקניק וקנקן בירה. "כמה עשינו עד עכשיו."

"מעט."

"יש זמן," אמר, משום מה, יעקב.

בלבו ביקש להאריך את הדרך. המפגש עם המשוררת הנאה, שביטאה את אמונתה הדתית בבהירות, הותיר בו מבוכה. נדמה היה לו שהיא ביקשה להשמיע לו כמה אמיתות באשר ליהודים ואמונתם, אך היא התאפקה. גם הוא התאפק. הצירוף של נשיות מסוגנת ואמונה דתית הדהים אותו וחסם את המילים בפיו, אך קצת אי-שקט בכל זאת זרעה בו.

שוב יצא לדרך. המישורים הירוקים השתרעו רחבים עד לאופק, ובתוכם, בפזיזות נפלא, בתים קטנים, פרות, כבשים וסוסים. כלום לא הותירו בי הורי משהו ממרחבים אלה, חלף הרהור בראשו.

"הוא הכיר יהודים," הסיתה אותו הלשון לשאול את הנהג.

"הכרתי," קיצר, אך מיד התיר את לשונו ואמר, "לפני המלחמה גרו המון יהודים בשכונה שלנו. הייתי משחק עם ילדיהם כדורגל ברחבה."

הוא עירב בשפתו מילים באנגלית ואפילו כמה מילים בגרמנית. יעקב הבין את הבליל. היה משהו ישיר וסימפטי בהבעתו. "לעיתים," הוסיף, "הייתי בורח מבית הספר כדי לעבוד אצל היהודים. היו להם חנויות גדולות שהשתרעו לרוחב ולגובה. הוקנים היו לובשים בגדים שחורים ובשבת היו חובשים כובעים משונים, אבל הילדים היו כמונו,

דיברו כמונו ושיחקו כמונו."

"אתה עוד חושב עליהם."

"יהודים אי אפשר לשכוח," נתחייך. "ברגע שראית יהודי לא תשכח אותו לעולם." לפתע שינה את הנימה ושאל, "אתה יהודי."

"אני מישראל."

"יש לכם צבא חזק," הגיב מיד.

"נכון."

"האם הישראלים הם יהודים, הם לא נראים כיהודים."

"יהודים," אמר יעקב בקול ברור.

"חשבתי שליהודים אסור לגור במדינה משלהם."

"הם ככל אדם, אין שום הבדל."

"אנחנו חשבנו תמיד שהיהודים שונים."

"במה."

"באמונתם למשל."

"תסכים איתי שאסור להרוג אותם."

"אסור בהחלט, בוודאי שאסור להרוג."

"למה, אם כן, הרגו אותם," שלף את החרב מנדנה.

"לא הפולנים, הגרמנים. פולני מתחנך על רחמים. אצלנו אומרים, אדם נברא בצלם אלוהים. נכון, הגרמנים היו אכזריים מאוד, אבל לא הפולנים. הפולנים סבלו יחד עם היהודים."

יעקב לא הוסיף לשאול. הנוף כבש את עיניו. הם חצו עתה שדות

ירוקים, מטעים פורחים, איכרות עבדו בערוגות והילדים שמחו למראה מכונית שחורה. ההורים, מסתבר, נטעו בנפשו מראות אלה, שכן תמיד אמרו, השדות הרחבים, העצים הגבוהים, המים הצלולים בבארות. המון געגועים היו טבולים במילים הללו. לא פעם התרעם על הוריו שהם מוסיפים להתגעגע לארץ שהקיאה אותם, אבל עכשיו היה גם הוא לכוד באותה רשת.

הכביש הסתיים והם סטו אל דרך עקובה ובלתי סלולה. הנהג היה מרוכז בנהיגה ומדי פעם קילל את המהמורות. לבסוף עצר את המכונית ואמר, "לא תיארתי לעצמי שיש עוד דרכים כאלו בפולין."

הם ישבו בצידי הדרך. יכול היה להרגיש את נשימת השדות תחת שמי אחר הצהריים. שלא כמו בארץ אין השמש מכה על קודקודך. גלי החום ממוזגים וגולשים בנועם. הנהג קם על רגליו, קילל את הדרך העקלקלה, נכנס למונית והתניע אותה.

"למה הוא נוסע למקום שכוח אל," לא התאפק עוד הנהג.

"כאן התגוררו הורי."

"מתי."

"עד למלחמה."

"אני לא נוסע למקום שאין בו כלום. אדם נוסע לפקוד את הוריו בבית הקברות, אבל במקום שאין בו כלום את מי יפקוד."

"אני רוצה לראות את המקום," מצא עצמו מתגונן.

ובעוד הם מתקדמים ראה שלט קטן ועליו השם שידובצה. הוא הביט בשלט והביט ונשימתו נעצרה.

"אתה רואה אין כאן כלום. הדרך הזאת תהרוס את המכונית שלי, ועכשיו היכן אוריד אותך."

"נעצור ליד בית ונשאל," לא נבהל יעקב מדבריו.

את קור הרוח הזה לא קיבל יעקב מהוריו. חמש שנים רצופות בצבא מלמדות אותך אורך רוח, דריכות ויכולת לזנק במהירות בשעת הצורך. הוא לא חשש לא מן השדות הפתוחים ולא מן האנשים שהוא עומד לפגוש. תחושה אחת נעצמה בו מרגע לרגע: זו אינה טריטוריה זרה, ואם אצטרך לחפש הלילה קורת גג - אחפש, ובסופו של דבר

אמצא. אם הורי שרדו ביער גם אני אשודר.

"אין כאן שום דבר," חזר הנהג וניכר היה כי הנסיעה הזו היא לו לטורח, והוא עומד לומר לו, הבאתי אותך לשידובצה מכאן ואילך עשה מה שברצונך לעשות. אני חייב לחזור הביתה.

יעקב חש כי סבלנותו של הנהג פקעה והוא אמר לו, "קח אותי אל הבית עם הגג האדום. אוסיף לך על המחיר."

"אקח אותך," נתחייך.

הם נסעו בלא לדבר. הדרך התפתלה בין שדות התיירס ובין מטעים פורחים, במרחק מהם השתרעו הכרים, שפרות חומות רעו בהם. בתוך השלווה הסמיכה הזו עמד הבית עם הגג האדום. בפתח הבית

עמדו שתי איכרות. אחת מבוגרת ואחת צעירה ממנה.

"שאל אותן אם זו שידובצה."

הנהג שאל והן אישרו מיד.

"שאל אותן אם אוכל ללון אצלן כמה לילות."

הוא שאל ותשובתן לא איחרה לבוא, "יוכל, אם ישלם."

"אשלם."

הנהג הושיט לו את המזוודה ואת התיק ויעקב שילם לו. ולרגע נדמה היה לו שנהר רחב, נהר גואה, נשא אותו על גליו ימים רבים ועתה פלט אותו על חוף ירוק זה.

אנלוגיה מזדקרת לעין

מרק בר: ריח תפוחים, מאנגלית: הדס וייס, הוצאת מבע 2003, 212 עמ'

כל ספר שנכתב או ייכתב על דרום אפריקה ייתן ביטוי להשקפות הראויות, הן בהיות סופרים אנשי רוח בלי מרכאות ובמרכאות, והן בהיותם מייצגים את הנורמות המוסריות של תקופתנו (אלן פייטון, נדן גורדימר, ג'ימ קוטז). כל יצירה בת ימינו תתייצב לצד ערכים של דמוקרטיה, שוויון זכויות והגנה על החלש, תוך שתוקיע גזענות, קולוניאליזם, עליונות לבנה, סיפוח שטחים - כל אותן עמדות אתיות שאליהן העפילה החברה המערבית בשלהי המאה ה-20, לאחר מאבקים עקובי דם. ואין לשמוע בניסוח שלעיל שום נימה צינית. מעניין שכל הספרים הללו המתמצתים את תולדות העוול האנושי ברחבי העולם נכתבים אנגלית, שהיא שפת הפולש, ולא באינדיאנית או מאורית או אבוריגינית, שפות הילידים הכבושים.

אפריורי, ולפני קריאת העמודים הראשונים, מודע הקורא למסר וגם מסכים עימו מראש. זהו למעשה החווה הנורמטיבי המשותף עליו חתומים הכותב והקורא, שהם מלכתחילה אנשים נאורים מעצם היותם אנשי ספר ובעלי אוריינות. בימינו לא תיתכן יצירה בעלת ערך ספרותי שתהיה אנטישמית, למשל. ספר אנטישמי יהיה בבחינת קוריוז.

למרבה הפליאה **ריח תפוחים**, ספר ביכורים של סופר דרום אפריקאי צעיר, איננו מציג עמדות אלה באופן חשוף, בוטה ומפורש. הוא מעוטף בקפלים מרובים שבינותם חופר הקורא בחיפוש אחר האמת. האירועים הביוגרפיים שלו מתרחשים בשנות ה-70 (תוך שילוב קטעים משנות ה-80) במדינת האפרטהייד, מה שבונה בנו ציפיות, פרי ניסיון, לתיאור של התעללות בשחורים, אפליה בחוק, דיכוי וניצול ותחושת התנשאות על פני כל מי שאינו לבן. זאת חרף ההבדלים הקיימים בהתייחסות כלפי הודים, צבעוניים וכושים "מכל האומות בעולם, בעלי העור השחור הם גם בעלי המוח הקטן ביותר" (עמ' 46). אצל מרק בר הזוויות מחופות ונרמוזות בעיקר לקראת הסוף. מה שמתקן את האספקלריה המעוותת-משהו זו העובדה שהמספר, ילד אפריקני תמים ומחונך, הוא מספר בלתי מהימן, ויש להפוך את הבחנותיו על מנת לגלות את הנורמות של המחבר.

הילד בן העשר מרנוס ארומוס הוא בן גילו של הסופר (יליד טנגנייקה 1963) וככל הנראה גם בן דמותו. כשמדינות אפריקה החלו להילחם על עצמאותן ולשחוט זה את זה, עקרה משפחת ארומוס לדרום אפריקה החזקה הבטוחה ובעלת ההישגים הטכנולוגיים. האיבה כלפי האויב הבריטי עזה מהאיבה כלפי השחורים. זו משפחה אפריקנית המדברת בלשון האפריקנס שמקורה הולנדי, ונושאת עימה היסטוריה של משטמה מימי מלחמת הבורים שבמאות ה-18 וה-19. האפריקנים מהווים שישים אחוזים מהאוכלוסייה הלבנה בדרום אפריקה, והרומן

מביא את הנרטיב האפריקני לפיו הביא האיש הלבן את הפיתוח הכלכלי, את המוסדות המערביים ואת ההשגים החקלאיים וכן הקים את "אחד הצבאות החזקים בעולם" (עמ' 171). לפי הסיפור האפריקני קוממה עליה הצלחתה של דרום אפריקה את קנאת המדינות השכנות ואת התנגדות הרמוקרטיות המובילות "הצבועות". את הקשרים המדיניים מנהל הממשל רק עם המדינות המוקצות כמו ישראל, וציילה שלאחר רצח איינדה. ידד המשפחה הוא גנרל חשאי ממוצא ספרדי-אינדיאני, איש החונטה הצבאית, שבא להתארח אצל אבא ארומוס - אף הוא גנרל מיליטריסטי - כדי להתחזק ולחזק מדיניות של עריצות. זרמי האופל משתווים כמו

בכלים שלובים, והישראלים מקיימים קשר סימביוטי עם האפריקנים במכירת נשק מתקדם, שכן הצבא הישראלי והצבא הדרום אפריקאי הם שני הצבאות החזקים בעולם. שתי המדינות תומכות זו בזו כמדינות אחיות מוקעות ומוקפות אויבים. גולדה מאיר הזכורה אצלנו לדראון עולם היא הדמות הנערצת על ידי אבא ארומוס.

האנלוגיה המתבקשת בין שתי המדינות, ישראל של ראשית האלף השלישי ומדינת האפרטהייד של שנות ה-70, היא כה מזדקרת, שהקורא מתחלחל. אין ספק שאותה אנלוגיה הניעה את הוצאת מבע - הוצאה קטנה, איכותית, מוקפדת וביבליופילית - לתרגום הספר לעברית (הדס וייס בתרגום שקוף ופונקציונלי). פיסקאות שלמות ניתנות להעתקה לסיטואציה הבלתי מוסרית שבה אנו נתונים. החיבור שכתב הנער בבית הספר, עליו קיבל פרס, זהה בדיוק לפתוס שבחיבורים שכתבנו אנו על טרומפלדור לקראת י"א באדר, והוא רווי בכל אותה תפלות, עיוורון וסילוף היסטורי, תולדה של חינוך לאומני. "אולי הדם ימשך לזרום, אך הארץ הזאת עוד תהיה מקום בטוח לילדינו, אפילו אם המחיר יהיה הדם שלנו. כפי שהאמינו אבותינו, הבה נאמין גם אנו באלוהים. עוד יבוא ימים טובים לארצנו ולעמנו, מפני שדבר אלוהים הוא שייכון" (עמ' 79); "והארץ הזאת היתה ריקה לפני שהגיעו הנה. כל דבר, כל דבר שאתה רואה, אנחנו בנינו מאפס.

המקום הזה הוא שלנו, האל העניק אותנו לנו ואנחנו מופקדים עליו. אנחנו נשמור עליו בכל מחיר" (עמ' 134).

ריח תפוחים הוא על שם הפרי הצבעוני והעסיסי ששתלו המתנחלים האפריקנים, שהיו בראשיתם איכרים וחורואים, באדמת אפריקה הצחיחה, כך מספר אבא למרנוס הקטן, ואותם תפוחים הם שיסיריחו בסוף בצחנת האביונה, כשייחשף הרקב במשפחת ארומוס המהוגנת. משפחה יפה ומצוחצחת זו מקפידה על "ערכי המשפחה", אותו ביטוי דוחה המשמש אליבי לפעולות של דיכוי, החושש מפני כל שונה ואחר וחלילה מהפכני ומערער. צעדיו הנחרצים בנקישת עקב של האב במדיו ההדורים בולמים כל חשיבה ביקורתית. כי מבתי הגונים יוצאים אנשים הגונים, ויש לפקוד בקביעות את הכנסייה (הפרוטסטנטית), להטיל את היהב על האל ולמלל גבורותיה. בבית ארומוס מאוינים אך ורק לאריות אופראיות מלוות נגינה בפסנתר, ואין להשמיץ ג'ו שהוא ממדוחי השטן בהיותו גם חדש גם יצרי וגם תרבות שחורה. זוהי משפחה חביבה ומנומסת המתייחסת בחמלה נוצרית כלפי הלבנים הנחשלים, ואפילו מתחשבת בצבעונים ובשחורים המשרתים אותה. היחס לדורין משרתת הבית אינו גרוע מיחסה של משפחה בכפר שמריהו כלפי הפיליפיניות, ואולי אף טוב ממנו. הסגידה למצואיזם, ההיטפלות לאיבר הזכרות של מרנוס, המכונה "תומס הקטן", אם הוא מקציף כשהוא מטיל את מימיו לאסלה. החינוך ההרואיות ולהצמתת כל חולשה בא לידי ביטוי באחד הקטעים המסמרים, כשהנער נאבק בכריש וקרוב לטבוע מבלי שאביו ייחלץ לעזרתו (עמ' 106-107). סצנה שתעצב את חייו הבוגרים, כשייקלע בהיותו בן 18 למלחמת אנגולה בשנות ה-80. מרנוס מוסוכך עם עצמו, קרוע ביחסי אל אביו הכול יכול, המחוקק ומצווה, מגונן ומפקיר, מעניק חסות ומשליך לכלבים.

באחד השיאים מזדקרת הזוועה מבלי שהנער הצייתן יבחין בה. אחותו, שהשתנתה לרעה מאז שבה מלימודיה בהולנד, מסווה על החלחלה ומסתלקת מהחדר בתירוץ שעליה להכין תה. בערב משפחתי חמים מקרין האב שקופיות בהן נראים שחורים כפותים שלבנים יורים בהם. אבא מסביר שהם שחטו באכזריות משפחה לבנה, מה שעשוי בעצם להיות אמת. כמתנגדת נחרצת לכל טרור, גם אם יש לו סיבות מצדיקות, אסור שעוולות האפרטהייד והקולוניאליזם יכסו על מעשי האכזריות שמבצעים השבטים האפריקאים בינם לבין עצמם. אין לקבוע עמדות אוטומטיות של שלילת מעשי האיש הלבן וקבלת התנהגותם של הילידים. אי אפשר להתעלם ממעשי הטבח המתבצעים בימים אלה במרכז אפריקה בסדר גודל של מיליוני נרצחים כרותי אברים. אין לשכוח את מעשי הזוועה שערכו בני שבט ההוטו בבני שבט הטוטסי, המשכילים מהם, שבטים אחרים תושבי אותה מדינה עצמאית. כך אין להתעלם ממצבה של אותה מושבה בריטית שכונתה רודויה, שהיתה מפותחת ומאורגנת והפכה היום לזימבאבוה המורעבת והנחשלת. חששנו פן

נחשב לגזענים עלול לסלף את האמת בשם היותנו נאורים מקצועיים. בקונגו של היום חוזרות המיליציות באמצעות נשק מערבי לאכול את בשרם החי של אויביהם, והמוסדות האירופיים אינם מתערבים.

למגינת הלב, ישראל של היום לוקה בעיניים טחות בדומה לדרום אפריקה שלפני שלושים שנה. לפני עשר שנים נעשה להם נס, כשקמו שני אנשי חזון, נלסון מנדלה ופרדריק דה-קלרק, חתמו על צו פיוס והפכו את ארצם המשותפת למדינה החוקית והמפותחת ביותר ביבשת אפריקה. למרבה הצער אצלנו השתבש המצפן, ואנו נעדרים כל אוריינטציה היסטורית, ובשני הצדדים אין מנהיגות שתקרא את העתיד קריאה מושכלת. גם הם וגם אנו שועטים בדהרה אל עבר התהום, אבל הם יכולים להרשות לעצמם טעויות קטלניות ואילו אל מול פנינו מנפנף האבדון.

הודית אוריין

להתכתב עם רסיסים

עודד גיורי: מופע רמזור קצר, הוצאת מחוג 2003, 96 עמ'

"רשמתי ביומני/ קווים/ שלא התחברו/ ביניהם/ באה הרוח/ ותלשה את/ הדפים // בא הגשם/ וטשטש את/ הקווים". שורות אלה שאני מצטט מעמוד 81 הן בעיני הקופסה השחורה של מופע רמזור קצר, ספרו המרגש של עודד גיורי. בשורות אלה שורטטה גם הפואטיקה השירית ואולי גם הפואטיקה הנפשית של גיורי. התחושה היא ששירי הספר מתכתבים עם רסיסים, עם זכוכיות מנופצות מאהבה או מגעגוע לאהבה. הדבר נכון גם ביחס לשירי נוף, שירים שבהם מוצא גיורי את הסדקים גם בפסטורלי. למשל, במחזור השירים "ירקון", מצייר גיורי גם את "ניחוח תפרחת האקליפטוס" וגם את טקס פיזור התפרחת "כאבקה דקה/ ברוח". האהובה בשיריו היא דמות אלתרמנית, גדולה מהחיים. משהי שיכולה לברוא ולהרוס עולמות כהבל פיה. פעם היא מתוארת "נערת שלג", פעם "נערה מסרט/ שאהבתי זה מכבר" ופעם היא "שופטת בבית המשפט של האהבה". בכל מקרה יודע הגבר שמשפט האהבה יתנהל "ברלתיים סגורות", וגור הדין לא יחרץ לעולם. האוהב הוא גבר של חרדי המתנה, גבר המקווה למצוא את המילה שתפתח את הדלת. עודד גיורי מטיב לתאר את הפחד והתשווקה מאותה "חתולה מנומרת" העוברת לידו. הוא יודע לשיר שירי הלל ליופי פרוותה של אותה חתולה והוא יודע גם לשרטט את שביל הבריחה שלה.

בשיר אחר, הפותח את השער "השלמה", מציג גיורי לקורא את 'מוריו': "אפלטון מלמד אותי/ איך לאהוב אותך/ / סיזיפוס אומר לי/ להמשיך לאהוב

אותך// אודיסיאוס מציע לי/ להילחם עליך// איקרוס מפציר בי/ לפעול כנגד כל הסיכויים// דיוגנס טוען/ שעלי להסתפק במועט// ואריסטו מלמד אותי// איך לכתוב לך שירים". גיורי מגייס כאן מעט אירוניה כדי לסמן את הרווח שבין המיתולוגיה לחיים ממש. ברווח הזה הוא כותב שירים, שירים המוותרים מרצון על תזמורת שלמה, שירים המפיקים כוח רב גם ממיתר אחד.

דוני סומק

משורר יוצא "אל הדרך"

ברק חמדני: חומות הגוף, הוצאת גוונים 2003, 60 עמ'

כמו כל מאורע מכונן נפתח גם ספר השירים הראשון של ברק חמדני ביציאה "אל הדרך" (עמ' 7) שהיא מעין מימוש מודרני של הצו הקדמון "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך".

מה שמאפיין את היציאה הזאת אל הדרך, שהיא נעשית בלא כל מטען, ואף בהתפרקות ממנו. "בלי תיק" שכפף את גבו, "עמוס ספרים" בדרך לבית הספר, ו"בלי כריכי אמי" שהכבידו על שכמו. הוא יוצא אל התחלה חדשה אפילו בלי מפה לדרך. מתוך נימוס הוא לוקח את מפת אביו "...מקומטת כפניו/ קוויה מטושטשים", אך משליך אותה מיד בצאתו אל אחד הבורות. לא רק מפני שהוא יודע כי מפת אביו לא תעזור לו, משום שלכל אחד דרך חיים אחרת, אלא מכיוון ש"מפה ישרטט רק מי/ שהגיע", ועדיין אין הוא יודע, ואין אנו יודעים, לאן הוא מתעתד להגיע.

השיר הבא 'נקודת ראות' (עמ' 9) מבהיר קצת יותר את האופק שהוא מכון אליו. נקודות הראות של האב והבן שונות מאד זו מזו: האב מתבונן למרחקים, והוא מסב לשם את מבט בנו: "תוכל לראות הרחק בים/ את קפריסין". אולם לבן ראייה אחרת,

ביקורתית. הבן סבור שהאב, אפילו "יביט בעד עדשת טלסקופ" לא יראה מה שמתרחש מתחת לאפו שלו, בקרבת מקום: "לא יוכל להבחין בעטלפים הצופים במהופך/ במשאיות האספקה הפורקות תכולתן בקומה/ מינוס שתיים בדיונגוף סנטר". זה מה שרואה הבן, "ילדו הממושקף" אף ללא טלסקופ. האב מביט, לכאורה, למרחקי הים הבהירים, אולם אינו רואה מה שמתרחש בקומות האפלות, התת-קרקעיות, "מינוס שתיים", מתחת למקום בו עומדות רגליו בדיונגוף סנטר, או במגדלי עזריאלי, שעל גגו הם ניצבים.

זאת ועוד: לבן יש לא רק יכולת לראייה לילית, אלא גם יכולת לראייה במהופך, כמו העטלפים הצופים במרתפי המגדלים. משמע, מבטו של הבן מופנה פנימה, אל תהליכים סמויים מן העין, אבל חיוניים כל כך, תהליכים המזינים את הגוף ואת הנפש, כמו משאיות האספקה המזינות את מרכזי החיים בדיונגוף סנטר ובמגדלי עזריאלי.

תוך דילוג על כמה שירים, המצביעים על אותו כיוון, אני מגיע לשיר 'לקרוא ולהשמיד מיד' (עמ' 19).

כבר כותרת השיר 'לקרוא ולהשמיד מיד' מזכירה לנו את סדרת המתח הידועה "משימה בלתי אפשרית", שבמקרה שלנו, היא, משימתו, הלא קלה, באמת, של המשורר וגם של קורא השיר. מיושמות כאן שלוש מסקנות, הנובעות משני השירים שכבר קראנו ומשיר זה: ראשית, המשורר, או כפי שנהוג לומר, הדובר בשיר, מדומה ל"לוחם מחתרת כמוסה". שנית, אין הוא עורך מסע גיאוגרפי למרחקים, כי אם מסע פנימה לנבכי גופו ונפשו, אל "יבי נפש אפלים". שלישית, מאותה "תסיסה פנימית", שאפשר לכנותה החומר הגולמי של החיים, הוא מפיק "שדרים סמויים/ אל סוכני חרש בתנויות ספרים/ קוראי לילה סעורי התקוממות", כלומר שירים וספרי שירה, המשוגרים אל הקוראים. מלאכת השיר, ומלאכת קוראי השיר, היא לא תמיד פשוטה או בהכרח נעימה, כפי שמתברר מסיום השיר:

רק הם בקריאת שמים
יבינו בדידות
יצמידו מטען
אל חומות הגוף.

הצפנה, דימוי, מטאפורה, אך מצד שני היא גם חשיפה של תכנים כואבים, שלא ניתן לכולוא אותם יותר.

אמרת בתחילת דברי כי המשורר יוצא "אל הדרך" בלי מטען, ובלי מפה (אותה "ישרטט רק מי שהגיע"); בסיום דברי אוכל לומר כי הוא, אכן, הגיע, וספרו זה הוא נקודת ציון ראשונה וחשובה במפה השירית, שעוד יוסיף וישרטט בעתיד. ■

עמי לוי

"יצמידו מטען" (שירי) אל "חומות הגוף". "חומות הגוף", כזכור, הן גם שמו של הספר כולו, ולכן בעלות משמעות. המשורר, וקורא השיר הרגיש, הם באופן מטאפורי מתאבד וקורבן, בעת ובעונה אחת, כשם ש"חומות הגוף" הן בה בעת, חומות המגינות עליו אך גם כולאות אותו בבדידות. [בהערת אגב אקטואלית נאמר, כמו חומת ההפרדה שבונה ישראל]. כל יצירה שירית ואמנותית, היא מצד אחד בעלת ערך אסתטי מגונן (באמצעות

זו פסקה מורכבת שאיני רוצה להאריך בניתוחה, אלא לומר: "בדידות" היא אחת הסיבות ואחת התוצאות של היות אדם משורר, סופר, או בן אדם רגיש בכלל. [ושימו לב לשיר 'חייל הרוג' בעמ' 30 ולביטוי "דמי בדידותו וזעקים מן האדמה"]. קוראי השיר "רק הם בקריאת שמים יבינו בדידות", כלומר בקריאה "שמימית" בעלת "השראה", נעשים הקוראים שותפים למשורר ולבדידותו. בדידות זו מועצמת כאן עוד יותר משום שהם, וכן הוא,

יעקב אפשטיין ופורטרט

כפופים קצת, כנועי הרהורי סכנה וכנגדם, זוגות מסתודדים, והרוח שומעת את ה"בעד והנגד", ושלישייה ורביעייה, המזמינות את העוברים ואת

הלק ניכר ביצירתו של אפשטיין תופס הפיסול הפיגורטיבי. הדמויות המוזמנות - פרטיות וציבוריות - חייבות להיות נאמנות למציאות, ודורשות איקונוגרפיה וירטואוזית, נטולת רגש. לעומתן, הפורטרטים האינטימיים של אפשטיין הם אמוציונליים ומחפשים את הפנימיות הנפשית, הטרגית או מלאת ההומור. מכאן נובע המעבר ליצירות של אסתטיקה טהורה, בה יכולה צורה אמורפית להתנגש בקווים גיאומטריים ופנים מושלמים לנצנץ בנקודות ארוטיות. בין פסלי אפשטיין ניתן לפגוש דמויות המרכיבות מסגרת משקפיים וגם טורסו נטול-ראש וגפיים ואף חלול קרביים.

כאמור, אפשטיין יצר גם אנדרטאות. האנדרטה "קורצ'אק והילדים" מוצבת בבת-ים, בה הדמות הגדולה של קורצ'אק המורה מושיט ידיים וחוסה על שנים-עשר תלמידיו (כך ספרתי מן התצלום), העומדים על בלימה - ממש כך - בפסל! כל אחד והמיוחד שבו, הם נראים בעיני המסתכל בהם, ונעלמים בתוכם הנשייה. אנדרטה שונה בתכלית היא לזכר הנופלים ב"מלחמת-ששת-הימים" - שנים-עשר בני חוף-הכרמל - מסומלים על ידי שנים-עשר עמודי-בטון רמים, בגובה אחד-עשר

יעקב אפשטיין, אנדרטה לזכר הנופלים במלחמת ששת הימים, חוף הכרמל

הנכנסים לשטח, לשמוע את אשר קרה ולהזדהות. התצלום שכאן אילם וחסר תנועה מכדי למסור את המתרחש. צריך לבקר באתר, לראות ולהשתתף. אלה מקצת דברים לפסל יעקב אפשטיין, שהלך לעולמו והשאיר אחריו את נשמות דמויות העבר, חיות לעולם. ■

שמואל שתל

מטרים, שהוצבו בשטח הפסטורלי, בקרבת עתלית ונווה-ים. הם עשויים מבטון-מוזון, כשהברזל שבתוך הבטון שומר על שלמותם הגבוהה בפני רוחות-הים העזות והבטון מגן על הברזל מפני החלודה. הבטון הוא גם הנותן להם את צורתן הנישאת; זהו שימוש חלוצי בבטון-מוזון כחומר אנושי, יוצר ומפסל. הם עומדים יחידים בודדים,

על יעקב אפשטיין

הפסל יעקב אפשטיין הלך לעולמו ב-01.12.03

יעקב אפשטיין נולד ב-1921 בעיר קרמניץ, שהיתה חלק מפולין בשנות ילדותו ונעוריו. את העניין בפיסול ירש מאביו, שהיה אמן יוצר בעץ ובאבן. בגיל 14 הגיע יעקב אפשטיין לעיר-המחוז לבוב, כדי ללמוד שם אמנות ובשנת 1942, אז תקפה גרמניה את רוסיה, הגיש את עבודת הגמר שלו במכון לאמנות של לבוב והתגייס לצבא האדום. בשנת 1946, עם סיום מלחמת-העולם, התקבל כמרצה באותו מכון לאמנות בלבוב והשתתף בתערוכות רבות. הוא זכה בפרס ראשון על אנדרטה ליד סטלינגרד ועסק גם בשימור ושחזור של אתרי ארכיטקטורה ואמנות. מרשימים מאוד הם הפסלים של שבצ'נקו ושל גוגול, מאותה תקופה, המצולמים בספר "פסלים", שהודפס לכבודו מטעם עיריית בת-ים ו"אי-פי יציקות". הפסלים הם נטורליסטיים, בגודל על-טבעי (אפשטיין מצולם על-ידם, בשעת עבודת הפיסול), ומדגישים כל קמט בפנים ותלתל שבשפם.

בשנת 1952 שטף את לבוב גל של אנטישמיות. יעקב אפשטיין הואשם בציונות, פוטר מן המכון והיגר עם אשתו לפולין; ב-1959, עלו לישראל בחוסר-כל, והחלו להתמודד עם קשיי ההתאקלמות בתרבות החדשה, בשפה העברית שלא למדו בחוץ-לארץ ובחברה החדשה של אמנים בני-המקום. למרות הקשיים, הצליח אפשטיין להקים בבת-ים, יהוד עם עוד שני אמנים, את "המכון לאמנות פלסטית", ועמד בראש המחלקה לפיסול. הוא התקבל גם כמרצה לפיסול ב"בצלאל" בירושלים. "המכון לאמנות פלסטית" בבת-ים משך אליו סטודנטים מכל קצווי-הארץ וגם מחוץ-לארץ ואפשטיין רכש לו שם, והשתתף בכל האירועים התרבותיים ובתערוכות הקבוצתיות של אגודת הציירים והפסלים בישראל. הוא עבד בעץ, אבן, שיש, קרמיקה, ברונזה ובטון מוזון ועבודותיו הוצגו במוזיאונים ובאוניברסיטאות. הוא זכה בפרסים ראשונים - על אנדרטה בעין-כרמל (1968), אנדרטה ליהודי לבוב (1968), אנדרטת היהודים הלוחמים נגד הנאצים בתחרות בינלאומית (1984) ופרס שני על אנדרטת יאנוש קורצ'אק ב"יד ושם".

מוספים, ספרים, אירועים

זהות ישראלית אחרת

"חשבון של נפש אבלה" - פושקין

חידה אינטלקטואלית, וגם בלשית, מציג לפנינו הרומן המחורז **מקום אחר ועיר זרה** (הוצאת חרגול 2003, 190 עמ'), הכתוב על פי "יבגני אונייגין" של פושקין (בתרגום שלונסקיו) מאת מאיה ערד, ישראלית צעירה, חוקרת ספרות ולשון, החיה בסטנפורד, קליפורניה, שהיא בלי ספק כשרון ותגלית נעימה.

חרף לשונו הקלילה והשנונה, זהו רומן טרגי לא פחות מן הרומן המקורי של פושקין - "חשבון של נפש אבלה", כדברי המשורר בהקדמתו. כמו "יבגני אונייגין", כך גם הרומן של ערד, מחולק לשמונה פרקים, הקרויים אצלה "קנטו" (מזמור) וכתוב במתכונת של סונטה קלאסית, בת ארבע-עשרה שורות וחריזה קבועה. ההקבלה העיקרית היא בין שני הגיבורים הראשיים: אונייגין וטטינה אצל פושקין, מול אורית וג'יי ריפקין אצל ערד (הזוג הנוסף, לנסקי ואולגה, הושמטו בגרסה הישראלית). עלילת האהבה בקוויה החיצוניים דומה: טטינה מאוהבת בצעירותה באונייגין ומציעה לו במכתב אהבה את לבה; אולם אונייגין, המתהולל הצעיר שכבר ראה הכול, גם בה ודוחה אותה. לימים, בפרק השמיני של הרומן, כאשר כבר איננו איש צעיר, הוא פוגש במוסקבה את טטינה ובמכתב תחנונים מבקש עתה כי תאהבנו. אולם טטינה, הנשואה לגברל ומתגוררת בארמון, דוחה את אהבתו במילים מכמירות הלב: "וכה קרוב היה האושר / כה אפשרי... אך מנת חיי / כבר נחרצה שלא

כיושר /... / לא אכחד כי אוהבנו / אך לאחר ידי ניתנה, / לעד אשמור לו אמונה..."

סיפור האהבה של אורית, היילת בחיל חינוך של צה"ל, וג'יי, חייל מתנדב מקנדה, דומה, אך הוא משמש אצל ערד רק סיפור מסגרת לרומן שתוכנו הוא הזהות הישראלית, ואולי גם עתידן של מדינת ישראל והציונות. שתי משימות מוטלות על הגיבורה, אורית, סמלת ב"מדור חינוך לערכים": לכתוב חוברת הדרכה על "זהות ישראלית" [מפעל עצום, בעצם - כורח / שנים שיש בשטח צורך. / נושא לא קל, עניין סבוך. / יום יום באות קצינות חינוך, / מתחננות ממש לתוכן... / וכאן - העגלה ריקה / ההסברה במצוקה..."] ולארח את ג'יי, חייל בודד, מתנדב מצפון אמריקה [“ארצות הברית? כבר מסיקה היא - / קנדי, לא אמריקאי, / יפרוץ מולה בצחוק גדול: / הוא מקוויבק. ממונטריאל...”], המתמזגות לסיפור אהבה אומלל.

שבעת הקנטי (מזמורים) הראשונים מספרים את עלילותיהם של השניים בצבא עד שחרורה של אורית, ואילו הקנטו השמיני, מספר את שאירע להם כעבור כמה שנים. הקנטו הראשון מציג את שני הגיבורים המשרתים באותה יחידה, ואת חייהם בתל-אביב, הוא בדירה שכורה ברח' רנ"ק, והיא בבית אמה ברח' ארנון; הקנטי השני והשלישי מספרים על פרופסור עץ (החידה שלהלן), עימו נפגשת אורית בירושלים, כשג'יי נלווה אליה, לצורך כתיבת החוברת על הזהות הישראלית; הקנטו הרביעי מתאר פגישת צעירים שמאלנים בדירה בשיינקין, כשג'יי, "הציוני", הוא כנטע זר ביניהם; הקנטו החמישי מספר על טיול מפקדת קצין חינוך לצפון, על כל ההווי הצה"לי

המיוחד; בקנטו השישי לוקחת אורית את ג'יי לביקור בקיבוץ שבו נולדה, שם הם גם מבלים ליל אהבה ראשון (ואחרון) ביחד; בקנטו השביעי, מתנכר ג'יי לאהבתם, ומתחמק מאורית; חוברת ההסברה שכתבה מתפרסמת, ואורית משתחררת מהצבא. בקנטו השמיני, המתרחש לאחר כשש-שבע שנים, התהפכו היוצרות: ג'יי הוא שמחפש עתה אחר אורית ואהבתה, ואילו היא נעלמה ואיננה. התלהבותו הציונית כבר דעכה והוא אחוז געגועים לביתו בקנדה. אורית יצאה בינתיים לעולם הגדול, נדדה בין ארצות ותרבויות, והקדישה עצמה ללימודים. מקץ כמה שנים היא מבקרת קיץ אחד בישראל, ומגלה הפעם שישראל שוב איננה ארץ החלומות של נעוריה. גם ג'יי, אותו היא פוגשת יום אחד ברחוב, איננו אותו ג'יי: "כתפיו שמוטות, כמו אין בו מרץ / נדמה כי שחה קומתו. / בנעוריו זלל הוא ארץ - / כעת אוכלת היא אותו..." בפגישה ביניהם הוא מספר לה: "אני לומד בירושלים, / יאמר ללא חמדה, אטי, / פרופסור עץ מגחה אותי..." הוא נעשה תלמיד ועוזר מחקר של אותו פרופסור עץ, אבל ללא ההתפעמות של הפגישה הראשונה עימו. כל ניסיונותיו של ג'יי לעורר עתה באורית את זיכרונות העבר וללבות מחדש את גחלת האהבה ביניהם נדחים: "ומתגבר נפרץ הסכר, / מצית הוא זכר בעוד זכר: / כן, אלו או היו ימים... / אולם פניה חתומים." כשהם עומדים להיפרד הוא מבקש להישאר איתה בקשר: "אך בעיניה שמץ צחוק: / כי כן, היא גרה קצת רחוק, / רחוק? עמום מפציע פחד. / רחוק! מחרה היא אחריו. / ונקובר, קצה המערב. / פניו שחורים מפח לפחת! / ונקובר! כלל הוא לא ידע... / איך ייתכן? בקנדה!" לא רק שהשניים החליפו מקומות, הוא עתה

שונות מכל שדרות העם, ממתנחלים ועד יש גבול: "חובשי כיפות ואקדחים/ עם סרבני שירות שטחים." וכן הלאה.

אלא מתברר שגם עם פרופסור לייבוויץ לא ניתן לזהותו זיהוי מוחלט. הביוגרפיה של פרופסור עץ מתעצת ובעלת גרסאות שונות. מצד אחד הוא "נולד בקניגסברג, גרמניה/ (אבי אמו שם רב ראשי)." מצד שני "יש גורסים: לא, הבלים! / פרופסור עץ יליד פולין." לייבוויץ עצמו נולד לא שם ולא שם, אלא בריגה שבלטביה. ועוד מסופר כי יש לו, לפרופסור, בן זקונים מאשתו השלישית, שהיא גיורת ותלמידתו לשעבר, פרטים שאך מערפלים כל אפשרות של זיהוי ממשי. אני סבור שבכוונה תחילה לא בחרה מאיה ערד בדמות מסוימת, אלא בהכלאה של מספר אנשי רוח יהודים דגולים, מלומדים מהזן הירושלמי הנכחד, כמו שולם, בובר, פלוטר, טלמון, תשבי, עגנון, לייבוויץ, ונוספים, אך לא בשום דמות מוגדרת, כדבריה: "את האמת איש לא יידע/ פרופסור עץ נותר חידה".

עם זאת עשויה, לדעתי, מטאפורת העץ (עץ הדעת", "עץ החיים", ומה שנאמר על התורה "עץ חיים היא למחזיקים בה"), לסייע לנו בפענוח החידה. מה לעץ גזע אחד וענפים רבים? כך שאלת הזהות שהספר דן בה: היא נובעת מגזע אחד, אך יש לה צמרת רבת ענפים (וראה אף דברי ביאליק בעניין: "לאילן שלנו הרבה ענפים... ועל כל הענפים להתחבר לגזע אחד", שהובאו לא מכבר ב'הארץ' 02.01.04. מעניין מה אומר בפועל "פרופסור יהודה חיים עץ" (זה שמו המלא) לאורית וגיי בסוגיית הזהות הישראלית:

"זהות ישראלית! הרי לך!"
פרופסור עץ קוטעה מיד
ומפזר גופרית ומלח:
"הרי כאן פרדוקס מועד!
האם זהות ישראלית היא
מקשה אחת ומונוליטית?"

"אם מחפשת היא רצפט
אשר יגדיר את הקונצפט
אם דווקא במתכון לה חפץ -
גבירתי אומר לה בכנות:
סחורה זו אין לי בחנות!"

פרופסור עץ סבור כי יותר משאלת הזהות הישראלית, "השאלה המעניינת/ נערת המצוינת, / הבעיה הבלעדית - / היא הזהות היהודית", ובמיוחד כיצד אנו תופסים את שאלת מדינת היהודים: גטו? ראש גשר? מדינה כשאר המדינות? "ובמקומכם, אדון וגברת, / מסרו זאת גם למפקדים, / הייתי מתכנן חוברת/ על מדינת היהודים".

פי כן" הברנרי.

גם אורית עוזבת את ישראל ברוח נכאה. במטוס, ראשה על כתף בעלה, היא קוראת בעיתון על הרוגי הפיגוע אמש, ומצטמררת. עם זאת ייתכן, כי גורלה שפר יותר, כפי שרומזים החרוזים החותמים את הרומן: "ומאחור בתל-אביב, / היום נוטה להעריב, / אורו כלה: ראה השמש, / כבדה שוקעת על העיר. / אצלה השחר אך האיר." כלומר בעוד שתל-אביב שרויה בעלטה, אצלה, הדיינו בוונקובר שבקצה מערב, השחר מאיר.

עם איזו תשובה, או תקווה, משאיר אותנו, אפוא, הרומן המשעשע והמדכדך הזה? דומה, שתשובה חלקית מצויה, אולי, בדמותו של פרופסור עץ, עימו נפגשו, כזכור, אורית וגיי בירושלים, בקנטי השני והשלישי. אולם "מי זה בכלל פרופסור עץ" ששמו יצא לתהילה בארץ ובעולם כולו?

בתיאור גור ('הארץ' 11.12.03) סבורה כי זהו פרופסור ג'ורג' סטיינר, כנראה בגלל פולמוסיו על הזהות הישראלית והיהודית. היא כותבת: "אחד מגיבוריה של ערד הוא פרופסור עץ, שכל קורא המתמצא בהוויה הספרותית בארץ יוכל לזהות בו את חוקר הספרות היהודי הדגול ג'ורג' סטיינר ואת טענותיו על התרבות היהודית והישראלית".

אם כי גם מטענותיו של סטיינר יש בספר, אני סבור כי בתיאור גור טועה. יכול להיות שמה שהטעה אותה הוא השם "עץ", שכן בזמנו, כסגנונה על "היהודי הנווד", אמר סטיינר, כי האדם איננו עץ השדה, איננו נטוע בקרקע, יש לו רגליים ללכת והוא יכול לנוע ממקום למקום. אבל, פרופסור

עץ, אם כך, הוא היפוכו של דבר. גם ממאפיינים רבים אחרים ברומן, ברור כי אין זה סטיינר כלל וכלל. לדעתי, אם לחפש בכלל דמות מסוימת, הרי הדמות המתאימה לו ביותר היא דמותו של פרופסור ישעיהו לייבוויץ. מקומות רבים ברומן כמו רומזים אליו. הוא תושב ישראל וירושלים: "פרופסור עץ, בלי שום ויכוח, / הוא (בהא הידיעה) המלומד ואיש הרוח/ שבארצנו הדוויה". ידיעתו כוללת הן את התרבות התורנית (מה שקשה לומר על סטיינר) והן את הכללית: "אינסוף ידיעתו מקפת - / מהתרבות התורנית / עד לשפה היוונית..." הוא נביא זעם ומטיף בשער: "לא במגדל של שן נחבא הוא! / אויביו קוראים לו קומיסר: / לאן שיש בו צורך בא, הוא, / מרביץ תורה, רודף מוסר". הוא נפגש עם קבוצות

במזרח והיא בקצה מערב, אלא החליפו גם מולדות, הוא במכורתה והיא במכורתו ונראה, כי כל אחד מהם נמצא בעצם ב"מקום אחר ועיר זרה" (כשם הספר). אולם מצבו של גיי רע ממצבה: שביב תקווה שהוא מטפה, לצאת בעקבותיה, להצטרף אליה שם, במערב, בקנדה מכורתו, מתנדף כאשר הוא מצלצל לבית אמה ומתברר כי כבר נסעה, כלומר "נסעו", שניהם, היא ובעלה. ובעוד היא מצאה את אהבתה, גיי נותר מאוכזב ובודד.

פיגוע טרור המתרחש אותו ערב בתל-אביב, שיחת טלפון בתולה להוריו במנטריאול לבשר להם שהכול איתו בסדר ["כדי שאיש לא ייבהל, / אמת מארץ ישראל..."], ושבה הוא

מתבשר על מות הסב האהוב, גודשים את סאת ייסוריו וגעגועיו, ואת תחושת ההחמצה של חייו. גיי שוב איננו יודע מדוע בכלל "נמשך הוא אל חופי הפלא? / אל האיים האבודים? / אל מדינת היהודים"; הרגשת אומללות תוקפת אותו "הוא לא צעיר הוא כבר זקן; / והוא אומלל והוא מסכן" (בסך הכול בן שלושים וארבע) ותחושה כי הכול היה אך מקח טעות, מרמה והולכת שולל: "מעומק אנהתו נחצבת: / הוי ארץ, ארץ, מה רימיית! / אמנם חשב שתימצא בה/ האבדה העולמית? / ... / לשווא, לשווא, כוב ושקר/ כל שהובטח לו לא קיים. / לאה יבהה אצל הים, / אל מצולות אין גבול, אין חקר, / ובעיניו ישחיר הכחול, בוכה מכישלון ושכול". "כישלון ושכול" מהדהד את שם הרומן של ברנר "שכול וכישלון", אך ללא ה"אף על

שהיא גם קיצור שמו פיסין, לבל נטעה ונקרא לו "פיסינג", משתין, באנגלית). פיי הוא הניצול היחיד, ביחד עם טיגריס בשם ריצ'ארד פארקר, ששרד מספינת משא יפנית בשם "צמצום", שירדה למצולות ולקחה עימה גם את כל משפחתו - אביו, אמו ואחיו - ביחד עם כל בעלי החיים מגן-החיות של פונדישרי, אותו ניהל האב ושאותו ביקש להעביר לטורונטו, קנדה, לשם עמדה המשפחה להגר. בסופה של "הערת המחבר", הוא שב ומודה לשישי הנמרץ (ולאנשים נוספים שסייעו לו בהוצאת ספרו), ומאשר: "הסכמתי עם מד אדירובאסאמי כי זהו אכן סיפור שיגרום לך להאמין באלוהים" (עמ' 11). ובכן, אני חייב לומר שגם אם זו בעיקר תחבולה ספרותית, אין זו תחבולה זולה. אמנם במהלך הסיפור התרשמתי יותר מעוז רוחו, נחישותו ותושייתו של רוח האדם, הרי הסוף המפתיע והמתוחכם, בכל זאת עוררני למחשבה, שמא יש בכל זאת משהו בדבריו של אותו הודי חכם מפונדישרי.

וזה עיקרו של סיפור המעשה: מ"תיבת נוח" היפנית, שירדה למצולות, נותרו בסירת ההצלה קופת אוראנג אוטאנג, זברה, צבוע, טיגריס בנגלי, הטורף המסוכן בעולם בשם "ריצ'רד פארקר", ועזר הודי בן שש-עשרה, פיסין מוליטור פאטל, הלא הוא "פיי". מסע ההישרדות שלהם באוקיינוס השקט, מחופי הודו לחופי מקסיקו, האורך 227 ימים, המהווה את חלקו השני של הספר (חלקו הראשון עוסק באמונות הדתיות השונות, הינדואיזם, נצרות, איסלאם, והוא פחות מעניין) הוא, אכן, סיפור מתח מזוויזע ורב-הוד כאחת. מסופר לנו בו כיצד מתוך כל בעלי החיים השונים בסירה, דווקא הנער, השברירי והחלש מכולם, הוא ששרד. הסיפור רצוף מעשי הרג, טרף והשמדה מזעזעים. תחילה מרסק הצבוע את האורנג אוטאנג, אחר-כך הוא נוגס מן הזברה ואוכלה בעודה בחיים, עד שהוא עצמו מחוסל בקרב איתנים על ידי הטיגריס. בסופו של דבר נותרים הטיגריס והנער, ריצ'רד פארקר ופיי, לבדם בסירת ההצלה. לפיי ברור כי אם לא יספק את רעבוננו של הטיגריס לבשר חי, יהיה הוא מטרתו הבאה. סיפור הישרדותם המשותף, הוא גרעין הרומן, אם כי ההוכחה המפתיעה נשמרת עד לרגע האחרון.

בתנאים שאין קשים מהם לומד פיי לצוד מיני עופות, דגים וצבי ים, כדי להאכיל בהם את הטיגריס ואת עצמו. המחבר איננו חוסך מאיתנו את כל האכזריות, הזוועה והגועל, הכרוכים בכך. הקטע הבא, על הריגת צב ים ושתיית דמו, שהוא מן הקטעים "הרכים" בספר, יטעים

תשובות מוחלטות אין כאן, אבל הצבעה על כיוונים יש. ובאמת, בקנטו השביעי, במסיבת השחרור לאורית, כאשר מתפרסמת גם החוברת שכתבה, מתברר כי היא קיבלה במקצת את עצתו של פרופסור עץ:

חוברת (מאה עמודים)
שמה "מדינת היהודים",
ומתחתיה תת כותרת:
"זהות ישראלית אחרת"

זהו שינוי מהותי בהגדרת הפרויקט המקורי. מהי בדיוק אותה "זהות ישראלית אחרת"? לשם כך צריך לקרוא את החוברת שכתבה (מאה עמודים), אולם דומה שהמחברת מגלמת אותה במקצת: מאיה ערד, ילידת ישראל 1971, שלבה במזרח, אך היא כותבת עברית נהדרת כל כך בקצה מערב.

נוסחת PI לאמונה באלוהים

בדרך כלל אני נוהר מרבי-מכר מתורגמים, עלומי שם, מאת מחברים שלא שמעתי את שמעם קודם לכן. לעיתים קרובות הם מגיעים עטופים, כמו בצל, בשלל המלצות ותשבחות, שלאחר שהן נושרות, במהלך הקריאה, לא נותר ממנו הרבה. כזה היה בעיני, בתחילה, גם חיי פיי מאת יאן מרטל הקנדי (מאנגלית): עופר שור, הוצאת כנרת 2003, 319 עמ' זוכה פרס הבוקר האנגלי לשנת 2002. הסופרת הבריטית מרגרט אטווד אמרה עליו, כי הוא "ספר נפלא, מקורי, חכם וודוני"; הטיימס כתב, כי "כל עמוד בו 'רווי מתח, הפתעה ועונג עילאי'; לדעת הגרדיאן הוא "רומן מענג רב קסם"; ואילו הפייננשל טיימס סבור, כי הוא "אבסורדי, מקברי וחושני להפליא".

לא דברים אלה גרמו לי לקרוא בו, אלא מה שמסופר ב"הערת המחבר" המקדימה את הספר. הוא מספר לנו כי לאחר שנאש מרומן קודם שהחל לכתוב וזנח אותו באמצע, החליט לצאת למסע להודו כדי לאוורר את מחשבותיו. בבית קפה ברחוב נהרו, בעיר פונדישרי שמדרום למאדרס, על חוף טאמיל נאדו, התיישב לידו ישיש נמרץ בעל רעמת שיער לבנה, ששמו היה פרנסיס אדירובאסאמי, ואמר לו: "יש לי סיפור לספר, שיגרום לך להאמין באלוהים" (עמ' 10). משפט שכזה לא הותיר אותי אדיש, ומסתבר שגם לא את המחבר. ובאמת, מי אינו מוכן להטות אוזן לסיפור שעשוי לגרום לו להאמין באלוהים?

הסיפור עצמו מסופר לא מפי אותו ישיש, אלא מפיו של הגיבור, פיסין מוליטור פאטל, המכונה "פיי" (כשם האות היוונית pi המציינת את המספר המתמטי 3.14 בנוסחת היקף המעגל,

אותנו משהו מטעמו: "נחישותי היתה קודרת ועיוורת. הצב נסוג אל תוך שריונו. הוא הביט בי במהופך בהבעה חמורת סבר. אחזתי בסכין ודקרתי קלות את אחד מסנפיריו כדי לשדל אותו לצאת. הוא הסתגר עוד יותר בתוך שריונו. החדרתי את הסכין בזווית לימין ראשו, דחפתי את הלהב עמוק, אל בין קפלי העור, וסובבתי. הצב נסוג עם הלהב ולפתע הטיס את ראשו כפראות קדימה וניסה לנשוך אותי. קפצתי אחורה. כל ארבעת הסנפירים נשלחו החוצה והיצור ניסה להימלט על נפשו. אחזתי בקרדום והנחתי אותו על צווארו של הצב. דם אדום בהיר ניגר החוצה. תפסתי גביע וליקטתי כשלוש מאות מיליליטרים של דם, כתכולתה של פחית קולה. לקחתי לגימה. הטעם היה חמים וחייתי. שתיתי את הדם עד הטיפה האחרונה" (עמ' 205).

אין זה סופו של הצב כרות הראש, הממשיך להיאבק על חייו. התיאור נמשך גם בעמודים הבאים. תיאורים כאלה, למשל, מאבק מדהים בין טיגריס לכריש מעופף, ממלאים עמודים רבים ומחזיקים את הקורא במתח רב. השאלה העיקרית, בכל זאת, היא - כיצד מצליח הנער, בסופו של דבר, להתגבר על הטיגריס המסוכן ולכפות עליו דו-קיום בסירה אחת שכל אורכה שמונה מטרים במשך כחצי שנה?

יש בספר מספר תשובות, חלקן מטעות במכוון, כמו התשובה בדבר האמונה כביכול ("הייתי מצביע על הסירה ואומר בקול 'זוהי תיבתו של אלוהים'... וכך מזכיר לעצמי את הבריאה ואת

זה סיפור קל. זהו סיפור של הרג, טרף ואילוף אכזר, אבל, אולי, הסיפור היחיד האפשרי, של מותר האדם וקיומו.

ואילו הסיפור השני, סיפור של רצח והרג (במידה מסוימת סיפור קין והבל), הוא סיפור הישרדות שרוח אלוהים נעדרת ממנו, ומכל מקום אינה נוחה הימנו ("קין, אי הבל אחיך?!") ולפיכך הוא סיפור של קניבליזם איום ונורא.

האם לכך התכוון יאן מרטל?

הסיפור אולי איננו גורם לנו "להאמין" באלוהים, אבל אפשר שהוא גורם לנו להעדיף את המיתוס האלוהי, שכן ללא אלוהים (כדברי האינקוויזיטור הגדול **בהאחים קרמזוב** לדוסטויבסקי, הכל מותר. ■

כוונתו של המחבר, כי "סיפור זה יגרום לך להאמין באלוהים". וזו פרשנותי שלי לרומן, שאינה מצויה בספר עצמו: הסיפור עם החיות עדיף, משום שהוא הולם את מיתוס הבריאה ואת הצו האלוהי, שבספר בראשית: "ויאמר אלוהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים, ובעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ... ויברא אלוהים את האדם בצלמו, בצלם אלוהים ברא אותו, זכר ונקבה ברא אותם; ויברך אותם אלוהים ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ..." (בראשית א' פסוקים כו-כט). הסיפור הראשון, הסיפור עם בעלי החיים, הוא סיפור הישרדות שרוח אלוהים שורה עליו. אין

מקומי בה" (עמ' 213). בעוד שהתשובה הפשוטה והישירה היא זו: באמצעות האילוף. פיי לומד כיצד - באמצעות מזון, מים, טלטולי הסירה ומשורקות - לאלף את הטיגריס לקבל את מרותו. הוא גם תוחם אותו לטריטוריה שלו ומבהיר לו, כי כל חציית גבול, כרוכה בעונש. התהליך רצוף משברים, אך נותן תוצאות. הטיגריס, בסופו של דבר, הוא שמשפיל ראשון את מבטו: "ליוויתי כל מבט שלי בשריקה מאיימת... המבט הטורדני שלי (בעלי חיים רואים במבט אקט של תוקפנות) בשילוב השריקה, הבהירו לריצ'רד פארקר שזו זכותי האדנותית... מטרחי היתה בריונות פסיכולוגית. וזה עבד" (עמ' 215). וכך הם שורדים שניהם עד הגיעם לחופי מקסיקו, שם פונה הטיגריס אל מעבה הג'ונגל בעוד הנער נלקח בידי הילידים למרפאה מקומית.

בכך לא תם הסיפור, והרי אנו מצפים עדיין להוכחה שהרומן מתיימר לספק לנו? ובכן, המפנה הדרמטי ברומן מתרחש ממש לקראת סופו. שני חוקרי ביטוח ימי מטוקו, מר אוקאמוטו ומר צ'יבה, מגיעים למקסיקו כדי לחקור את הניצול היחיד באשר לטביעת הספינה היפנית. הם מסרבים להאמין לסיפורו של פיי על נסיבות הצלתו, כפי שסופר למעלה. לדבריהם סיפור זה לא מתקבל על הדעת, ולכן הוא מספר למענם סיפור אחר. סיפור רצח קניבליסטי, מוזעזע פי כמה. לפי סיפור זה בסירת ההצלה לא נמצאו בעלי חיים, אלא ארבעה ניצולים, בני אדם: מלח פצוע, טבח האונייה, הנער פיי ואמו. הטבח, נבל קשוח ואכזר, מחסל מיד את המלח הפצוע ואוכל את בשרו. אמו של פיי, שמנסה למחות על מעשיו, נרצחת על ידיו, עד שלבסוף, בקרב נואש, הורג אותו בנה, פיי, וניזון מבשרו: "היה לו טעם נפלא. טעים הרבה יותר משל הצב. אכלתי את הכבד שלו. הוא היה איש מרושע, והוא פגש ברשע שבתוכי..." (עמ' 310).

פיי מציע לחוקרים שיבחרו בין שני הסיפורים. מכיוון שאותם מעניינות רק שאלות טכניות, הכרוכות בטביעת הספינה, ולא שאלות מוסריות של הישרדות, אין הם מסוגלים להכריע ביניהם. הם מכירים רק בעובדות: הספינה טבעה בשניים ביולי 1977; פיי הוא הניצול היחיד, והוא הגיע לחופי מקסיקו בארבעה-עשר בפברואר 1978. כל השאר הן השערות. בכל זאת, לשאלתו: "איזה סיפור הם מעדיפים? איזה סיפור טוב יותר, הסיפור עם החיות, או הסיפור עם בני האדם" הם משיבים: "הסיפור עם החיות הוא הסיפור העדיף".

על כך אומר פיי פאטל: "תודה לכם. אלה דרכי האלוהים" (עמ' 317) מילים המסיימות את הרומן.

רק בהגיעי למקום זה ברומן, ירדתי לסוף

רוני סומק חצי

סירה

רוברט פרוסט

מאנגלית: אסף מרון

עצירה ליד חורש בליל שלג

שֶׁל מִי הַחֹרֶשׁ - אֲשֶׁר,
אֵךְ גַּר הוּא בְּמִקוֹם אַחֵר,
הוּא לֹא יֵרָאֵנִי כְּאֵן עוֹצֵר,
עַתָּה יַעַר שְׁלֵג רַךְ עוֹטֵר.

סוֹסֵי וְדַאי כֹּה מְהֵרָה,
"בְּאֵין תְּוֹהֵ לְהַעְצֵר?"
בִּינֹת אֲגַם קְפוּא וְחֹרֶשׁ,
וְאֵין עוֹד לַיִל אֶפֶל יוֹתֵר.

פְּעֵמוֹן-רִתְמָה הוּא מְטִלְטֵל,
"הֵאֵם טָעוֹת כְּאֵן?", הוּא שׂוֹאֵל,
וְרַק קוֹל רוֹת קֵל זוֹרֵם,
פְּתִיתִי הַמוֹךְ גּוֹרֵף, מוֹלֵל.

הַיַּעַר עֵב, אֶפֶל, קוֹסֵם,
אֵךְ הַבְּטָחוֹת לִי לְקִיִּם,
וְעוֹד מְסַע עַד אֲרֵדֵם,
וְעוֹד מְסַע עַד אֲרֵדֵם.

אין הטבע, אמר גליליאו, "יודע חמלה ותמורה, ואדיש הוא לשאלה, אם רוי סיבותיו ודרכי פעולותיו מובנים לאדם ואם לאו". תחושה זו דוהרת משורה לשורה בשירו של רוברט פרוסט. רתמת הטעות נחה על גבי סוסו של המשורר. התפאורה זרה וקפואה. הלילה אפל, הלילה קוסם. אין חמלה, אין תמורה, אין הנחות ואין מחירי סוף עונה. רק ניסיון נפלא לפצח שוב את קווי האורך וקווי הרוחב באותה מפה אילמת הקרויה 'טבע'.

נעמה מלכוור

ביכורים

יְלֵדֵי הַקֶּבֶץ נִסְעוּ רְחוֹק
בְּאוֹטוֹבוּס מְמוֹזָג, עִם צִידַת מֵיִם
לְדֶרֶךְ.

עוֹד מְעַט יְבוֹאוּ

הוֹרִיָּהֶם,

וַיִּקְחוּ מִרְחֶבֶת חֹדֶר-הָאֶקֶל

אֶת זִוגוֹת הָאוֹפָנִים

הַמְשֻׁלְכִים בְּאַנְחַת הַתְּבַגְרוֹת.

יֵאָסְפוּ אֶת זִוגוֹת הָאוֹפָנִים,

כְּמוֹ שְׂאוֹסְפִים

גִּרְגָרֵי אֶפְרוֹנָה, בְּשָׂדֵה,

בְּאֵיבָה.

כְּמוֹ נְמָלִים עֲזוּבוֹת,

וַיִּבְגְּלוּ בַּפְּעֻמוֹן הָאוֹפָנִים.

בְּקֶרֶב בְּאוֹיֵר,

אֲנִי סוֹגְרֶת חֲלוֹנוֹת בֵּיתִי

וּמְדַלֶּקֶה מִזְגָּן.

שחר-מריו מרדכי

זיכרון

אֲנִי זוֹכֵר בְּלִחְצֵה אַחַת סִבְתָּא פּוֹלְטַת מְשַׁחַת שְׁנַיִם אֶל הַמְּבַרְשֶׁת שְׁלִי
וּבִתְנוּעַת אֶצְבַּע מוֹרְחַת אֶת הַמְּשַׁחָה, וְאִזּוּ מְהֻדָּקַת אוֹתָהּ אֶל הַמְּבַרְשֶׁת

בְּטָרֶם הִיא מְגִיֶּשֶׁה אוֹתָהּ אֶל שְׁנֵי מְהַר מְאֹד לְמַדְתִּי לַעֲשׂוֹת

אֶת זֶה לְבָד, וּבְצַבָּא הַתְּפִלָּאִיתִי שְׂאִישׁ לֹא עוֹשֶׂה

אֶת זֶה כִּכְהֵ. מֵאִז שְׁנֵי כְּהוּ וְהִלְבִּינוּ וְזָכַר

סִבְתָּא הַלְבִּיז וְכַהֵ. עֲכָשִׁיו אֲנִי רַךְ

אֲלֵיךְ, וְאִיז לָךְ תִּקְוִין. דְּבַר אֵינּוּ

הַפִּיךְ; סִבְתָּא תִּשְׂאָר כְּפִי

שְׁהִיא עֲכָשִׁיו וּמָזָה

יְמִים רַבִּים

כְּרַ

לֹא

..

מתא"ן – מפעל תרבות ואמנות לנוער, פועל במטרה לקדם את החינוך לאמנויות במתנ"סים ובמסגרות החינוך הבלתי פורמלי בקהילה ולעודד את היצירה

האמנותית העכשווית בקרב בני נוער בעלי כשרון מכל רחבי הארץ. מתא"ן פועל במסגרת החברה למתנ"סים.

במסגרת תחום הכתיבה במתא"ן מאתרים ומטפחים עשרות בני

נוער בעלי כשרון בכתיבה ומעניקים להם מסגרת מקצועית לפיתוח יכולתם האמנותית. כמו כן מתקיימות תוכניות למבוגרים: קורס להכשרת מנחים לסדנאות כתיבה, המתקיים בהצלחה זו השנה הרביעית וכן פרויקט חממות כתיבה המתקיים ביישובים שונים בארץ בשיתוף אמנות לעם. הטקסטים המפורסמים במדור זה נכתבו על ידי משתתפי תוכניות הכתיבה של מתא"ן: תוכניות לבני נוער בעלי כשרון וקורסים להכשרת מנחים לסדנאות כתיבה.

תאכלי חגית לביא

"תאכלי."

סבתא מעבירה בחישה אחרונה. המולג שורט את המחבת כשהיא שופכת את האוכל לצלחת.

"תאכלי. רק בשבילך שמרתי."

הבצל השחמחם שוחה בשמן, חתיכות של כבדים ולבבות מפורזים עליו. אני מציצה בהם.

"ככה זה הכי טוב. קטנים של פרגיות שמרתי לך."

הריח חרוך ושמנוני. אני לוקחת מולג נקי מהמגירה בשולחן, נוגעת בכבד קטן במיוחד, מנסה לנעוץ אבל הכבד מחליק.

"תאכלי מיידלע, הכי טוב כשחם."

אני בולעת את הרוק ומנסה לנעוץ שוב. סבתא פותחת את המקרר ומוציאה צנצנת לֶבָן ועוד צנצנת עם שמנת. היא מניחה אותן ומביאה קערה. את השמנת, אני יודעת, היא קנתה במיוחד בשבילי. עכשיו היא תערבב בקערה יחד עם הֶלְבָן ותחלק לקעריות. חבל לבזבז, שכולם ייהנו כשזה טרי.

"נו, מה לא טוב? למה את לא אוכלת. הכבד זה הכי טוב בשבילך. את כולך עור ועצמות."

הרוק שבלעתי עולה בחזרה. אני מוכרחה לשירותים. סבתא רוטנת ואני חומקת למקלחת. שם, מעל לכיור אני מסתכלת בראי. הפנים שלי דווקא עגולות. שום עצם לא בולטת. אני מכוונת את הראי יותר למטה. חולצת הבד הכתומה מכסה אז אני פותחת את הכפתורים. הילדים בכיתה אומרים שלא צריך שלד בשיעור טבע. אני מניחה ידיים על הצלעות, מלמטה, וסופרת: אחת, שתיים, שלוש, ארבע, האצבעות מגיעות אל הפטמות.

"רחלי, עוד מעט הקקאו מוכן. בואי חמודה, חבל על הזמן."

אני רוכסת את החולצה ויוצאת החוצה. אם אתן לקקאו לחכות גם קרום יצטרף לארוחה. אני מוכרחה לשתות אותו חם.

הכבד מתקרר בצלחת. קערית עם שמנת ולֶבָן על יד. אני מרחרת ונוגעת בלשון. סבתא מוזגת חלב חם לכוס חומה ומערבבת. עכשיו היא תספר כמה היא שמחה שאני באה לבקר, ושמוזן היא חושבת שאם היא הייתה מאכילה אותי אז הייתי יותר, עפעס, עגולה בכתפיים ובמרפקים. ובכלל היא לא מבינה איך אמא יכולה גם לעבוד וגם לגדל ילדים.

סבתא מרימה את הסינור ומנגבת ידיים. אחר-כך מתיישבת על-יד השולחן ומסתכלת עלי במבט חמים. אני ניגשת אליה ומתכרבלת בתוך הזרועות העבות, נשענת על הבטן התפוחה, מתרפקת על השדיים התלויים מחכה לחיבוק.

"סבתא. הכבד זה לטוסיק ואני לא רוצה טוסיק כמו שלך."
 "הכבד זה לשום טוסיק. הכבד זה שתהיי בריאה וחזקה, ושמנת -" אבל הריח של סבתא חמצמץ וחריף. מין תערובת של מאכלים וזיעה, אבל הרוק לא עולה לי למעלה. אני מרימה את קערית השמנת ולוגמת ישר לגרון, מרגישה את הקרמיות הקרירה מתליקה ונספגת בחזה. הפטמות שלי כואבות. אני מניחה יד על אחת ומרגישה אותה קשה וחדה. ביד שנייה נוגעת בבטן הרכה שמתחתי ומרגישה כאילו נתחי שומן זוחלים ומתפחים אותי. אני מתבקת את סבתא ושותה את הקקאו עם הקרומים.

הטעם של השמנת מקרר לי את הגרון ומחליק את הרוק פנימה. אני חושבת איך האצבעות שלי נגעו בפטמות והרגישו מתחת עצמות. כבר שנתיים אני נוגעת, לוטפת, צובטת מחפשת טיפת שומן עגולית. שום דבר. האמהות של כל הבנות מהכיתה לקחו אותן לעליזה למדוד חזיות. רק אמא שלי לא.

"שוב את חולמת. תראי, הכבד קר. עכשיו בטח שזה יהיה לך מר."
 "סבתא, אני לא רעבה."
 "לא רעבה? את רוצה להכות שתהיי רעבה בשביל לאכול?" הגבות של סבתא מתכופפות אל העיניים, "לא כדאי. תאמיני לי לא כדאי."
 "אמא אומרת שאני כזאת בריאה וזה בכלל לא חשוב שאני רזה."
 "אמא שלך כל-כך עסוקה שאין לה זמן לראות. לא יפה, את כבר נערה," האור חוזר לה לעיניים, "את צריכה שיהיה עגול יותר. שלא יראו לך עצמות."

אז היו נרקיסיים חני ברוכין

זרים קטנים לקטנים, זרים גדולים לקטנים שיש להם אחים גדולים, זורים ממש ענקיים לילדים הגדולים, הם יתחילו להיזכר גם בבזן שברגליים. יכול להיות שילדה אחת תבכה, אבל היא תפסיק לפני שיגיעו לכביש שאחרי פסי הרכבת. אף אחד לא ייתן יד לאחיו הקטן, למרות שהבטיחו. אבל הם ילכו לאט לאט, כל הדרך חזרה מכפר הבפטיסטים עד לשכונת המשטרה. מרימים את הרגליים שבתוך המגפיים רק כמה שאפשר. כשיגיעו, האמהות שלהם יגידו: "אין לנו כל כך הרבה אוזות ולמי ניתן?" כי לכל ההורים, של כל הילדים, יהיו נרקיסיים. רק לנו לא יהיו. כי בחורף שקונים נעליים לא קונים גם מגפיים. ועם נעליים לא מרשים.

כל חורף הלכנו לביצה בכפר הבפטיסטים שליד הירקון לקטוף נרקיסיים. החורף ידעתי שלא נלך. הייתי בטוחה בזה. החורף לא קנו לנו מגפיים. החורף קנו נעליים. לא נעלי לאק אדומות, כמו שרצינו, אבל חדשות. לביצה הולכים עם מגפיים וזה היה החורף שלא קנו לנו מגפיים. בכפר הבפטיסטים היו הילדים האלה הלבנים, עם השערות הרכות מאוד שלהם, שנוצצות כמו זהב כשהן מלטפות עורף ורוד כמו שערות סבתא. היו הגדרות הלבנות, מברזלים עגולים שאפשר לנגן עליהם בענף מהאקליפטוס, אם זוכרים להביא מהירקון, היו התריסים הירוקים של הבתים, שגם הם מעצים, כמו הבתים, שקראו להם הצריפים, של בית הספר. אבל אי אפשר להשוות. היו האמהות האלה במטפחת ראש, מציצות מהחלונות, או יושבות בשמש, על כיסאות נדנדה ורוקמות, או מחברות ריבועים בצבעים לבד גדול, שמכסה להן את הרגליים וגם את הנדנדה.

החורף יהיו בביצה רק הילדים משכונת המשטרה. אנחנו לא נהיה. להם קנו מגפיים. הם יכולים להשאיר בבית את הנעליים וללכת כמו בכל חורף לכפר הבפטיסטים. הילדים מהשכונה שלנו לא ילכו. אנחנו לא נלך ליד הגדרות ונעשה פרצופים לילדים של כפר הבפטיסטים ולאמהות שלהם. לא נסתכל אל תוך האקליפטוסים ונראה את כל הציפורים. לא נראה את הברווזים, בורחים מהר מבין העשבים אל תוך המים כשמתקרבים אליהם. לא נזרוק אבנים אל תוך המים או על הקרפדות שלידם. הילדים משכונת המשטרה יגיעו לביצה, ויזרוקו אבנים אל הבזן הרך, השחור, העמוק, המלא בועות, שיבלע אותן. יראו את טיפות הבזן שנהיו להם על הטרנינגים הכחולים, שלאט לאט כבר לא נשארים בתוך המגפיים, כשהבזן נהיה יותר ויותר עמוק. הגדולים יעזרו לקטנים להוציא את המגפיים מתוך הבזן. ויהיו כאלה, שיצליחו להוציא את הרגל עם המגף מחובר אליה, אפילו בלי ללכלך את הידיים. אחר כך הם יעצרו. קודם בגלל הבושם שנשאר שם כל החורף, כל חורף. וילד גדול, שכבר היה שם בשנה שעברה יגיד: "זהו. הגענו". הם ימשיכו ללכת עוד קצת, או יראו גם את השדה הלבן שמכסה את כל השחור של הבזן, עד שלא זוכרים בעיניים שהוא מתחת. ורק כשירצו כבר לחזור, כשלכולם כבר כואבות האצבעות הדביקות מבזן שמחזיקות בורים של הנרקיסיים,

בואו לכתוב במתא"ן

תוכנית לכותבים צעירים בעלי כשרון, בכיתות ט-יב.

במסגרת התוכנית: סדנאות כתיבה כחלק מקורסי מתא"ן בחופשות ומפגשי הנחיה אישיים.
 מגחי התוכנית הינם מבכירי הסופרים והמשוררים בארץ.

למיונים לתוכנית יש לשלוח, לא יאוחר מה-25.02.04:
 דף עם פרטים אישיים (שם מלא, כתובת, מספרי טלפון ותאריך לידה).

שני סיפורים או ארבעה שירים פרי עטכם.
 המחאה בסך 50 ₪ לפקודת מתא"ן (דמי הרשמה שלא יוחזרו).

לפרטים נוספים:

מתא"ן - מפעל תרבות ואמנות לנוער, החברה למתנ"סים, ת.ד. 57250 תל אביב 61571, טלפון 03-6241001, פקס 03-6241005
 דוא"ל matanj@matnasim.org.il

תחרות הסיפור הקצר בנושאי ים וספנות מטעם 'עיתון 77' ורשות הנמלים

הסיפור הזוכה במקום הראשון

והים איננו מלא

עדנה שמש

עדנה שמש - תושבת רחובות. בוגרת האוניברסיטה העברית לספרות עברית ותולדות התיאטרון. עיתונאית ומתרגמת. זוכת הפרס בתחרות בינלאומית מטעם אונסקו - סיפורי נשים מאגן הים התיכון, 2003.

כמה מים תשפריצי החוצה היום." רמי שקע במים מיד אחרי וחלקת הדשא הירוק שסביבנו הוצפה קילוחי מים. אבא תקע בידינו את המוט הארוך שקצהו האחד כבר העלה ירוקת, "תחזיקו חזק את התורן, ביקש וקשר אליו את ריבוע הבד הלבן שנגזר בתשומת לב משמלת חג ישנה של אמא, אחז בחבל העבות הקשור לידי הגיגית וקרא מלוא ריאותיו: "רמי, היום אתה מגלגל! אנהנו מפליגים לגלות את ארץ האש!" בפעם אחרת הייתי אני כריסטופר קולומבוס. שטנו באומץ מערבה לגלות את הודו. כתמיד, כשהייתי קולומבוס, אבא היה צוחק ושואל "נו, יפתי, איך קוראים לשלוש הספינות שלך?" ואני הייתי מחזיקה חזק בשולי הגיגית שלא נתהפך כי אבא רץ בכל כוחו בדשא עוד ועוד סביב הבית, הגיגית הדוהרת נוטפת מים, עד שצעקתי לו בחזרה: "נינה, פינטה וסבתא מריה!" כי ככה אמרתי פעם כשהייתי קטנה מאוד, עכשיו כבר ידעתי שזה סנטה מריה. הרבה מסעות לארצות רחוקות עשינו עם אבא. שטנו לשוודיה לראות את הנאסר ששקעה במימי הנמל העתיק של שטוקהולם על מלחיה וכל תותחיה ביום הראשון שהושקה בו, שטנו שלושתנו בספינת האהבה המפוארת וירדנו לטייל בפוארטו ואייאקטה, ופעם אף הרחקנו נדוד עד לאיי פולינזיה ושטנו בפירוגה כפולה מבלי להתהפך.

ביום אחד, חם במיוחד, אבא השקה אותנו בצנינור הגומי מכף רגל ועד ראש כדי שלא נתייבש לו חלילה, והכריז בהתלהבות: "היום

"I have not yet begun to fight!"

ל הדרך אל הים היא ירידה אחת גדולה, כאילו כל העולם אינו אלא גיגית ענקית, שהכול נוסעים, שטים, גולשים ונסחפים אל תחתיתה. אני נוסעת לבקר את אמא. אני נוסעת אליה על האופניים הישנים שלי הצבועים ירוק, מדוושת בהנאה גדולה, הצירים משומנים, ידי איתנות על הכידון המחליד. אוויר הערב לח, אבל נושבת רוח קלילה שמבדרת את שערי לאחור ומלטפת את פני. וכשנובטים על שפתי העליונה אגלי זיעה זעירים, אני מוחה אותם עם הלשון, טועמת את המלח. אני חולפת במהירות על פני לוח הוצות מואר ומל גיבסון מחייך אלי ממנו חיוך שובה לב.

כשראיתי בפעם הראשונה את "נשק קטלני", צחקתי מאוד כשהראו את מרטין ריגס יושב עם רוג'ר מירטאו בסירה היפה והממורקת שלו שחנתה אצלו במדשאה, כי זה הזכיר לי את הים שאבא הושיב בתוכו אותי ואת רמי כשהיינו קטנים. בימי הקיץ המזדהרים אבא היה תוקע את אפו ברשת המתוחה על חלון החדר שלנו מבחוץ וקורא בקול גדול: "מי רוצה להיות ארכימדס היום?" "אני! אני!" היינו שואגים שנינו, ממהרים להתפשט ושוועטים החוצה בתחתונים לבנים ועור שזוף עמוקות אל הים המסעיר של אבא. הגיגית כבר היתה מלאה עד גדותיה מים צלולים, חמימים, מצינור ההשקיה של הגינה. "היום את תהיי ארכימדס," אמר לי אבא בפנים מאירות, הורה באצבעו על חלקת הים האובלית ואמר לי "תכנסי. בואי נראה

שיהיה לו חדר משלו. אני החריתי-החוקתי אחריו, כאילו גדלנו בתואם, וכבר ידעתי בסוד שאסנת קיבלה מחזור חודשי ותהיתי מתי יגיע תורי, ולבשתי חזייה מספר אפס ומשחתי את השפתיים בהיחבא בשפתון הוורדרד של אמא.

יום אחד, כמעט בהיסח הדעת, נדחפה הגיגית לתוך המרווח שבין האדמה החולית לרצפת הבית, למקום המוצל והקריר, המדיף ריח מעופש, שהחתולים של אמא אוהבים להתחבא בו מהחום. אני זוכרת

נשוט מאשקלון לאַרְקְשׁוֹן ולבִּיאָרְיֵץ, היכן שבת-הקיץ של הצרפתים העשירים. אבל אני, שכבר למדתי אז גיאוגרפיה בבית הספר אמרתי לו "אבא, אי אפשר. הם מהצד של האוקיינוס האטלנטי." הוא נבוך לרגע אבל מיד התעשת. "טוב, אז נחזור לתקופות קדומות, הן תמיד יותר מעניינות. אנו נפליג עם אודיסאוס מלך איתקה בדרכו הביתה מהמלחמה בטרואה." וכשהעויותי את פרצופי בחוסר עניין כי לא אהבתי מלחמות הוסיף "ואם זה לא מוצא חן בעינייך, לא נורא.

מה דעתך שנטייל בגונדולה שחורה בתעלות ונציה, זאת אומרת, אם גם רמי מסכים." אני חושבת שזה היה בשנה שהגיגית הסגלגלה נעשתה קטנה לשנינו ואבא נאלץ להשיט בה פעם אותי ופעם את רמי. אז כבר לא פחדתי להפליג לבד לַפֶּף הסופות עם ואסקו דה גאמה וכשהקפנו את ראש-היבשה החלטנו פה אחד להחליף הטובה, אלא שרמי איבד את סבלנותו בטרם ירדנו לחוף, רקע ברגלו והלין, "די, אבא, עכשיו תורו! אני רוצה לגלפאגוס, לאיגואנות!" פעם שאל רמי בסנטר שלוח מעִמְקֵי הגיגית "ואיזה מסעות רחוקים עשית אתה, אבא?" ואבא משך בכתפיו וגירד בראשו, כאילו הוא מנסה להיזכר, לבסוף אמר "אה, אני הייתי במסע ארוך במאוטהאוזן, אחר כך

קלוד מונה, "החוף בסנט אדרס", 1868

שהמסע האחרון שלנו בגיגית של אבא היה אל איי לופוטן, לא הרחק מנורווגיה, שם ארב לנו המלֶסְטְרוֹם, שהוא מערבולת ימית מסוכנת מאוד. גם ז'ול וורן ידע על אודותיה, כי בדיוק במערבולת המסתורית הזאת טבעה נאוטילוס, כך גיליתי להפתעתי הרבה בערב בהיר אחד, בשוכבי במיטה ואפי תחוב בין דפי ספרו עב הכרס. אחרי שיצאנו מן המערבולת בשלום, נרגעו המים בגיגית ושלושתנו הקשבנו בריכוז לשירת הסירנות. אבא הטח את אוזנו אל הרוח והניע את אצבעותיו בקצב, אבל רמי סחט את הגופייה הרטובה שלו, בחן את אבא במבט לא מוכר, כאילו הוא מבחין בו-באמת לראשונה, לבסוף אמר בעצב "מה פתאום סירנות, אבא, זה סתם רוח וצרצרים," ופנה ללכת. השתקתי אותו בבהלה. אני עוד שמעתי אותן שרות בקולן המתוק והמפתה. בעבורי, אז, עוד לא פג הקסם. הערצתי את אבא, אם כי גם אני תהיתי הרבה פעמים מאיפה הוא יודע כל כך הרבה על אדמירלים אמיצים כמו ג'ון פול ג'ונס וקפטן קוק, על ימים רחוקים, תרתי משמע, ועל הרפתקאות מסעירות כל

עשיתי מסע רגלי מברגן-בלון, אבל זה היה מזמן, ובכל זאת אני יכול להגיד ששטתי בעין הסערה, הרבה לפני שראיתי ים בפעם הראשונה ---" וכשאמר את זה השתקנו שנינו והעליצות פרחה לה למקום אחר, כי כבר הכרנו אז את השמות האלה מהלחששים של אמא עם הדודה לילי, זו בוכה בכי חרישי וזו מועכת תולעי סיגריות במאפרה שלנו וממוללת בחיקה ממחטה לבנה. אבא תיכף תיקן את הרושם הקשה, כי ראה שיצא לנו כל האוויר מהמפרשים ומיד משך בחבל בכוח עד שכמעט התגלגלנו החוצה מהספינה שלנו והתחיל להשיט אותנו במהירות להר אררט לחפש את תיבת גוה. משם, תוך געיות צחוק לא-נשלטות, מצאנו עצמנו נסחפים במורד הנילוס, הארוך שבנהרות תבל, בפְּלוֹקָה לבנת-מפרש כמו המצרים הקדמונים.

אחר כך רמי גדל ממש. ידיים, רגליים, צוואר, הכול נעשה קטן עליו והקול התחלף לו והוא ביקש לעבור למרפסת הסגורה, העיקר

כך במקומות לא-נודעים, שעצם שמותיהם העבירו בגבי צמרמורת של עונג והעלו בי תאוה בלתי נשלטת לצאת אל העולם... אבל אבא עצמו העז להרחיק נדוד עם הסוסיא הלבנה שלנו עד באר-שבע או עד תל-אביב רק לעיתים רחוקות, ולעיתים רחוקות עוד יותר אחז בידו בספר וישב לקרוא בו מתחילתו ועד סופו. אין לו סבלנות לזה, נאנחה אמא. הרגו לו את הסבלנות.

בסוף אותו קיץ, קצת לפני שרוחות הסתיו החלו לטלטל את צמרות הברושים האפורים שעל גבול הגן הענק שלנו, וכידוני החצבים החלו בייסורי בקיעתם מן האדמה הקשה, נכנסה אמא הביתה בריצה ואימה בעיניה. היא ניכשה עשבים בגינה ולפתע ראתה נחש זוחל אל מתחת לבית. אבא יצא החוצה, השתופף בין שיחי ההרדוף שעה ארוכה והציץ אל האפלה הקרירה. כשקם על רגליו ויישר את גבו הוא אמר לה "אין שם שום נחש. הוא בטח מוזמן הלך לדרכו." אבל כשמבטו פגש בעיניים החרדות של אמא הוא החליט להוציא את כל הגרוטאות שנערמו שם במשך השנים, ליתר ביטחון. הוא מצא שם גדר של לולים מגולגלת כמו שטיח, שאיש לא זכר לשם מה נקנתה, את הקורקינט של רמי שנגרע ממנו כל הודו ואת הפריסקופ שבנינו יחד מדיקטים דקים וממראות, כמעט שלם ובר-שימוש. כשאבא גרר החוצה את הגיגית הקטנה, ראיתי בעיניים כלות שגווה נצרב ביד הזמן לחום-אדמדם של חלודה שכמעט אפלה אותה עד כלות והותירה בגופה נקבים-נקבים, כאחת ממפיות התחרה של אמא שהיו שרועות, נוקשות מעמילן, על מסעדי הכורסאות בסלון.

הימים הלפו בעצלתיים. הרוחות התעוררו באחת מתרדמת הקיץ שלהן כאילו ניתן האות. אמא קטפה רימונים מן העץ והניחה אותם בקערת חמך כחולה שהבליטה את גוניהם הצהובים ורודים. משוכת הגפן עוד כבדה מאשכולות ענבים צהבהבים. הושטנו יד אל ענפיהן המשתרגים, טלטלנו, משכנו בקנוקנות והנמכנו את הפרי הבשל עד לפינו. וכשחזרו הנחיליאלים לנקר באדמה, היה הסתיו לעובדה מוגמרת, הקיץ הפך לזיכרון עמום וגם מסעותינו בגיגית נשכחו מלב. אחר כך האוויר הפך קר ורענן. עננים צמרניים שבאו מכיוון הים התרצבו בשמים כעדר-כבשים מכוונסות והמטירו גשמי זעף. אחרי ימים ויליות של מטחים כבדים שחבטו בכל בנחישות לא מובנת, הפך הדלף לטיפות זריפיות וחרישיות שהשרו עלי שלווה גדולה, מנחמת. שעות עמדתי בחלון, רואה מראות עמוקים בראי השלוליות, שואפת אל ריאותי את ריח האדמה הרטובה ושמתחת פתאום מילאה את לבי. וכשבאה לפתחנו עוד סופה גדולה, לא-קרואה, שטלטלה את העצים בפראות ושיברה את חווקי התריסים שהתדפקו כנגד קירות הבית, אמא אמרה שזאת שירת הברבור של החורף (רמי אמר שקוראים לזה מלקוש) וכמה נעים להיות בעין הסערה, מתחת לשמיכות. היתה זו אמא שלימדה אותנו שצין הסערה הוא המקום הרגוע ביותר והכי פחות מסוכן להיות בו בים בשעת מערבולת רוחות, בניגוד גמור למה שחושבים הכול, אפילו אבא, וכי האוניות יכולות לשוט בה בלי חשש, עד שתשכך. ובכן, אם המלקוש הוא היה סערה, אנו היינו בעינה, אי של שלווה.

בוקר אחד נשר אחרון התפוזים מן העץ על פי פקודה סמויה והחל במסעו אל הריקבון. ואחרי שהאוויר הלך והתבהר התפשטו במרחבים הגדולים שמעבר לגדר מרבדים של פרחי חולות שרועים שאת שמות רובם לא ידעתי, נפקחו בעליצות, ככתמי דיו צבעוני במים, אחר כך הצהיבו באפיסת כוחות בזה אחר זה ככל שהלכו הימים והתחממו

ורק שיחי הרוותם הלבנים ואחיהם הצהובים עוד הפיצו ריח מתקתק. וכשרמי היה בסוף י"ב הוא רץ, ערב-ערב, שעה מדודה, לאורך החוף. הוא שב מהגיבוש של השייטת חבול ומותש וגם קצת מלוכלך וחולה, אבל עם חיוך מנצחים על פניו. לבסוף לא קיבלו אותו לשייטת ואיש לא הצליח לנחם אותו, אפילו לא ניצה, תברתו. וכששב הסתיו, הלך רמי בלב כבד לצנחנים, עבר את כל מסלול ההכשרה בהצטיינות, השלים בבוא הזמן עם צבע דם-המכבים של הכומתה שלו וחזר לניצה, ונהרג בלילה חשוך אחד במארב בדרום לבנון.

מאו, השתררה בבית דומייה מעיקה שלא התפוגגה עוד לעולם. הספנים האמיצים ומגלי הארצות שאכלסו את ילדותנו הפליגו בספינותיהם אל מעבר לאופק בנסים מתנופפים ולא שבו עוד. אנחנו נשארנו נטועים באדמה. אמא נשאה את כאבה באומץ, יש עוד ילדה בבית, ואבא הטביע את יגונו בשיטוטי בוקר ארוכים לאורך חוף הים, צועד מתונות בצד הגלים הרוחשים, באותו המסלול שרמי היה רץ בו ערב-ערב בסוף י"ב, שב ופוסע, מהורהר, בעקבות מטבע-זעליו המשוער, גבו הולך ומשתוחה, לבו הולך ונפרם.

עצרתי את האופניים בחריקה ברמזור אדום. מחיתי את הזיעה מעל פני והטבתי את רצועות התיק שעל גבי. מרחוק ראיתי את צלליתו האפלה של הים חוברת לך-קיע-השמים עד שהיו לגוף אחד, אימתי וחסר גבולות, מנוקד באור כוכבים חיוור ובאישוני הפנסים העגולים של הטיילת המתעקלת בדרכה דרומה. כשהאור ברמזור הפך ירוק פניתי שמאלה לכיוון המעגן. לרגע הסתיר את הים האפל ים בהיר ממנו: צילום ענק של ים טורקזי ונערה יפהפייה בדרכה לחופשה חלומית בקפריסין 'במחירים מצחיקים'.

באחת הפעמים הנדירות שלאבא ואמא היו די כסף וכוח להתרחק קצת מהבית, נסענו כולנו לנפוש באילת. הדרך היתה ארוכה וקסומה. זה כמו באפריקה, התפעל רמי כשראה את עצי השיטה הנאבקים על חייהם בחום וביובש. אבא הסביר לנו בכובד ראש שהמן שאכלו בני ישראל במדבר כלל לא ירד מהשמים כמו שכתוב בתורה, כי מדענים סוברים שהלבן-הלבן הזה הוא הפרשות מתוקות של נמלים שחיות על ענפי עץ השיטה. באותה נשימה הוא כבר הסביר לנו מהי סימביוזה ורמי ואני אמרנו ישר איחס, הפרשות של נמלים--. אחר כך רמי הסב את פניו לאחור ונשבע שהוא ראה את אשת-לוט. מנגד, צעקתי אני כנגד הרוח שראיתי ראשונה יעלים מדלגים על צוקים. הגענו לאילת רעבים ומאובקים. החוף היפה והמעוגל היה אז חול זהוב ומי ים-סוף היו כחולים כהים וכלל וכלל לא אדומים, ההרים גבוהים ועטופים באד חלבי אשר צבעם הלך והעמיק לכדי מריחת סומק אופקית כששקעה השמש, וים של אוהלים פרח על החול. לפני שהחשיך בנינו גם אנחנו אוהל משמיכות פיקה ישנות ומוטות של מטאטא, לא הרחק מהסוסיא שלנו ואמא נתנה לכל אחד סנדוויץ' בדייק עם מה שהוא אוהב בפנים. אחר כך נכנסנו לים כולנו, חוץ מאמא, השתכשכנו במים החלקים, נשבענו שראינו זהרון מרפרף ונהרנו מעוקצם של קיפודי ים. כל ניסיונות השכנוע שלנו לא עזרו ואמא סירבה להיכנס למים. אבא התייאש ראשון. "עזבו את אמא," הניד בידו כאילו אין לה תקנה ושב והרטיב את שפעת שערו השחור. "שכחתם את הסיפור עם התולעים?" לא שכחנו. אמא חזרה וסיפרה לנו יותר מפעם אחת את קורות היום ההוא,

כממתיקה סוד, "חרות באותיות שחורות פסוק שתמיד אהבת" והוסיפה כמופתעת לטובה, "איזה צירוף מקרים --" כלומר, יש לראות בכך סימן שגם זה איש כלבכה. ולרגע אחד קצר, בדמיוני, ישבנו שוב, רמי ואני, בגיגית המשקשקת, השמש קופחת על ראשינו, וְשִׁנְיוֹ עִם אבא את פלא-הפלאים הזה ש'כל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא'. אחר כך גירדנו את קרום המים עד שענה לנו בגלים מתפשטים ונמוגים והרהרנו ארוכות, מנסים ללא הצלחה להבין מה בדיוק הפסוק אומר ואיך זה יכול להיות.

עמדתי מול המים וידי על מותני. במי המעגן הקטן היטלטלו בשקט עשרות ספינות גדולות וסירות-דיג קטנות. מרחוק התנפצו הגלים ברעש עמום אל השובר הגדול. ריח של קרבי דגים עמד באוויר, מעורב ברסיסי המלח שהרוח הסיעה מן הים. לא הצלחתי למצוא את הפסוק או את הספינה בחושך המתעבה ורק הודות לטלפון הנייד שלי מצאתי את אמא ואת הרברט, זה שמו של האיש לבן-השיער שיצא אל הסיפון וגופף לי בידו לשלום. הוא חיך אלי בנועם והושיטי לי יד נרעדת לעזרה כשטיפסתי במדרגות העץ הצרות אל ביתו. הבטתי בו בעניין. הנה האיש שהצליח לעשות את מה שאבא מעולם לא הצליח: לנתק את אמא מן היבשה.

כשירדנו אל בטן הספינה מצאתי את פניה של אמא טובות ואת עיניה קורנות. הספינה התנדדה קלות ואני הבטתי בה בחטף. היא ענתה לי במבט משלה, יציב משהכרתי. הכול בסדר, נרגע בי עצב חשוף, אמא מצאה אהבה חדשה. התיישבתי על הדרגש המרופד שמולה והרברט מיד הציע להכין לנו תה חם. כשהלך, שאלתי את אמא לאן הם מתכוונים להפליג. "אנחנו לא מפליגים לשום מקום," ענתה בקול שלו, "בעניין הזה שום דבר לא השתנה. אני לא שמה את הרגליים במים. הרברט הבטיח לי שהספינה קשורה למרינה היטב וגם עוגן הטלנו, והמים כאן, בתוך השובר-גלים, חלקים כמו חמאה. זה בית, בסך הכול בית."

"ואני חשבת --" צחקתי, ואמא משכה בכתפיה, "מה פתאום. אנחנו נשארים כאן. כבר גילו את כל הארצות," וצחקה אף היא. אחרי ששתינו הודינו להרברט במאור פנים כשהניח בידיו בעדינות ספלי תה מהבילים, אמא לגמה בזהירות ואמרה לי פתאום, "אף פעם לא חיפשתי הרפתקאות, אבל, מי יודע," ובעיניה ניצת זיק חדש, והיא הביטה בהרברט בתקווה. "אולי יום אחד יימצא לי האומץ ונשוט יחד לקורסיקה לראות את בוניפאציו שעל הצוק, ואולי נפליג מערבה ונחלוף על פני האי איף, מול מרסיי, וכל סקרני העיר יבואו לצפות בספינה המתקרבת לנמל ממצודת סן ז'אן ודנטה ינפנף לנו בידו מבעד לסורגי כלא --".

הבטתי בה בפליאה. מתי קראה את 'הרוזן ממונטה קריסטו'? והאמנם הקשיבה אף היא לאבא כשהפליג איתנו במרחבי הדשא אל ארצות רחוקות ומסעירות? חייכנו זו לזו חיוך רב משמעי ודמותו של אבא, עליז וגבוה, התיישבה בין שתינו לרגע. נשמנו עמוקות ושלושתנו שטנו במחשבותינו כנופרים במי אגם אל רמי, שעוד הספיק להפוך, ולו לזמן קצר, לבן דמותו. הרברט כחכת בגרונו ושאל אם להוסיף לי קוביית סוכר.

וכשספינת דיג גדולה באה מכיוון הים בגרורי מנוע קצובים, הודעו המים עיגולים-עיגולים והחתול מנומר הפרווה שנח כל העת בחיקה של אמא, מצונף כאוון, פקח את עיניו לרגע, התמתח, סקר אותי בחרכי אישוני, ושב ועצם את עיניו. ■

הרחוק, של ילדותה, שנטבע בה כחותם: איך ראתה את אחד השכנים עושה אמבטיה לשלושה גורי חתולים בדלי פח גדול, איך היא רצה אליו בחדווה כי רצתה לעזור לו ולשחק עם הגורים הסומים, וכיצד קפאה על מקומה כשראתה את ראשיהם וגפיהם הקטנים נרעדים מבעד לדוק המים המזדעזעים, כשניסו בשארית כוחם להשתחרר מהאחיזה האיתנה של האיש המיוזע, שהשתופף מעל לדלי, הביט בילדת השכנים, כלומר באמא, במבט אלכסוני ואמר לה ברשעות: "את יודעת טוב מאוד מה החתולים עושים בגינה כשהם צועקים כמו שחוטים כל הלילה! אחר כך החתולות ממליטות והגורים מייללים ומביאים לי פרעושים לרשאי! כל שנה, כל שנה אותו הדבר, ואמא שלהם לא לומדת לקח!" ולא הרפה מגופותיהם המנומרות עד שהיו רפויות כחבל זרוק על המזח, וחלקת המים הפכה קרומית וקשה. מאז יצא שמעה של אמא אצל כל חתולי הרחוב והם מצאו בחיקה מקלט בטוח מהולכי על-שתיים רעי לב. מאידך, התרחקה אמא ממים כמו מאש. וכשהלכנו לים ואחר כך, כשפנו בריכה עירונית, לבריכה, אמא הסכימה לכל היותר לטבול במים עד קרסוליה, ומיד יצאה וליוותה אותי ואת רמי השוחים במים כמו דולפינים, במבט דואג.

אחרי שרמי נהרג, אבדה לאבא תחושת הזמן. שעות ארוכות ישב בגינה, לבדו, על כיסא הקש שהזמן והשמש מרטו אותו עד לבלי הכר, שרוי בצלה של אודרכת ענפה ושיחק באצבעותיו בחבל ישן, כאילו שב ושינן לעצמו את כל הקשרים שלימד אותנו כשהיינו קטנים: קשר דייגים וקשר בוהן, קשר שטוח וקשר סבתא. היו לו אצבעות עבות אבל זריות. "לקשור שרוכים בנעליים אתם כבר יודעים, נכון?" צחק בפעם הראשונה שהראה לנו את נפלאות ההבל, "אז קשר אחד אתם כבר מכירים." ביושבו כך בגינה המוצלת, נחרדתי: אבא כל כך הצטמק ונראה כה אבוד עד שהוא זקוק עכשיו בעצמו לקשר-הצלה. בדמיוני ראיתי אותו גוחן לעברנו ומסביר לנו באורך רוח איפה שמים את האצבעות ואיפה צרים בחבל צורת לולאה ואיפה מותחים ומהדקים, אבל אני כבר לא זכרתי בדיוק מה הולך לאן. בייאוש ניסיתי לדלות מן הזיכרון את התנועות הנכונות שצרות קשר-הצלה כפול. אפילו חשבתי לשאול אותו, אבל לא שאלתי. בתוך-תוכי ידעתי שדבר כבר לא יעזור. וכך הוסיף אבא וחמק מאיתנו עוד, עד שנעלם מחיינו חרישית, כמו סירת מפרש על קו האופק, מתעתעת, רגע גלויה לעין, רגע נעלמת במרחק, נופלת בפתיעה לתהום האינסופית, המבעיתה, הנמצאת אחרי קו האופק, איפה שנגמר הים.

עכשיו אמא גרה בבית קטן על הים. איש לבן-שיער חמד אותה, על שתיקותיה ועל העצב שבעיניה, ולקח אותה איתו אל ביתו. את היציבות שאמא חיפשה תמיד על חוף מבטחים היא מצאה, בסופו של דבר, דווקא בספינתו הקטנה והמתנדנדת שעגנה במעגן הסירות ביפו. "הבית גדול וריק ועמוס מדי בזיכרונות," נאנחה בבוקר אביב אחד, "הוא שלך, מעכשיו, אם את רוצה."

הגעתי למעגן. קשרתי את האופניים אל עמוד של פנס רחוב שהטיל סביבו אלומות אור ממוקדות וחיפשתי בעיני את הספינה המוארת שאת קווי המתאר שלה אמא תיארה לי בטלפון. "בִּירְכַתִּיהָ," אמרה

אבידן רייך - יליד 1973, תושב תל-אביב. סטודנט לתואר שני במחשבים, עוסק במחקר ביולוגי. זהו פרסומו הראשון.

שטייל*

אבידן רייך

עלה והגלים האימתניים לעגו לתנועה היהירה של סירת המפרש. ילדי-הצוות שישבו במפנה השמאלי הטו את חמש עשרה שנות משקלם בניסיונות לאזן את הסירה שהחלה לנטות קמעה. התרחיש של נפילה למים והצורך לירות את זיקוקי החירום האישיים לא נראה כל כך מופרך באותו הרגע. הייתי משוכנע שהמדריך יחליף אותי וייקח אחריות על המפרש הראשי, אבל הוא רק התיישב במפנה השמאלי, מוסיף את כובד גופו ומותיר את כל האחריות על המפרש בידי. תוספת גופו הרחב הביאה לאיזון הסירה. מנעתי מספר פעמים התהפכות והגענו להחפה בטוחה בחוף.

ירדנו מהסירה ורצנו בעקבות המדריך לכיוון ההאנגר. ההאנגר של הפנימייה הצבאית היה מלא בסירות. נדחקנו בינן עד כמה שיכולנו כדי לתפוס מחסה מהרוח. המדריך ניגב את האף שלו עם השרוול ואמר: "חבר'ה, תקשיבו רגע". הוא לא נהג לדבר הרבה. לפעמים רק לשמוע את הקול שלו היה מפתיע אותנו. השתתקנו. עמדנו זקופים. רגליים דקיקות משתרבות מחליפות-הצלה כתומות הגדולות ממידתנו. אפים מנוזלים, ולחי שמאל קפואה מהרוח המערבית שהכתה בנו בשעה האחרונה. רק רעש קל של שקשוק זיקוקי-חירום חלודים נשמע מכיוון אחד הנערים שרעד מקור. עמדנו זקופים כמו קרטיב-מישמש והקשבנו למדריך. גם הפעם הוא לא אמר הרבה. "ניצלנו מחתיכת סערה" הוא אמר וניתן היה להבחין במעין חיוך קטן על השפתיים הסדוקות שלו. הוא הכניס יד קפואה לחליפת ההצלה וחילץ מהכיס הפנימי את ששת הזיקוקים האדומים. הוא השיט את המבט שלו על אנשי הצוות ששמחו מאוד להימצא על

רוח מערבית חזקה מילאה את המפרש והסירה הקטנה צלחה את המים ביהירות. הייתי אחראי על המפרש הראשי. אחזתי בחבל שמתח את המפרש ותפעלתי אותו בתשומת-לב מרבית. עוצמת הרוח השתנתה לפרקים וכשחשתי במשבי רוח חזקים שחררתי מעט את חבל-המפרש כדי למנוע את התהפכות הסירה. ישבתי קשוב וניסיתי להבין את הרוח.

כשהחרטום הופנה לכיוון ארובות חברת-החשמל היא השתנתה. "מכת-רוח" צעקתי ושחררתי במיומנות את חבל-המפרש לפני שמכת-הרוח הספיקה להלום במפרש ולהטות את הסירה. "יפה מאוד!" צעק המדריך וקולו הנמוך נשמע היטב למרות שריקת הרוח.

קול תקיף נשב דרכי ואמר: "הרוח עומדת לעבור את העשרים וחמישה קשר. חייבים לחזור לפנימייה. ומיד!"

הקול הפתיע את כולנו ושמונת החניכים פזלו לקצה הסירה לראות את תגובת המדריך. הוא הפנה את האף לכיוון מערב מאפשר לרוח להחליק על אוזניו במידה שווה.

"לא נראה לי שהרוח תחזק אבל אקשיב לעצה של איש-ים צעיר." הוא שרק במשקלית וצעק: "לעלות לרוח."

ההגאי הפנה את חרטום הסירה לכיוון הרוח. אנשי הצוות התכופפו והתיישבו במרכז הסירה. המפרש הענקי עבר בתנועה אטית מעל הראשים. כשצדו השני של המפרש התמלא ברוח, אנשי הצוות הזדרזו לקום והתיישבו בדופן השמאלית. הסירה פנתה עד שהחרטום התייצב בכיוון בית הספר.

שמונה זוגות עיניים הביטו לסירוגין בי ובמדריך עד שהרוח גברה והתחילו מכות-רוח חזקות מאוד. המפרש התענג על הרוח. החרטום צלף במים והתניז רסיסים למרחק רב. יחד עם החיוך שלי גם הם

*שטייל - (ביידיש: שקט) מונח ימי למצב שבו אין רוח.

התפרצו לכיתה שתי אמהות. הן התאכזבו לראות אותי יוצא לבד וסגרו בחזרה את הדלת. ירון נדחק למכנס הג'ינס של אמו ופינה לי דרך להשתחל בינו לבין חצאית בורדו. המסדרון הצר ההביל באמהות מפטפטות. עברו יותר מעשר הדקות שהוקצבו להורה ועדיין לא נפתחה הדלת. אמא של ירון נעצה בי מבטים והתלחשה עם האשה שלידה. כשהדלת נפתחה תפסה אותי אמא בורוע ומיהרנו הביתה

קרקע יציבה. המבט שלו גרם לכל אחד מאיתנו להזדקף. תנועת הראשים יצרה מעין גל שהתחיל בראשון ונגמר אצלי בכניסה להאנגר. המדריך שלף שני זיקוקים מהחפיסה, נדחק בין הנערים המופתעים עד לסוף הטור, נתן לי את הזיקוקים במתנה ויצא אל הגשם. החובלים הצעירים יצאו מההאנגר, כל אחד מהם נעצר בדרכו למשש את הזיקוקים. האחרון שיצא הסתכל על חלק הזיקוק שעשוי מניקל, "זה

הומר ווינסלו, "חותרים הביתה", צבעי מים, 1890

כדי להספיק לאכול לפני מבט לחדשות. הובלתי אותנו דרך הקיצור, שבין המחסן של השרת ואולם ההתעמלות, בלי לעצור אפילו לרגע בשלולית הירוקה. שתקנו. אני מיששתי את שני ה'גוגואים' שמצאתי ליד הפח של ג' שנייה. ואמא חיממה את היידיש. כשהגענו הביתה כבר היתה הצלחת של אבא מפוררת בלחם שחור, ודודה פאניה החזירה למחבת חצי פרוסה של פשטידת כרוב שאבא לא גמר. אבא ראה מבט לחדשות. "אז היא מרוצה ממנו?" הוא שאל. "כן" אמא ענתה. אחי, סבתא ודודה פאניה כבר ישבו סביב השולחן. התיישבתי במקום של אבא. רציתי שתיגמר כבר הארוחה, כדי לשמוע את אמא מספרת לסבתא מה אמרה עלי המורה. דודה פאניה יישרה את קצה חצי פשטידת הכרוב של אבא, והשכיבה את הפרוסה בצלחת שלי. העמדתי את הפרוסה ואכלתי. אחרי האוכל אמא רחצה כלים וסבתא ניגבה אותם והניחה בארון. התנדבתי לעזור לדודה פאניה להוריד את הכלים הבהירים מהשולחן. דודה פאניה אמרה שאין צורך וגם

ממש כמו מראה, לא כמו המקולקלים שלנו" הוא אמר ואגרף אותי קלות על הכתף שייחלה לאגרוף שכזה מתחילת השנה. שולי, שהיתה המחנכת שלי בבית הספר היסודי, בוודאי היתה מרוצה מאוד אם היתה רואה אותי באותו הרגע. הכתף שלי, כמו של כולם, מקבלת אגרוף וזה כואב.

את דעתה עלי אמרה שולי המחנכת לאמא באותו יום-ההורים בכיתה ב' שמכונה אצל הנשים במשפחה 'השיחה עם שולי'. בשיחה דיווחה שולי על הציונים שלי ואחר-כך היא ביקשה שאצא מהכיתה ואתן לה לקשקש קצת עם אמא. לא רציתי להחמיץ את הקשקוש שהוא החלק המעניין. הלכתי לאט לכיוון הדלת, נעצרתי לחזק את הקשר בשרוכים והרמתי באטיות את הכיסא של שלומי על השולחן. הן המתינו עד שקט עד שאצא. הישבן המעונן של אמא התענן לכל הכיוונים והסתיר לגמרי את מושב הכיסא. כשפתחתי את הדלת

ככה אין מספיק מקום במטבח, אבל אני התעקשתי. הקשבתי לשיחה הקולחת בין אמא לסבתא. בידיש השיחות זרמו בזרם אמיתי, כזה עם שפריצים. נדמה היה שלשיחה חיים משלה כמו מרק האפונה של סבתא: עולה, יורד, כועס, נעלב, פוחד וזוכר. תמיד זוכר. הקומפוזיציות המעניינות ביותר במשפחה התנהלו תמיד בידיש. לעומתן נשמעת העברית כמו שיעורי הפסנתר של יוני. ואני, מילדות, הבנתי יידיש.

אמא סיפרה לסבתא שהמתכנת חושבת ש'הוא' ילד עגום. 'הוא' זה אני. בעברית קראו לי תמירוש או רושי אבל בידיש תמיד - 'הוא'. סבתא שתקה. מנגבת את הצלחות שלא תישאר אף טיפה. אמא המשיכה לדבר מתעלמת מהניגובים הנמרצים של סבתא ואמרה שהמורה הצעירה אומרת שאין לי חברים, ונראה למורה שזה אפילו לא מפריע לי. "אין לה אפילו שלושים" אמרה אמא בכעס וסגרה את ברז המים החמים. סבתא הפסיקה את ניגוב הצלחות שהדוד הביא מאמריקה, לקחה את הסיר של הפשטידה וקצפה לי חברים. ואמא בקרצוף משלה השתיקה את המורה. המשכתי להגיד לדודה פאניה שזה בסדר. סידרתי את הכלים המנוגבים, הבהירים, הכהים והיותר כהים בארון, נזהר שלא להפריע למקרצפות. אחי הקטן הפר את היידיש ושאל את סבתא אם הגוגואים שלו כבר מוכנים. סבתא ענתה בעברית שהם יהיו יבשים מחר בבוקר והמשיכה לקרצף בידיש. אמרתי לאחי בעברית שאני אתן לו גוגו יבש, להראות להם שיש לי חברים וסחבתי אותו בשק קמח הפוך לחדר.

בארוחת הערב לאחר הסערה, נאדיה הזמינה אותי לשבת לידה בשולחן הפינתי, המרוחק ביותר מהמדריכים. ישבתי לידה והלחי המשיכה לשמור ביראה את הנשיקה שקיבלתי משפתיה הקפואות באותו הצהריים בהאנגר. בשולחן ישבו 'החבר'ה הקבועים' מהשלב שלנו. הם ביקשו לראות את הזיקוקים. הזיקוקים לא היו איתי בחדר האוכל, הם נשארו מאובטחים לחליפת הסערה. אחד מהחבר'ה הציע שאתפלה איתם לקיוסק שמחוץ לבית הספר, לגרעינים שחורים, ואחר כך נלך אלי לחדר לראות את הזיקוקים. הרגשתי את הכאב הנהדר בכתף, אבל סירבתי להצטרף. הייתי בטוח שביידיש שלהם, הם לא מתכוונים למילים שנאמרו.

"תשאיר את המגש על השולחן" לחשה לי נאדיה כשקמנו. "אל תדאג, תורני מטבח לא אומרים לנו כלום." "תודה" אמרתי והתחלתי ללכת לכיוון המגורים. נאדיה הלכה אחרי. "תגיד, איך זה שאתה כזה אמיץ-פחדן?" שאלה ברכות תוקפניות. הישירות היתה כל כך זרה לי עד שלא הצלחתי לחבר את המילים שהיא אמרה לכדי משפט. "לילה טוב" עניתי בסיפוק. "לילה טוב גם לך, אמיץ-פחדן" ענתה. ה'לילה טוב' נכנס איתי למגורי-הבנים וה'אמיץ-פחדן' כאילו לא נאמר כלל. שכבתי בחדר על הכרית שבתוכה החבאתי את הזיקוקים ושמחתי שבארוחה לא פלטתי אף מילה שהצחיקה אותם.

בכיתה א', באחת ההפסקות, היתה לי פליטה אומללה. שיחקנו 'קרוב לקיר' מתחת ללוח. משהו הציע שבמקום לזרוק 'גוגו' אחד נשחק 'הטוב מעשר'. היינו חמישה והזוכה היה מרוויח ארבעים גוגואים. כל אחד זרק בתורו תשעה ברצף והשאייר אצלו אחד למזל. אחרי סיבוב של תשע זריקות הגוגו שלי היה המנצח. התלמידים שחזרו מההפסקה ראו כמות גדולה כל כך של גוגואים והתגודדו לראות מי יזכה. ארבעה גוגואים נוספים נזרקו. עדיין הובלתי. ואז היה התור

של השחקן האחרון. כל הכיתה הביטה בו. הוא נישק את הגוגו וזרק לעבר הקיר. הזריקה היתה גרועה. התקרבתי ללוח ואספתי את השלל. המורה לציור נכנסה וכולם רצו למקומות שלהם. הייתי כולי באיסוף ולא שמתי לב שהמורה נכנסה. היא התקרבה ונעצרה לידי. הסתכלתי מפוחד ונפלט לי "אוי געוואלט", שגרם לפרץ צחוק אימתני, שליווה אותי עד סוף כיתה ח'.

מאז אותו היום, הדבר שפחדתי ממנו ביותר היה שאבא ישמע שקוראים לי בכיתה 'געוואלט'. פעם, כשאבא עבד במשמרת לילה, שכבתי על הרצפה בחדר וקשקשתי בצבעי פנדה מתחת למיטה. שמעתי מהסלון את אמא מספרת לשכנה שהמילה הראשונה שאמרתי היתה בידיש. זה היה כשדודה פאניה הושיבה אותי על קרטון ביצים וגררה אותי בקצה הסלון, במקום שהמרצפות היו ישרות. כשאבא חזר מהעבודה, תנור הנפט דלק ואמא ישנה על הכורסה בסלון, עטופה בשמיכת הצמר החומה. אמא סיפרה לאבא שדיברתי ואמרתי 'פייגעלה'. אבא רתח מועם. הוא טיפס על השרפרף הוריד מהמדף את חוברת השירים של דודה פאניה, חוברת השירים מ'פעם' ויצא שוב אל הרחוב. בבוקר חזר אבא בלי החוברת. מאז לא נשמעו בבית שירים בידיש. השכנה הזדעזעה מהסיפור שאמא סיפרה ואמרה "אוי געוואלט". החלטתי שעדיף להסתיר את היידיש מאבא, וממהבוגרים בכלל.

בפנימייה התחלנו את היום בהקפות סביב מגרש הכדורגל. בדרך כלל רצנו בשני גושים. אחד מקדימה אחד מאחורה, ואני - בין הגושים. לנאדיה לא היה מקום קבוע. לפעמים היא היתה רצה כל כך מהר עד שהייתי צריך להסתכל לחצי השני של המגרש כדי לראות את הקוקו הארוך שלה מקפץ. באותם בקרים, כשהייתי גומר לרוץ, נאדיה כבר היתה שוכבת הפוך על העוגן הענקי, שהוצב בצד רחבת המסדרים. הרגליים שלה משולבות סביב ראש התורן, הגוף נשען אחורה לכיוון הרצפה, השיער פזור והעיניים מהפוכות קורנות ללב ים. בבקרים אחרים נאדיה היתה אחרונה בריצה. בכל דבר נאדיה היתה חצי-הקפה מאיתנו. לפעמים מקדימה ולפעמים מאחורה. בסוף יולי היה שרב כבד. כל פעילויות הספורט במשך היום הופסקו למעט ריצת הבוקר. "בשש אין שרב". באותו שבוע נאדיה רצה בכל בוקר מאחור, עד ליום חמישי שבו נאדיה לא הופיעה למסדר בכלל. המדריכים, ששמו לב שעלי נאדיה לא צועקת במצבי הרוח שלה, שלחו אותי לחפש אותה. רצתי מיד לחדר שלה. ניסיתי לדמיין מה קרה הפעם. בפעם הקודמת נאדיה נעלה את החדר ולא הסכימה לדבר עם אף אחד. היא רק חזרה ואמרה אל תדאגו אני לא הולכת לעשות שום דבר מטופש רק תנו לי קצת שקט. בפעם שלפני כן היא היתה על העץ וכשראתה שאני מחפש אותה, הזמינה אותי להצטרף אליה.

"מה את עושה פה?" שאלתי כשהתיישבתי מאחוריה על הענף. "מפריחה בועות-רוק לים." "אני לא יודע לעשות בועות." "תגיד, מה קורה לספינות מפרש בלב ים כשמפסיקה הרוח?" שאלה וניכר היה שהיא מקווה מאוד שתהיה לי תשובה. "כשיש שטיל פשוט מחכים עד שתתחיל שוב הרוח." "ואם הרוח מפסיקה לשבועות?"

נאדיה לא ענתה. העיניים שלה היו עצומות. החיות החיוורת שבשפתיה לא נראתה וחיוך ילדותי הורה לי לשתוק ולהמשיך לקרר לה את הפנים. הגוף שלה הזיע מתחת לשמיכות של כל הבנות בחדר, אבל החיוך החיוור רק התגבר. בעודה ישנה, קילפה נאדיה מעליה פיקה אחר פיקה. השמיכה האחרונה נורקה לרצפה ונישאר פופיק טהור ומזיע המקושקש בעט כחול. המשכתי לקרר את המצח עד שנאדיה פתחה עיניים. היא הסתכלה אלי והחיוך נעלם.

"חלמתי שאני בלב ים בספינת פיראטים והיה שטיל. לא היתה רוח כבר שבועות. הסיפון הענקי היה מרופד כולו בצמר גפן. אבא שלי לבש מדי קפיטן ועמד בראש התורן לחפש באופק אי בודד. הייתי מעולפת. אמא שלי ניסתה להוריד לי את החום והניחה על הפנים שלי סוסוני-ים ורודים."
 "מה, סוסוני-ים מרפאים?" שאלתי.
 "אני לא יודעת, אבל הם בטח מגינים בדרך כלשהי."
 "קדחת לגמרי" אמרתי.
 הסרתי מהמצח את החולצה הרטובה והגשתי לה כוס מים.
 "נראה שהחום ירד. קחי את צריכה לשתות הרבה."
 "עכשיו אני בסדר, עברה לי הצמרמורת לגמרי" אמרה ללא החיוך שהתפוגג עם החום וסוסוני-ים.

לדמות את אבא של נאדיה לקפיטן לא יכולתי, אבל לדמות אותו לפיראט שיכור היה קל. בפעם הראשונה שהיא סיפרה לי על הבית שלה, הכנו את סירות-המפרש למסדר בוקר. אני הרכבתי את התורן של הסירה ונאדיה חיברה את המפרשים. הים היה שקט. אני לא זוכר איך הגענו לדבר על זה אבל אני זוכר שעמדתי על דפנות הספינה וניסיתי להשחיל את החבל שנאדיה העבירה לי בתוך הטבעת שבקצה התורן. היא סיפרה שאבא שלה עזב את הבית לפני שנתיים והלך לגור עם אשה אחרת ומאז היא לא שמעה ממנו. המשכתי לנסות להשחיל את החבל.
 "יצא לך פעם לא לראות את אבא שלך תקופה ארוכה?" שאלה בטבעיות. הבטתי בה בלי לפצות פה.
 "מה אתה שותק, מסתכל עלי כמו איזה תורן" אמרה והעיניים שלה צדו את המבט שלי.
 עמדתי דומם לא נושם לכוד במבטה. חשתי סחרחורת, איבדתי שיווי משקל ונעזרתי בתורן לרדת מדופן הסירה. "אוי געוואלט" נפלט לי.

"זה לא יכול להיות" עניתי, מנסה להכניס טון ידעני לדברי.
 "למה זה לא יכול להיות?"
 "כי ... כי ככה."
 נראה היה שנאדיה לא ממש השתכנעה. היא נדנדה את הענף שישבנו עליו ובהתה בים.
 "די תפסיקי" אמרתי, "הענף יישבר."
 "אז תעשה בוועת רוק."
 "אמרתי לך אני לא יודע."
 "תעשה כמוני" אמרה והעיפה עלי בוועת רוק ישר במצח.
 "לא יוצא לי כלום."
 "אז תסתכל על הבועות שלי. הם אף פעם לא מתפוצצות" אמרה ושלחה שתי בוועות ברצף.
 "למטה הן מתפוצצות" אמרתי והצבעתי על האדמה.
 "זה רק נדמה לך, אין בכלל רוח למה שיתפוצצו."
 "כן, אין אפילו גלים."
 "הים שקט. כמו אחרי ספונגיה" אמרה והתכופפה לראות את הבועות מתקרבות לאדמה.
 "מדריכת הספורט שלחה אותי לקרוא לך."
 "כן נחמד שבאת."
 "צריך לחזור לריצת בוקר."
 "ספונגיה מבריקה."
 "את באה?"
 "יפה מדי. אני נשארתי."
 "מה להגיד למדריכה?"
 "תגידי שנפלתי מהעץ והתפוצצתי."
 "כמו הבועות" שאלתי.
 "לא. הן לא מתפוצצות."
 הבטתי בנאדיה וחכייתי לתשובה אחרת.
 "אז תגידי ... תגידי שאני במחזור."
 הסמקתי בלחי הימנית. ירדתי מהר מהעץ, מתחרה בבועות הרוק. כשהייתי למטה נאדיה קראה לעברי. הלחי עדיין קדחה. לא רציתי שהיא תראה. קשרתי את השרוכים ועניתי בעצבנות "מה". היא חיכתה שאני אסתכל אליה. ידעתי שהלחי עדיין סמוקה. הכול רק שלא תראה אותי מסמיק. גמרתי לקשור את השרוכים וברחתי חזרה למגרש הכדורגל.
 לא היה לי מושג באיזה מצב אמצא את נאדיה הבוקר. היא לא היתה על העץ והדלת של החדר שלה היתה פתוחה. נכנסתי. נאדיה שכבה במיטת הקומתיים, למעלה. השיער שלה היה מפוזר והקצוות השתלשלו משני צדי המיטה. היא היתה מכוסה בארבע שמיכות פיקה, וחולצת בית ספר רטובה מונחת על המצח.
 "את חולה" שאלתי.
 "כן, אני קודחת. אל תקרא לאף אחד. אמיץ-פחדן שלי."
 מילאתי דלי עם מים וטיפסתי על מיטת הקומתיים. ניסיתי לדבר איתה אבל היא לא ענתה. הספגתי את חולצת בית הספר בדלי, סחטתי והנחתי על המצח. האימיץ-פחדן דילג מעל כל משוכות היידיש ונקלט בתודעתי. זה היה זמן מתאים בשבילי.
 "אני פשוט מעדיף לשתוק בארוחות" אמרתי. "ואני בכלל לא אוהב גרעינים שחורים. בגלל זה אני לא מתפלח איתכם לקיוסק."

נאדיה חשה שאני במצוקה ומיד שינתה את הנושא. "תראה את הכתפיים שלי, אין לי סימן של זריקה כמו לכם" אמרה והרימה את שרוליי החולצה חושפת כתפיים חלקות.

"איך לא נשאר לך סימן" הצלחתי להגיד.
 "אצלנו לא עשו זריקות."
 "למה" שאלתי.
 "לא יודעת, פשוט לא עשו."

אחרי חודש חדשים כבר צחקנו על זה. נאדיה המשיכה לספר בטבעיות על עצמה. אמנם המשכתי לשתוק ליד החבר'ה אבל לנאדיה כבר הייתי מסוגל לענות בעברית. "אתה התורן הראשון ששמעתי שמדבר יידיש" היתה מקניטה אותי. הכנות שלה היתה כמו מפרש מתוח מדי שמתמלא ברוח פרצים ואני תורן מסכן דובר יידיש מתקשה לעמוד מול העוצמה הזאת.

השתעשתי לחשוב איך אמא היתה מתמודדת עם הכנות של נאדיה. היא הייתה מסננת איזה 'וויי איז מיר', ואחר כך היתה שולחת אותה לשטוף את הפה במים קרים וללכת לחדר לשחק עם אחי הקטן כי הוא משועמם. "ינגעלע תמיד משועמם" היתה אמא חוזרת ואומרת בכל הזדמנות ובעיקר כשנושא הגן היה עולה. אחי הקטן, שנקרא ביידיש 'ינגעלע', לא הבין מילה מהשיחות האלו. הוא המשיך לגלגל באדישות את גלגלי השיניים שאבא היה מביא מהעבודה, בעוד הטונים ביידיש שקובעים את עתידו מבעבעים וכמעט שגולשים מהמרק המשפחתי. למרות הקרצופים, הדברים של המחנכת הצעירה דבקו בעיקשות באמא ובסבתא כמו כתמי החלודה באוסף גלגלי השיניים. שתיהן רצו לשלוח את אחי כבר בשנה הקרובה לגן, כדי שלא יהיה חסר חברים כמוני. לאבא, שלא ידע כלום על ה'שיחה ההיא', הן ניסו להסביר שבגיל הרך הילד קולט המון. "ינגעלע ממש משתעמם בבית, תראו את המבט הריק שלו כשהוא מסדר את גלגלי השיניים, לפעמים נראה שאין לו כשרון לכלום." באחת הפעמים הוציאה אמא את המחבת, את הסיר הקטן ואת הסיר של ה'צ'ולנט. דחפה לידו את כף העץ וניסתה לשדל אותו לדפוק על הסירים. אחי התמלא גאווה על שנותנים לו להחזיק את הכף של מרק האפונה והסתכל בפליאה על אמא. "קדימה בקצב" אמרה אמא בהתלהבות, מנסה לשדל את אחי לתופף על הסירים. "פסנתר הכנף שלי" פלטה דודה פאניה ופרצה בבכי. "זה שוב המחלה שלה" אמרה סבתא לעברנו ורצה לנחם את הדודה. אחי, אדיש להתרחשות היידית, המשיך לערום את אוסף הגלגלים לערימות. לפי הגודל היו לו שלוש ערימות: עשרה

גדולים, שמונה קטנים וארבעה עשר יותר קטנים. ביום שהחליטו שאני הולך לפנימייה הצבאית, בגלל ה'שיחה ההיא', אחי הסתובב בבית צועק טו טו וגורר קרטון ביצים שעליו הגלגלים מסודרים בשתי ערימות לפי מידת החלודה. הגרסה העברית לפנימייה היתה שכן של חבר של אבא מהמוסך עושה שם חיל. אחי שהמשיך להסתובב ולצפור כמו אוניות המשא, שהיו גורמות להתפרצות ה'מחלה של דודה פאניה', התלהב מהמילה חיל שלא היתה מובנת לשנינו, ובין הצפירות והבכי של פאניה, הוא צהל "לעשות חיל, לעשות חיל." סבתא כבר היתה ליד פאניה, "זה שוב המחלה" אמרה לעברנו. אחי האמין שלפאניה יש את המחלה המזוהה הזאת; ביידיש המחלה שלה זה החיים מ'פעם'. לא בדיוק הבנתי מתי נגמר ה'פעם'. האם כשהיא קפצה מהרכבת או כשנודע לה שהיא הניצולה היחידה וסבתא חיבקה אותה כל אותו היום ואמרה לה "את לא יחידה, את דודה פאניה. את דודה פאניה. את דודה פאניה."

נאדיה ואני היינו היחידים שנשארנו בפנימייה ביום הכיפורים. אחרי שכולם יצאו מבית הספר נאדיה לקחה אותי להאנגר.
 "ואם ייתפסו אותנו?" שאלתי.
 "או יתפסו" ענתה ועצב מעמקים כחול משתובב בעיניה.
 "יכולים להעלות אותנו לוועדת-משמעת" אמרתי, למרות שידעתי שאני לא יכול להתנגד לכחול הזה.
 "או יעלו" אמרה, והצביעה על סירת המפרש הקטנה השלישית בשורה. "בזאת נפליג."
 "למה דווקא בזאת?" שאלתי.
 "כי היא הכי עצובה."

יצאנו לים. הרוח החלשה ליטפה את המפרשים הקטנים של הסירה. רוח כל כך חלשה עד שפחדתי שתפסיק לגמרי. שטנו לאט. כשהיינו כבר די רחוקים מהחוף, הרוח שככה לגמרי.
 "שנירה זיקוקי חירום" שאלתי.
 "לא" ענתה וחיכה. "טוב לי. למה, אתה בחירום?"
 "לא. סתם שאלתי."

"צדקת אין רוח, יש שטיל" אמרה. היא אספה את השיער לקוקו והניחה את הראש על הכתף שלי. כמו מפרש הנתמך בתורן.
 "את צדקת. למי אכפת. שיהיה שטיל."
 היא נישקה אותי בכתף. החיות החיוורת שבשפתיה חדרה דרך הצלקת והעבירה בי רטט כחול. הסמקתי. בלחי אדומה הבטתי בעיניה. מבט אמיתי, מבט בעברית. חיכתי.
 היא לחצה לי על הלחי ואמרה "עכשיו יש לך עיגול צהוב קטן באדום."
 צחקתי.

השמש צבעה את שמי הפנימייה בצבע של קרטיב מישימש.
 "תגיד, למה זה נקרא שטיל" שאלה ה'מפרש הקטן' שלי.
 "לא יודע" עניתי.

הסירה התנדנדה ברוך בתוך השקט האינסופי. הכתף החלקה של נאדיה הבריקה. הגוף שלה מונח עלי בשלווה. הרוחות הנסתרות שהשיטו אותה חצי הקפה מאיתנו שככו, והכחול הישיר שבעיניה בלם אצלי את משבי הרוח היידיים. משהו בי הכריז בשמחה את מה שחוויתי בכל החושים: שטיל נדיר ורך הנובע מנפשותינו, מגן על ספינתנו הקטנה בלהקת סוסוני-ים ורודים. ■

הגשם סער לדרום

טי וייט נויין

טי וייט נויין - ילידת ישראל 1980, תושבת תל-אביב. הוריה הגיעו מווייטנאם לישראל ב-1979; חובשת במקצועה, פרסמה בעבר שירים ב"פסיפס".

ברגליו, והבטנו בו כולנו בשקט. עייף היה ושיכור. מיו רצה לקשור אותנו בשנית, אבל אבא שראה מעשיו החל דוחף אותנו ממנו ורץ להסתכסך עם השכנים. מינג ניסה לעצור בעדו אבל אבא רק דחף אותו אל המים והשתולל "זו הסירה שלי! אני הקפטן של הסירה הזו! אתם לא תמרדו על הסירה הזו! לכי מפה מחרחרת מלחמות! לכי מפה!" הוא החל לבעוט ולשלח אגרופיו בעיוורון לבן ושידולינו לא עזרו. לבסוף סטר לו טאנג ואחר סטר לו שוב, "אבא אתה מבייש את עצמך," אמר.

"בושה? מה אתה יודע על בושה?" בכה אבא וכרע על ברכיו באפיסת כוחות.

"איני רוצה להישאר מעבר להכרחי," אמרה הגברת חאן, "אני צריכה רק חוטים לתקן את הרשתות שקרעה הסופה." מיו עמד מאחוריה, מוכן להגן עליה, ובעיקר להתקיף את אבי, אם יוכל. בינתיים, טיפס מינג חזרה לסירה, תפס גליל חוטים זול וזרק אותו למיו. הגברת חאן חייכה אלינו בתודה ואמרה "שישו והמדונה הקדושה יגנו עליכם." היא ובנה התירו את החבלים ודחפו עם מוט במבוק ארוך את הסירות זו מזו. כשהיו רחוקים מספיק, התניעו שוב את המנועים ובקולות שרשרת וחלודה שטו משם.

אבא התעורר לפתע שוב וצעק אחרי שובל סירתה "ובכלל אשה על סירה מביאה מזל רע!" אבל כולנו יכולנו לשמוע את קול צחוקה המצלצל של הגברת חאן שהשיבה "ולי נראה שאצלכם חסר המזל, לא אצלי."

כשצבעי האדום והכחול של סירתה נעלמו בבוהק השמש, כבר שכב אבא בערסל, כבד יותר, זקן יותר ועצוב יותר, וספר בקול רם את מניין הימים שעברו עלינו מאז יצאנו מהבית. אחר מנה את חובותינו למלווים ולסוחרים השונים ולבסוף מנה את חסרונותיהם של ילדיו, שהיו חסרי תועלת ולא הצליחו לעזור לו לפרנס את המשפחה והיו

הגשם סער לדרום ובעקבותיו באה זריחה נעימה, הודפת מאיתנו את שאריות ענני האופיום שעטפנו בלילה. המשכנו לשכב בחוסר מעש, צפינו בשמים המתבהרים. קרני שמש ראשונות החלו מגששות דרכן על הסיפון. תחילה חסרות נוכחות ולאחר מכן בעוז ובתשוקה. אבא נחר בקול, סב על מקומו והתחפר תחת שמיכתו הבלויה. פחדתי לזוז שמא אתחיל את אותה שרשרת מעשים שתחזיר אותנו לעבודה. והיה נעים לחלום בהקיץ, להתמכר לכבודות הגוף ולשתיקה האינטימית. נענינו בעיניים עצומות לאור המלוכלך והאזנו לקולות המים שערסלו אותנו. כמה אהבתי שעות שכאלה. חלמתי על האחיות לבית נגויין ושאלתי את עצמי מי היא היפה מביניהן. האחת, ארוכת שיער ועורה צהור, השנייה עסיסית ומשעשעת, אחרת חמה ועליזה, ונוספת חכמה ועיניה זוהרות. נאנחתי בערגה ואז הגיעה סירה אחרת, בקול טרטור רועם והתנגשה בנו קלות.

"אהוי! מי על הסירה העלובה הזו?" קול אשה מצלצל היה זה. טאנג קפץ בפתאומיות ויצא לראות מי זה שם עולו. הבטתי בו ונאנחתי, עכשיו חייבים לקום.

"אהוי הגברת חאן!" הוא קרא ונפנף לה לשלום. היא ענתה לו בחיוך. "נפגשים שוב, האין זאת?" צחקה, "לילה קשה עבר עלינו, אה?" טאנג הנהן, "היה גשום מאוד, לא תפסנו דבר," מיהר להסגיר לה סודנו המביש.

"ביש מזל, ביש מזל" צקצקה בלשונה, "ואנחנו כן הצלחנו יפה." "אולי שכחתם קטורת?" הציעה. בינתיים זרק לי מיו, בנה, שלמד איתי באותה שכבה, את החבלים ואני קשרתי את סירתם לזו שלנו. אבא כבר הספיק להתעורר מהמהומה ויצא אף הוא לסיפון. הוא גופף אגרופיו בזעם והציע לה לא לתחוב אפה לעניינים לא לה, וכמעט השתנק מצחוק, שכן היה לה אף ארוך מאוד.

"ואתה, מה אתה עושה? מה אתה עושה?" הוא דחף אותי באלימות ומיהר להתיר את הקשר "היא לא עולה לכאן, אה אה, מה פתאום?" ולה צעק "לכי לך! אינך רצויה פה!" הוא המשיך לצעוק ולרקוע

בנוסף גם חסרי עמוד שדרה וחסרים דברים רבים אחרים. הפעם שתקנו ולא החזרנו לו ומנינו את חסרונותיו בפניו. ידענו שהוא מאשים אותנו בקול אך בלבו הוא יודע שהאשמה לא בנו. מדי פעם, בלילות, לאחר שמכרנו את הדיג המועט של היום לסירה שחזרה למוי-נה, ולאחר שמיצינו את כל משחקי הקלפים שהכרנו ובמיוחד את "שחט את החזיר", ולאחר שסיימנו להעלות ספקולציות באשר לכמות הדולרים האמיתית המסתתרת תחת המזרן העבה של סבתא לצד סכין הקצבים שלה, והגענו עד לסכום דמיוני של כמה אלפי דולרים, וניסינו להמיר את המספרים לקאי זהב וייטנאמי והתבלבלנו, היה חושב לעצמו בקול ומודה ואומר שהאשמה היא לא בנו, לא בסבא, אפילו לא בסבתא, שיום אחד חזרה מישראל, שאף אחד לא שמע עליה מעולם. האשמה היא אפילו לא במלחמה, לא בצפון ולא בדרום, אפילו לא בסנינים. האשמה מיותרת, כי המצב הוא פשוט כך. המצב הוא שרבים נעלמו במצולות כשברחו מהקומוניסטים, המצב הוא שסבא טבע ביפו העתיקה באמצע יום קיץ בהיר, המצב הוא שטאנג, אחי הבכור וכן למשפחת דייגים מימים ימימה, אינו יודע לשחות, המצב הוא שאבא, שקורא לעצמו קפטן הסירה הזו, לא מסוגל לעמוד יציב על הסירה ומבלה את רוב הזמן בשכיבה על הערסל ואני, שכילד חלמתי על המרחבים של הים, עורג היום לאדמה. המצב הוא מגוחך ואבסורדי והוא פשוט כך.

אבא המשיך במחשבותיו המרעישות, עכשיו דיבר על אמא. בטרם היציאה לים רבו שוב. היא אמרה לו שהיא רוצה להחזיר כסף לסבתא, שכל אחיותיה לועגות לה שבעלה אינו מסוגל לפרנס אותה והיא חיה על חשבון אמא. הוא אמר לה שאת הכסף שהם חייבים לסבתא היא לוותה, והוא מעולם לא הסכים לקחת. מעולם לא סלח לסבתא על אותה פעם, כשרדפה אחריו בסימטאות השכונה ובידה מטאטא זרדים, צועקת לו את כל עוונותיו ומתוודה באכזריות "אתכם השארתי בוייטנאם ככוונה! לא הייתי מבריחה אתכם גם אם היה לי מקום על הסירה". ומאו נשבע שלא ייקח עוד פרוטה מהזקנה והתבצר בשנאתו לכל הויקאו שהחלו חוזרים פתאום לוייטנאם אחרי שנגמרה המלחמה. היה הולך ברחובות וקורא "זונה" לנשים שנישאו לאמריקאים או צרפתים או גרמנים או שוודים או יימח שמם ישראלים, אפילו שזה לא אשמתן ולא אשמת אף אחד ואפילו שידע שהאשמה מיותרת ואפילו שהוא לא ידע איפה זה אמריקה או איפה ישראל, מהי בירת צרפת או איך נראים גרמנים, הוא ידע תמיד לזהות "היא לא משלנו - היא התחנתה עם זר". פעם הגישו נגדו תלונה במשטרה אבל השוטרים שחררו אותו ואמרו עליו שהוא "פטריוט ולוחם סוציאליסטי אמיתי, כזה שהדוד הו היה מתגאה בו." במשך שבועות אחר כך היה משתכר בפומבי ושר בערבי קריוקי את "הדוד הו" לכל צחוק ילדי השכונה, שאמרו שהשיר כבר מיושן ועכשיו אפשר להשיג דיסקים צרובים של מוסיקה מערבית.

ריחות של שמן סויה עלו מקיטון המטבח הקטן שהרכבנו בירכתי הסירה. טאנג הכין לנו ארוחת בוקר. מינג ואני קפצנו למים לרחוץ את עצמנו ולהתרענן. אבא חשב בקול רם על פרישה מהחיים והביע צער על כך שאינו מאמין באלוהים. לא משנה איזה אלוהים, מוסלמי, יהודי, קאודאיסטי. לא משנה באיזה שם יקראו לו, גורל, ישות

עליונה, ישו. אם היה מאמין באלוהים היה מאמין גם בגן עדן ובגיהנום, והוא, מאחר שחיינו עברו עליו בגיהנום, מן הראוי שבמותו יגיע לגן עדן. כך הרהר בקול רם. מינג לחש לי שאבא שוב משתגע ואני אמרתי באדישות "הרי כולנו משוגעים." מינג אמר "אה אה, לא אני. אני עוד שפוי" והתרחק ממני בשחייה. רדפתי אחריו ושאלתי "ומה אתה יודע? רק בן שלוש עשרה, עוד אינך יודע דבר וחצי דבר על התנהלות הדברים בעולם," אבל מינג התעקש ואמר "אני יודע שאנחנו מבוזים כסף שאין לנו במסעות הבריחה המטופשים האלו. דלק, אוכל, שתייה, נשים והימורים. סבתא צודקת. אנחנו אוכלי חינם. מאין יהיה לנו כסף להחזיר לה? עשרות אלפי צ'יאו כסף אנחנו חייבים ואתה יודע שבקרוב נאלץ לבקש ממנה עוד. המנוע עושה לנו בעיות לאחרונה. כמה מאות דולרים עולה מנוע חדש? אבא מתעקש על גאוותו הפגועה והמיותרת ושולח את אמא במקומו להתחנן לחסדים אצל מלווים רביבית. בה פונג הקטנה גדלה לחשוב שאנחנו קבצנים ותו לא. היא מתביישת להביא חברים הביתה. אני יודע יותר ממה שאני מראה," אמר וחפף שערו במי המקונג.

"מה פתאום נשים והימורים?" עמדתי על המשמר. "חסוך ממני את השקרים, כאילו ששקרים אין לנו די. אני יודע מה אתם עושים כשאתם יורדים אל החוף," אמר. "על מה אתה מדבר?" היתממת.

"שלושה גברים שיורדים לחוף אחרי שתודשים לא ראו אשה, אני אמנם רק בן שלוש עשרה, אבל עדיין, אני גבר." "אתה מנסה לרמוז לי שנמאס לך לשמור על הסירה?" שאלתי. "אתה מטומטם," ירק עלי, "אני בו לך ולטאנג ובעיקר אני בו לאבא," המשיר, "כשאשאל לי מישהי נחמדה לאשה, אדאג לחזור אליה בכל פעם עם אהבה ומתנות. אני מרחם על נשותיכם, המחכות לכם במשך חודשים וכשאתם חוזרים אתם אפילו לא נושקים להן. במקום זאת, אתם מתכרבלים בחשכה ונוגעים בעצמכם. אתם מסורסים!" סיכם בתיעוב. הוא הותיר אותי באפס מילים והתחיל חוזר לסירה, טיפס עליה והתנגב. אחי הקטן, חשבתי לעצמי, התבגר. "האוכל מוכן," קרא טאנג וראשו הציץ לבדוק אם חזרנו.

"כבר מגיעים," אמרתי ושמתי עלי הולצה ותחתונים. "אתה יודע מה אני הכי רוצה?" לחש לי מינג שוב. "לעבור סוף סוף את כיתה גימל?" לעגתי לו. "לעזוב עם סבתא לישראל. זה מה שאני רוצה," אמר.

בחילה עלתה בי. לא מפני שנפגעתי מדבריו, אלא משום שאמר בקול את שחשבנו בינינו לבין עצמנו עשרות, אם לא מאות, פעמים. לעזוב את וייטנאם, את עירנו המקוללת, את עברנו העלוב, את חיי העלוקה, לעבוד בישראל ויום אחד לחזור לשם כמו ויקיאו, עשיר וגבוה, ואז להביא כסף לזקנה. לא לבקש ממנה, רק להעניק לה, זה מה שבאמת רצינו. רצינו לשמח את הזקנה העלובה, לא רצינו לצער אותה, מעולם לא שנאנו אותה באמת, אבל קשה כל כך לאהוב אותה.

"נלך לאכול," אמרתי למינג לאחר שתיקה ארוכה, "ואחר כך אעזור לך עם השיעורים."

"אני לא רוצה לעשות שיעורים," אמר, "זה משעמם." אבא בדיוק עבר לידינו, בדרכו למטבח אף הוא, ושמע את דבריו של מינג. הוא תפס את מחבת היתושים שעמד לידו וחבט במינג בכעס "יופי! תישאר בכיתה גימל כל החיים שלך! מטומטם!"

פרנק ברגנוויין, "מוג אויר סוער בתעלה", 1914

איזו מצבת זיכרון רוצה אדם להשאיר מאחוריו? לא כולם רוצים שיזכרו אותם, אלו מתחפרים עמוק באנונימיות ואוהבים אותה. אני חשקתי בשם. כזה שהוגים אותו בהערכה. אבל מי יבטא שמו של דייג בהערכה? איש לא מעריך דייגים באמת. הם שם, הם נחוצים, בלעדיהם השוק הוא לא שוק, בריכות גן הן לא בריכות גן, ועדיין הם רק מקשה אחת אנונימית ואפורה כמו המקונג. איש לא זוכר מה שם מוכר שמן הדגים שלו. חלמתי על השתחררות מכבלי האי-שם. רציתי יש-שם. רציתי להיות משורר. אחרי ארוחת הבוקר התיישבתי לחבר את הפואמה השישים ואחת שלי. אף אחת לא התפרסמה עדיין, אבל עודני כותב. בין מילה למילה, עצרתי לדפדף בספר שיריו של הוצימין, שקיבלתי במתנה מהאחות הבכורה לבית משפחת נגויין. נאנחתי בייאוש. שירים גרועים כמו אלו של הדוד הו לא אוכל לכתוב בחיים. איך זה ששירים גרועים כמו אלו זוכים להיכנס לפנתיאון הספרות ואחרים, טובים יותר, כמו אותו שיר רחוב שכתב מחבר אנונימי על קירות בניין המשטרה מול השוק, נמחקים על ידי הזמן? הפסקתי לכתוב והרמתי ראשי לבדוק מה עושים השאר. אבא, על הערסל, חקר את אוסף יין הנחשים שלו וחישב כמה נשאר לו לאחר כל לגימה שלגם, טאנג תיקן את הרשתות, משרתת קטנה, קראתי לו בשקט, הוא בישל, ארג, תיקן, ניקה, ניווט את הסירה, אולי הוא באמת אוהב את חיי הים? מינג נאבק עם רגשותיו ועיניו נפוחות מכאב וזעם של מיטב האנרגיות הצעירות שבו, הוא שכב על בטנו וראשו מעבר לגוף הסירה ובהה במדוונות ששחו שם מימי קדם. סביבנו עמדו סירות במים ופרשו רשתות. חשבתי לעצמי, אולי כדאי להתחיל לעבוד? אבל לא אמרתי דבר ושקעתי חיש מהר בבחינת השתקפות קרני השמש בקורי העכביש שנפרשו מעלי. ממש פרנץ קפקא. ניסיתי

להיזכר. זה היה "כי הם טיפשים" ו"טיפשים לא מתעייפים?" "טיפשים אינם מתעייפים לעולם." ולמרות כל זאת באה העייפות ונרדמתי.

התעוררתי צמא וירדתי להביא כד מים. כשעליתי חזרה ראיתי שנעצרנו ליד חוות דגים שגידלה שפמנונים לייצוא ולובסטרים לתיררים. מינג ואבא קפצו למטה וטלטלו את החווה. כלב החווה נבה ובעליו, גבר מזוקן בן ארבעים העונה לשם מיי יצא החוצה. "אה, זה אתה," הנהן בהיכרות לאבי, "וזה הבן הקטן? כמה גדל," טפח למינג על שכמו, "כבר בגובה שלי," צחק ואת מינג עצמו שאל, "ואתה עוזר לאבא שלך על הסירה?" מינג לא הספיק לענות ואבא במקומו ענה באדישות "הוא? אפילו כיתה גימל הוא לא מצליח לעבור, נראה לך שהוא מסוגל לעזור?" מינג האדים, ככל שעוררו השווף הותיר לו, והפנה להם עורף. הוא טיפס חזרה לסירה ונשף

לעברי, "הוא חרא מרושע." "לא היית צריך להעליב אותו," אמר מיי לאחר שמינג נעלם אל תוך קיטון המגורים, "גם לאנשים קטנים יש רגשות," אמר. אבי רק נחר בבזו ואמר "בוא, תראה לי את הלובסטרים שלך." מיי שלח מן הבריכה שני לובסטרים, כל אחד משקלו למעלה מחמישה קילוגרמים. הוא סובב אותם והתפאר בצבעיהם. טאנג, שצפה אף הוא במתרחש, הריח הזדמנות לארוחת חינם וירד מהסירה לבדוק את העניין עם אבא ולשאלו לדעתו. אבא נוף בטאנג "עזבת את הסירה ללא רשותי" ובכל זאת ניאות להאזין להצעתו של בנו בכורו. כעבור רגעים מועטים אורו עיניו והוא התייעץ עם מיי, שעניו נצנצו בשובבות, ומיד קרא לי "בוא, רד גם אתה אלינו, אנחנו זקוקים ליד רביעית. משחקים קלפים על ארוחת ערב." שמה וטוב לב סגרתי את ספרו של הוצימין על שיר הסיגריות הנורא וקפצתי להצטרף אליהם על האסדה. מיי הזמין את כולנו פנימה ופרש למעננו מחצלת אורז על הרצפה. קומקום מים לתה הועמד אף

הוא על האש ועד מהרה שקענו במשחק. אבא מצמץ בעיניו בלי משים בכל פעם שהיה לו חזיר. טאנג - מעולם לא היה מצחו הגמלוני כה חסר ישע, כבשעה שקיבל קלפים גרועים. את מיי לא הכרתי מספיק ועל כן חולשותיו במשחק נעלמו מפני, אבל היה לי זיכרון טוב לקלפים ולרוב ידעתי למי יש מה וכמה, וניצחתי שוב ושוב. היינו באמצע המשחק החמישה עשר או השישה עשר כששקעה השמש. האוויר הפך צונן יותר ואבא החל מתלונן על מחושים בברכו. טאנג קם להתמתח ויצא החוצה לנשום. הרים עיניו וקרא בהפתעה "אבא! בוא מהר! הסירה נעלמה!" באותו רגע בדיוק היה מינג רחוק מספיק מהחוה והתניע את המנוע. הוא צחק את צחוקו הצעיר ובעודו מתרחק שלח קריאתו באוויר הרוטט "אני שמח שאני לא לוקח אתכם איתי!"

"ממזר קטן! אתה בדיוק כמו סבתא שלך! אני אהרוג אותך!" קרא אבא וקפץ אחרי הסירה למים. טאנג ואני קפצנו אחריהם גם כן, מנסים לשחות בכל כוחותינו, רודפים אחרי הסירה לקול צחוקו של מיי. והכלב, סבור שהכול משחק, הצטרף לשחייה הלילית בקול גביחות עליו. קראנו למינג "חזור! חזור!" אבל הוא לא חזר ושלושנו התעייפנו. סבנו אחורה בדממה וטיפסנו חזרה על האסדה. מיי הגיש לנו מגבות ושמיכות להתנגב ולהתחמם בהן. אחר מזג לנו עוד תה ואמר "הוא עוד יחזור." "לא, הוא לא יחזור," אמרתי. "מאיפה לך?" שאל טאנג.

אבא ענה במקומי, "וכי יש לו למה לחזור?" שאל.

הרעשים הקטנים שיגעו אותנו. לא יכולנו לאתר את מקורם. אי שקט העכיר את רוחנו. אפילו הרצון לישון היה בלתי אפשרי. איפרנו על הרצפה והאוויר היה חנוק מהעשן. חשבתי על שישים ואחת הפואמות שלי והצטערתי עליהן מאוד. אבא ומיי הסתודדו בפינה וחלקו ביניהם ארגו בירה "סיגון". טאנג הכין לנו ארוחת ערב של לובסטרים והכלב ריבץ מעולף, עייף מכדי לגרש ממנו את היתושים. הגשם ירד שוב, עצוב כתמיד, אך רך מאתמול. טאנג פתח את החלון לאפשר לעשן לצאת החוצה ורוח קרירה נשבה פנימה. "סגור את הדבר הארור," ציווה אבא. "אי אפשר ככה! ניחנק למוות!" אמר טאנג. "שיבוא המוות אם כך, אני מוכן," ענה לו אבא. "זו הברירה מדברת, לא אתה," אמר מיי. זה אני! זה אני! נאנח אבא, "מעולם לא רציתי לחיות באמת, החיים פשוט כפו עצמם עלי," בכה, "הניחו למוות לבוא, אחבק אותו באהבה." "כמה אתה בוכה, עוד נטעה לחשוב שאתה משורר מיוסר," כעסתי, "ובכלל מה רע? תודה, אתה רק שמח להיפטר מהסירה הזו - מהעול הזה - די, אבא, די, תפסיק לבכות." אבא ערסל עצמו ומלמל "החיים כואבים לי, כואבים מדי" ונשכב

לישון.

כעבור שעה, לאחר ארוחת ערב שקטה, נשכבנו לישון גם אנחנו.

הגלים דפקו על רצפת החווה והשפמנונים הרעבים קפצו והרעישו את המים. התעוררתי לראות את טאנג שוקד על ארוחת הבוקר. חרוץ וחסר רגשות זרק את האטריות אל הסיר הרותח. אבא נחר בקול, סב על מקומו והתחפר תחת שמיכתו הבלויה. היה נעים לשכב כך בחוסר מעש ולחשוב על הבלים. נזכרתי שטרם הגעתי להחלטה מי מבין האחיות נגויין היא היפה מכולן וחזרתי להגות בהן. באמת, איך אפשר להחליט? מיי התעורר אף והוא וניגש להאכיל את דגיו. מהומה ימית התחוללה ודגים נאבקו על הפירורים שזרק אליהם, קפצו מעלה ותפסו את האוכל עוד בטרם ייגע במים. נבהלתי ממראם האכזרי, והסבתי פני מהם. עתה ננעצו עיני בדלת הפתוחה ומולי, צומחת מתוך הערפל, ראיתי את הגברת האן מנפנת לי לשלום.

"טאנג, טאנג, בוא תראה," קראתי בהתרגשות.

טאנג הרים ראשו מבישוליו ופלט קריאת הפתעה "זאת היא שוב," אמר.

מיי סיים את עבודתו ובא לבדוק מה קורה. הוא ראה את הסירה המתקרבת ומיהר להעיר את אבא "יש לך הסעה לחוף," אמר לו.

בקולות טרטור וחלודה התנגשה בנו הסירה קלות. מיו קפץ בעליזות לחווה, התפעל מגודל הלוובסטרים שראה ואמר "ארוחת בוקר! איזה יופי! אנחנו גוועים מרעב!"

"מה אתם עושים פה?" שאלתי את הגברת האן שראשה בצבץ מעבר למעקה הסירה.

"הפתעה," צחקה המצלצל מילא את החדר.

"אי אפשר להיפטר ממך!" נבח עליה אבא ומיי נתן לו מיד מכה בראשו, "איך אתה מדבר אל גברת יפה כל כך?" שאל כולו הערצה לגברת האן.

"אה, שתוק כבר, היא נשואה," אמר אבא.

"ונשים נשואות אינן אוהבות מחמאות?" חייכה הגברת האן.

"אתמול בשעה שאספנו את הרשתות פגשנו במינג האומלל. המנוע שלכם שבק חיים ואנחנו אספנו אותו אלינו. הוא סיפר לנו שהשאר אתכם כאן על החווה ובאנו לקחת אתכם חזרה לחוף," סיפר מיו.

"הממזר הקטן! היכן הוא? אני אפרק לו את הצורה!" התרתח אבי למשמע שמו של בנו הסורר.

מינג עמד מבויש על הסיפון והציץ בנו בחרדה. אבא עמד להסתער עליו, אבל נתקל בטאנג שעצר אותו. הם התגוששו שניות מספר וטאנג צעק עליו "אבא אתה מבייש את עצמך."

"בושה? עוד פעם אתה מדבר על בושה?" בכה אבא, "מדוע אתם

מתביישים בי כל כך?" הוא נאנח והתיישב על הרצפה הצפה. לרגע שתקו כולם ולא אמרו דבר ואז שבר טאנג את הדממה ואמר "טוב, האוכל מוכן, בואו לאכול ואחר כך נתחזר הביתה."

"הביתה" חשבנו בשמחה והגשם סער לדרום.

תיאטרון

כרמית מירון

"משפחת ישראל" מאת בועז גאון; בימוי: משה נאור; תפאורה: מושיק יוסיפוב; תלבושות: דליה פן; מוסיקה: רן בגנו; תנועה: מרינה בלטוב

מפעל נאה הקים "המכון למחזאות ישראלית על שם חנוך לוין" בהדפיסו מחזות המוצגים על הבמה. לפיכך, לאחר הצפייה ב"משפחת ישראל", יכולתי לקרוא את תוכנה ולהבין ניואנסים עדינים שנעלמו מעיני במהלך ההצגה. כמו כן, יכולתי להבחין שבצד רצון המחזאי ליצור סאטירה חברתית, עדכנית ומשעשעת, הוא גם נקלע למערכת "קלישאות" באשר לטיפול בבעיה הישראלית-ערבית בארצנו ובימינו. הציל את המצב משחק המצוין של מרבית השחקנים, ובראשם ישראל (פולי) פוליאקוב ומיקי קם, אשר הצליחו למלא את הפערים החלולים בתוכן הכתוב. הם השכילו להעלות את רף ההצגה לרמה בימתית מתקבלת על דעת הקהל, הנהנה והמודדה עם הביקורת הסאטירית. המחזה מתאר את משפחת ישראלי - משפחה ממוצעת ומבוססת כלכלית - המצפה לביקור הבת המביאה את חברה החדש שנחשד כערבי וכמחבל. תוך כדי ניסיון לעמוד על טבעו האמיתי של אותו דוד (דאוד?), מתרחשות כל מיני התנגשויות ואי-הבנות בין ההורים בעלי השקפת עולם ימנית לבין הבת והחבר, שהכירו באוניברסיטה בפעילות פוליטית

בכורות בתיאטרון חיפה

"אהבה קשה" מאת מוטי לרנר; בימוי: עמית גזית; עיצוב תפאורה ותלבושות: טלי יצחקי; מוסיקה: עודד זהבי

"ויאמר: לא יעקב ייאמר עוד שמך, כי אם ישראל - כי שרית עם אלוהים ועם אנשים ותוכל." בראשית, ל"ב 25-29

"אהבה קשה", נעמה שפירא ודורון תבורי

בתא של "מרצ". היחסים בין הגיבורים שטחיים למדי ואינם יורדים לעומק המורכבות של יחסינו עם האוכלוסייה הערבית מבית ומחוץ. גם כאן, כמו במחזה הקודם, נתלה המתבר בגינונים החיצוניים של ההבדלים בין שתי קבוצות תרבות: ישראלית וערבית. אבל יש כמה קטעים הומוריסטיים, החושפים את חולשותיה הפרנואידיה של החברה הישראלית, ולפי התגובה הנלהבת של הקהל, יש להניח שההצגה על "משפחת ישראל" תזכה להצלחה רבה.

כאמור, משחק מצוין של ישראל (פולי) פוליאקוב ומיקי קם כזוגתו, ושל נורמן עיסא, הערבי לכאורה. משתתפים עוד: קרן צור, אודי רוטשילד וסלאבה ביברגאל המצוין בתפקיד הרוסי השיפוצניק. לצחוק?... אפשר, בתנאי שלא שוכחים שהחדשות בטלוויזיה, המשחקות תפקיד חשוב בסאטירה, הינן אמת לאמיתה. ■

נושאו של המחזה "אהבה קשה" הוא העימות בין בני זוג, כאשר האשה, ילידת השכונה החרדית, נשארת נאמנה למצוות הדת - ואילו בן-זוגה חוזר בשאלה והופך לחילוני. אך בטרם אתייחס להצגה עצמה, ברצוני להעיר הערות אחדות ביחס לרשימה של ידידיה יצחקי, כפי שהובאה בתוכניה של ההפקה. רשימה זו עושה הפרדה פשטנית ומכנית בין חילוניות ודתיות. הכותב טוען שהחילוניות הינה השקפת עולם הומניסטית, הרואה את האדם כריבון יחיד בעולמו, ואילו ההשקפה הדתית רואה באלוהים שליט כל-יכול על האדם ועל חייו. אין אני מתיימרת לבדוק ולבחון את דתותיהם ודעותיהם של כל גויי עולם, אולם באשר לדת ישראל, אין הדבר כך: האדם הוא במרכז ולא האלוהים. רבות ההוכחות בתנ"ך ובדברי חז"ל המגבות עובדה זו, ואציין שורות אחדות: "אדם אחד שקול כנגד כל מעשה בראשית" (אבוד דרבי נתן, ל"א 3), "אדם דומה לעולם ונקרא עולם קטן - עולם בפני עצמו" (מדרש הגדול ויצא, כ"ח 16), "השמים והארץ ומה שיש ביניהם לא נבראו כולם כי אם בעבור האדם" (סעדיה גאון). (חומר מאלף נוסף אפשר למצוא במאמרו של ד"ר אשר פרחי "מכתבים לבן שחזר בתשובה" [עיתון 77, ספטמבר 1985].)

עד כאן באשר למעמדו של האדם במורשת ישראל. ואשר למחזה המוצג על בימת תיאטרון חיפה, יש לציין שמשחקם של שני הגיבורים - נעמה שפירא בתפקיד חנה, האשה הדתייה, ודורון תבורי, המגלם ברגישות ובמידה לא מבוטלת של ציניות את דמותו של צבי שחזר בשאלה - מעניק עומק רגשי ורוחני שאינו מצוי בטקסט הכתוב. המחזאי מוטי לרנר הסתפק בציון הקווים החיצוניים המאפיינים את "הדתיים" או את "החילונים". בעיות האושר, ההגשמה העצמית, השמירה על אמת הקוד המוסרי, הן במשפחה הדתית והן בחילוניות, צוירו בידי המחזאי בקווי מרחק גסים ומוחצנים.

אך, כאמור, משחקם של שפירא ותבורי מפצה על רדידות החומר של המחזה וכן התפאורה האפקטיבית של טלי יצחקי, המאשרת את האמירה: "תמונה אחת שווה יותר מאלף מילים."

שירים

- שירה אישית חדשה: בחר ותרגם: לאור שטרנברג - פאסטיק קאוונג, לואיס מקניס, ג'ון מונסגו, שימוס היני, מייקל לונגלי, מייב מגאקיאן, פול מלדון, עמ' 30, גל' 283
- אדוניס: מערבית: צבי גבאי, עמ' 13, גל' 278
- גיחפה אוגורטי: מאיטלקית: ענבל וזק ארביב, עמ' 7, גל' 283
- עומר אור: (פרסום ראשון), עמ' 5, גל' 282
- מירון ח' איוקסון: עמ' 13, 276-77
- דן אלבו: עמ' 9, גל' 284
- אנדר אלדן: עמ' 5, גל' 275
- שגיא אלנקוה: (פרסום ראשון), עמ' 12, גל' 279
- עינה ארדלי: עמ' 11, גל' 280
- אריאלה בהלול-דימנד: עמ' 13, גל' 283
- יערה בן-דוד: עמ' 28, גל' 281
- פורץ דרוור בגאי: עמ' 21, גל' 275
- מריו בנדטי: מספרדית: פורץ רוניצקי, עמ' 15, גל' 285
- מרלנה בראשטר: עמ' 8, גל' 276-77, עמ' 6, גל' 285
- רנה בשון: עמ' 37, גל' 280
- תנית בת-אליעזר: עמ' 26, גל' 285
- אורלי גואטה: עמ' 34, גל' 285
- קרן אלקלעי גוט: מאנגלית: דפי קרויש, עמ' 11, גל' 279
- חיים גוסמן: עמ' 33, גל' 279
- עודד גיורי: עמ' 7, גל' 275
- דונלד ג'סטס: מאנגלית: רפי וייכרט, עמ' 10, גל' 281
- אלן גינזברג: "שישה חייבת להיות בשר נקי"; מאנגלית: קובי אור, עמ' 10, גל' 280
- רות גלעד: עמ' 23, גל' 281
- יאירה גגוסר: עמ' 5, גל' 276-77
- משה דור: עמ' 12, גל' 285
- ראובן דותן: עמ' 9, גל' 283
- פלודי ר' הורוביק: מאנגלית: מרים איתן, עמ' 37, גל' 283
- ה תניתה הלוי: עמ' 27, גל' 281
- קתרין הלרשייין: מאנגלית: חמוטל בר-יוסף, עמ' 28, גל' 276-77
- רפי וייכרט: עמ' 18, גל' 276-77
- לאה הברי: עמ' 5, גל' 283
- ויליאם קרלוס ויליאמס: מאנגלית: עודד פלד, עמ' 14, גל' 279
- מנפרד וינקלר: עמ' 5, גל' 278
- ברק חמדני: (פרסום ראשון) עמ' 15, גל' 284
- איילת חן: עמ' 27, גל' 285
- איציק חנוגא: (פרסום ראשון), עמ' 22, גל' 276-77
- שלומי חסקי: (פרסום ראשון), עמ' 37, גל' 275
- נועה טנאי: עמ' 21, גל' 275
- איתי פ. יוגב: (פרסום ראשון), עמ' 29, גל' 279
- יוסי יחיאל: עמ' 7, גל' 284
- גד יעקבי: עמ' 42, גל' 282
- דבורה כץ: עמ' 20, גל' 275
- בלילי לרני: עמ' 33, גל' 279
- עמית מאוטנר: עמ' 9, גל' 280
- שבתאי מגר: עמ' 19, גל' 281
- אלי נצר: עמ' 37, גל' 276-77
- אברהם סוצקבר: מיידית: יעקב בסר, עמ' 5, גל' 279
- קארל סאנדברג: עמ' 7, גל' 282
- רוני סומק: עמ' 5, גל' 280
- אורי סטריזובר: עמ' 7, גל' 281
- צירלס סימיק: עמ' 7, גל' 284
- סנדו דוד: (מן העיובורן), עמ' 38, גל' 282
- דבי סער: עמ' 11, גל' 278
- רמי סעדי: עמ' 7, גל' 279
- מרקו סרמונטה: עמ' 11, גל' 285
- אורה עשהאל: עמ' 37, גל' 283
- מרגו פארן: עמ' 23, גל' 283
- ארנאו מונס: מלאדינו: מרגלית מתתיהו, עמ' 9, גל' 275
- מיטל פטילון: עמ' 12, גל' 282
- דורבלל פייג: עמ' 6, גל' 278
- עודד פלד: עמ' 9, גל' 282

- אורית פראג: עמ' 42, גל' 280
- רובנס פרוסט: מאנגלית: אסף מרון, עמ' 25, גל' 286
- יחזל צבן: עמ' 15, גל' 275
- פ. קול: עמ' 20, גל' 284
- גד קינר: עמ' 7, גל' 280
- טובי לין קמניץ: עמ' 5, גל' 285
- גיניס רביבו: עמ' 16, גל' 282
- ברכה רוזנפלד: עמ' 9, גל' 278
- כירי רוטנברג: עמ' 26, גל' 285
- פרץ רוניצקי: עמ' 37, גל' 275
- מוטי ריקלין: (פרסום ראשון), עמ' 15, גל' 282
- שלום רצבי: עמ' 5, גל' 284
- אנא שאהדי עלי: מאנגלית: משה דור, עמ' 34, גל' 276-77
- דפנה שוריי: עמ' 25, גל' 278
- צביקה שטרנפלד: עמ' 13, גל' 279
- יעקב-שי שביט: עמ' 5, גל' 281
- אברהם שלונסקי: (מתוך שישה סדרי שירה), עמ' 14, גל' 276-77
- רחל שקלובסקי: עמ' 32, גל' 282
- אורי שרון: עמ' 33, גל' 282
- יוסי שריד: עמ' 5, גל' 286
- שמואל שתל: עמ' 27, גל' 282

סיפורת

- אישטואן אורקן: שלושה סיפורים בני דקה, מהונגריה: רותי גליק, עמ' 38, גל' 275
- עמירה איתאל: אמא מכתובה לי שבדי ויכרונות (פרסום ראשון), עמ' 39, גל' 282
- אסתר אייזן: רפרנדום, קרי משאל עם עמ' 32, גל' 275
- אהרן אפלפלד: חזרה לפולין (פרקים מרומן), עמ' 7, גל' 286
- שמעון בלס: מלשין, עמ' 28, גל' 280
- במבי בן-צבי: צייד ג' - ג'נין 2002 (פרסום ראשון), עמ' 35, גל' 276-77
- ורדה גולדבלאס: סנדרה די וורדים דיי, נוסעים לים, עמ' 40, גל' 278
- אילן הורוביק: בוקובסקי ברכבת, עמ' 6, גל' 281
- באטריס הל: 1997, עמ' 38, גל' 280
- נועה זית: הדבר כשלעצמו, עמ' 36, גל' 279
- קרין חוקיה: זיכרון מתוק של פצע, עמ' 37, גל' 281
- רן יגיל: גברת טרכאוסטומי, עמ' 30, גל' 284
- יעל כרמי: קונפי אוון; אבן על אבן (פרסום ראשון), עמ' 36, גל' 285
- מירש מרטינוביץ: האגדה, מסרבית: דינה קסן בן-ציון, עמ' 33, גל' 284
- סי וייט נויין: הגשם סער לדרום, עמ' 37, גל' 286
- ששון סומך: בגדאד אתמול, בין "פרהור" ל"ות'בה", עמ' 30, גל' 275
- ויו עדאקי: עז שחורה, עמ' 41, גל' 282
- פוצ'ו: המת חוזר לאשתו, עמ' 33, גל' 281
- אלישע פורת: השפעה מאוחרת, עמ' 30, גל' 279
- אנטון צ'יבוב: נשמונת; מרוסית: אריה אורוני, עמ' 31 - גל' 280
- גורית קוטלר: ספגטי יש לך שם; על המלחמה האבודה על החמאה, עמ' 38, גל' 278
- חנה ש' קולר: כמו ריטה היוורת (פרסום ראשון), עמ' 38, גל' 285
- רבקה רו: סיפורים מקומטים, עמ' 38, גל' 283
- אביבך רייך: שטיל, עמ' 32, גל' 286
- סס ש. רקובר: הצוואה - סיפור בלשי, עמ' 36, גל' 284
- דניאלה שחם: מאניה דפרסיה, עמ' 34, גל' 279
- ערנה שמש: להסתחרר בראי השלולית, עמ' 33, גל' 282
- גורית ישראלה שני: מקום לחתול, עמ' 42, גל' 275

מאמרים

- חלי אברהם-איתן: על שירתו של שמואל שתל, עמ' 13, גל' 285
- אסתי אדיבי שושן: על הזכות הגדולה לומר "כתם", עמ' 24, גל' 281
- קציר עמ' 20
- אריה אהרוני: בסימן "שישה סדרי שירה" עמ' 23, גל' 276-77
- דוד ארן: אבי המודרנה בשירה העברית, עמ' 16, גל' 276-77
- תנר אלון: ההווה הנשית בשיריו של אלכסנדר פן בשנים 1927-1933, עמ' 14, גל' 278
- גורית גוברין: מפנקסה של חוקרת, שלומית מלאום מראיינת את שירלי סמפל, עמ' 22, גל' 275
- יאירה גגוסר: סלון ספרותי של אשה אהת, על רות לבנית, עמ' 20, גל' 281
- בתיה מזור הופמן: על מדיה מאת שושנה שבבו, עמ' 8, גל' 278
- גדליה הבר: היבט אחר על זמן ההתרחשות ב"עידו ועיבם" לשיי ענגון, עמ' 16, גל' 284

גל' 282 ♦ על הכול מואר מאת ג'ונתן ספרן פויר, עמ' 9, גל' 285 ♦
 עודד פלד: על תקווה נמוכת רוח מאת אילנה אביאל, עמ' 11, גל' 282 ♦
 מידה קני-מו: על יום יום מאת ולי גורביץ, עמ' 8, גל' 284 ♦
 יהודית רונן: על שחר נבדנד מאת נואל פאולרלי ועל סגן בלוג'ריה מאת ואן-ראק סרוואן-שרייבר
 עמ' 10, גל' 275 ♦ על נגימה מאת כתב יאסין, עמ' 8, גל' 279 ♦ על שאני אדמה ואדם בעריכת יפה
 ברלוביץ, עמ' 9, גל' 283 ♦ על בוקר תום מאת פרנק פבלוף, עמ' 10, גל' 285 ♦
 צבי רפאלי: על ללא גורל מאת איםרה קרטס ועל זהו אדם [Ist Das Ein Mensch] מאת פרימו לוי
 עמ' 12, גל' 275 ♦ על גוד הדין ה-III מאת סם ש' רקובר, עמ' 11, גל' 276-77 ♦
 אלי שי: על קיסון תאבן מאת תרזה מאג'יו ועל אלה החיים שהייתי רוצה לחיות בעריכת משה גלעד,
 עמ' 7, גל' 285 ♦
 רחל שקלובסקי: על ישנה מאת בנגה יושימוטו, עמ' 10, גל' 284 ♦
 שמואל שתל: על שירת עצמי מאת וולט ויסמן, עמ' 14, גל' 275 ♦ על חרצן אנברוניסטי מאת יובל
 רבין, עמ' 10, גל' 276-77 ♦ על שירים מאת פבלו גרונה, עמ' 7, גל' 278 ♦ על משתבר מאת דרוד
 מלליס, עמ' 11, גל' 279 ♦ על בתוך הרטוב מאת שושנה בן-עזרי ועל שליח צדור דיוקן מאת יוסי
 עבאדי, עמ' 8, גל' 280 ♦ על מצב מצוד מאת מחמוד דרוויש, עמ' 9, ועל התבוננות שקופה בחפצים
 כהים מאת דוד מור, עמ' 11, גל' 281 ♦ על שבע במות יחיד מאת איתמר יעוז קסט, עמ' 8, גל'
 282 ♦ על ספר ראובן בן-יוסף בעריכת עודד מורחי ואלחנן ניר, עמ' 11, גל' 283 ♦ על נשימה מאת
 דינה קסן, עמ' 13, גל' 284 ♦ על כל שירי אוסקר ויילד, עמ' 10, גל' 285 ♦

שיחות

יוסי ברנע, פרופ' גיורא שוהם ואסף שטיקל בשיחה עם אלי שי על ספרו משיח של גילוי עיונות, עמ'
 16-24, גל' 279 ♦
 יעקב בסר עם יפה ברלוביץ על ספרה שאני אדמה ואדם, עמ' 24, גל' 283 ♦
 אסתי אריבי שושן: עם רות אלמוג, עמ' 23, גל' 278 ♦
 יעקב בסר עם יהודית כפרי על ספרה נושה, עמ' 13, גל' 281 ♦

מדורים קבועים

לפי שעה - יעקב בסר: עמ' 2, גל' 286-275

המלצות 'עתונן 77' - עמ' 4, גל' 286-275
 חצי פינה - רוני סוסק: גל' 286-275

מצד זה - עמוס לויטן על תנה אדם מאת יצחק לאור עמ' 25, גל' 275 ♦ על ספריהם של אריה אהרונאי,
 אשר רייך ואפרת מישורי עמ' 30, גל' 276-7 ♦ על אקדמות לאצ'ג, על ארץ זבה מאת רמי דיצני, על
 יומנים מאת ולי גורביץ, על ספרו של גורדייף ועוד עמ' 26, גל' 278 ♦ על גרגמאה ופנטגוראל מאת
 רבלה בתרגומו של עידו בסוק, על תנה ארנדט ועל ספרו של אלי שרייבר תחולי; עמ' 25, גל' 279 ♦
 על משיח של זוה פנוסס כהן, על שירה מול סוסליטריות מאת עוזי שביט; על נושה של יהודית כפרי,
 עמ' 23, גל' 280 ♦ על חיים גורי ועל ספרו של מחמוד דרוויש, על התנגשות הציוויליזציות על פי
 סמואל הנטינגטון, ועל "קפקא הסיני" על פי אליאס קגטי, עמ' 29, גל' 281 ♦ על ספרו של סמי שלום
 שטרית, על ספרו של יצחק בנימיני, על "נשמנות" של צ'כוב, עמ' 28, גל' 282 ♦ על מכתב הטייסיס
 וספר הטאר, על תשובה לעמית פוסט-ציוני, על נפתולי בבל מאת חרדיה ועוז, עמ' 24, גל' 284 ♦
 על: הוגים בני זמננו, על האידיאולוגיה של אלחוט, על ספרה של יהודית קציר, על מושיח מאת
 שמעון גורנברג, עמ' 28, גל' 285 ♦ על מקום אתר ועיד זה מאת מאיה ערד ועל חיי פיי מאת יאן
 מרשל, עמ' 22, גל' 286 ♦

תיאטרון - כרמית מידון על "אמא קוראו" ועל "יום במוותה של ג'י" בתיאטרון הקאמרי, עמ' 47,
 גל' 275 ♦ על "קריטון" מאת אפלסון ועל "המלחמה על הבית" מאת אילן חצור בתיאטרון הקאמרי, עמ'
 43, גל' 276-7 ♦ על שלוש הצגות בבית לסין, עמ' 43, גל' 278 ♦ על "מותו של סוכן" ועל "דירה
 לאהבה" בתיאטרון הבימה, עמ' 42, גל' 279 ♦ על "חשמלית ושמה תשוקה" ועל "פיאף" בבית לסין,
 עמ' 43, גל' 280 ♦ על "המלביש" ועל "עד ראייה" בתיאטרון הקאמרי, עמ' 43, גל' 281 ♦ על שתי
 הצגות בתיאטרון הרצליה, עמ' 42, גל' 282 ♦ על "קופסה שחורה ועל "הקומיקאים" עמ' 43, גל' 283
 ♦ על "שושה" ועל "העבד" בתיאטרון גשר, עמ' 43, גל' 284 ♦ על "האשליה" מאת פייד קורניי ועל
 "בשפל" מאת גורקי, על "אהבה קשה" ועל "משפחת ישראל" בתיאטרון חיפה 41, גל' 286 ♦

מתאין - מפעל תרבות ואמנות לנוער

הודית ויסמן, עבדאללה עזאיה, אילנה השכל, שחר-מריו מרדכי, מיכל נתניהו, גיל אנגלשטיין, גיל
 ירדני, עמ' 28-29, גל' 284 ♦ רהב גבאי, אודיה גנור, מיכל דר, אייל כהן מגורי, נוסר סגל, מעיין
 רוגל, שירן תמרי, עמ' 33-32, גל' 285 ♦ שירה: נעמה מלכור; שחר מריו מרדכי סיפורת: חני ברוכין;
 תגית לכיא עמ' 26-27, גל' 286 ♦

תגובות - יעל מדיני, עמ' 42, גל' 276-7 ♦ עמ' 42, גל' 284 יהודית אוריין על ספרה של יהודית
 קציר עמ' 42, גל' 285 ♦

רפי וייכרט: אל מרומי הסולם - מגמות רליגיוזיות בשירת שלונסקי, עמ' 24, גל' 276-77 ♦
 לב סולטסטוי: אחרית דבר ל"נשמנות" מאת צ'כוב; מרוסית: אריה אהרונאי, עמ' 36, גל' 280 ♦
 א.ב. יפה: קריאה תורת בשירת שלונסקי, עמ' 19, גל' 276-77 ♦ "מה יישאר? מילים..." שני פרקים
 בביוגרפיה של ללא גולדברג, עמ' 24, גל' 282 ♦
 ציפורה לוריא: על תערוכת קולאז'ים של יערה בן-דוד, עמ' 40, גל' 285 ♦
 אורנה לנגר: פסטיבל ישראל 2003, עמ' 21, גל' 280 ♦
 מרקו מאואס: הוראה מעשית ופוליטית של חוסר-אונים: פרוואק וויאגרה, עמ' 12, גל' 281 ♦ המקרה
 של הילארי קלינטון, עמ' 13, גל' 282 ♦ העורלה והפאלוס עמ' 15, גל' 283 ♦
 עיריית נחמני: הכמיהה לשירה הטהורה, על שיר של פול צלאן, עמ' 18, גל' 284 ♦
 סטלה (שלמה) גש: סופרים ונשים כאנטי גיבורים בספריו המאוחרים של אהרן מגד עמ' 17, גל'
 278 ♦
 תנה סקרה: לחבר אדמה לשמים, על שירים של אגי משעול, עמ' 17, גל' 281 ♦
 אלישע פורת: "על ערש האורלוגין": חליפת מכתבים בין שלונסקי לאריה לאהולה עמ' 26, גל' 77-
 276 ♦
 דני פתר: ציונות והיסטוריה, עמ' 16, גל' 275 ♦
 רמי קמחי: היכרות היהודי של אדמונד ויבס ויעקב שבתאי, עמ' 12, גל' 280 ♦
 ברכה רונפלד: ההרחק המערער, על ספרו של מירון ח' איקסון, עמ' 22, גל' 282 ♦
 צבי רפאלי: תראש רוביץ' עכשיו, עמ' 14, גל' 282 ♦ מלחמה קואבת לועקה רמה, מכתבים
 וציורים של ברוננו שולץ, עמ' 22, גל' 284 ♦
 שלום רצבי: בין ז'בוטינסקי לבובר עמ' 16
 שלמה גיורא שוהם: אלוהים... מיז', עמ' 18, גל' 282 ♦
 שמואל שתל: על הפסל יעקב אפשטיין, עמ' 21, גל' 286 ♦

ביקורת ספרים

יהודית אוריין: על הכתם האנושי מאת פיליפ רות, עמ' 10, גל' 275 ♦ על פונטנלה מאת יצחק שלו,
 עמ' 6, גל' 276-77 ♦ על דיוקן פושה מאת סטפן צוויג, עמ' 6, גל' 278 ♦ על התולדות החכמות
 והמשימות מאת דון האנה, עמ' 12, גל' 279 ♦ על הילוך חוזר מאת בני ברבש, עמ' 6, גל' 282 ♦ על
 המות והפינגוויין מאת אנדריי קורקוב, עמ' 8, גל' 283 ♦ על ריח תמוזים מאת מרק בר, עמ' 19, גל'
 286 ♦

זיל אמיואלי: על איקונין סדוק מאת אלישע פורת, עמ' 10, גל' 282 ♦
 דנה אמיר: על מחר יקרה לנו משה טוב מאת אסתי ג' חיים, עמ' 12, גל' 283 ♦
 יערה בן-דוד: על אי-ציות מאת אלברט מורביה, עמ' 7, גל' 276-77 ♦ על מי תולך הוא גם חוזר
 מאת תמר קרון, עמ' 10, גל' 279 ♦ על דרך עלמה מאת שולמית גלברע, עמ' 6, גל' 280 ♦ על תל-
 אביב מורת מאת שמעון בלס, עמ' 6, גל' 283 ♦
 משה בן-שאול: על אל תצביע עלי מאת צביה ליטבסקי, עמ' 10, גל' 276-77 ♦ על קורא בשם. מילון
 עברי נושאי וחוותי מאת איתן אבניאן, עמ' 11, גל' 281 ♦ על חשבתני לגנוב גרבי לילך מאת רפנה
 שחורי, עמ' 12, גל' 282 ♦
 יוסף ברנע: על לחם נקמות מאת צבי כנר, עמ' 6, גל' 275 ♦ על עבודת הטהוה מאת עדי אופיר עמ'
 10, גל' 283 ♦ על הטרדים: מי אנתנו באמת מאת משה גרילק, עמ' 12, גל' 284 ♦ על הערב בשש
 תפרוך מלחמה מאת מוסי אשכנזי, עמ' 8, גל' 285 ♦
 מיכה גיטו: על חסד הזמן מאת גדי יעקבי עמ' 12, גל' 276-77 ♦
 רינה ויו: על זסלי קבנינסקי - שמת תצויר ועל סאן, מתרחצות ומתרחצים מאת גילה בלס, עמ' 9,
 גל' 282 ♦

רן יהבו: על אצולת הארץ, משפחת אל-תומייני מאת אילן פפה, עמ' 6, גל' 279 ♦ על מבירות לג'נין
 מאת עירית גל וילנה הרמן, עמ' 6, גל' 280 ♦ על ילד לא רצוי: יצחק בן אהרון - ביוגרפיה
 אינטימית מאת יעל גבירץ, עמ' 10, גל' 284 ♦
 רות לבנית: על ללא גורל ועל קדיש לילד שלא נולד מאת איםרה קרטס, עמ' 12, גל' 275 ♦
 עמי לוי: על תומות הגוף מאת ברק תמדיני, עמ' 20, גל' 286 ♦
 צפריה לידובסקי: על מעולם לא מאת אהרן תבצלת, עמ' 14, גל' 284 ♦
 רוני סוסק: על עתני דומם מאת אשר רייך, עמ' 13, גל' 275 ♦ על מקום טוב ללילה מאת סביון
 ליברכט ועל ככל יום מקיף לפחות אדם בלונדיני אחוז מאת קייד בן-משה, עמ' 9, גל' 276-77 ♦
 על חיים על ניד זוכות מאת זורם עקרו ועל מרצס-בנג מאת מאבל הילה, עמ' 8, גל' 281 ♦
 על אידוני מאת ציפי ארד, עמ' 12, גל' 282 ♦ על מסרו דיש לקידות הבית מאת ציפי בן-יאיר
 שחרור, עמ' 9, גל' 285 ♦ על מופע רמזור קנז מאת עורד גיורי, עמ' 20, גל' 286 ♦
 אהרן עטון: על ספינות שרופות מאת אקירה יושימורה עמ' 8, גל' 275 ♦ על תורת המשחקים מאת
 לאה אילון, עמ' 8, גל' 276-77 ♦ על ככה אני מדברת עם תרות מאת סמי ברדונו, עמ' 10, גל' 278 ♦
 קציעה עלון: על גן תבלים מלב אש מאת ישראל הר, על אוניות התנה מאת יורם לוי פורת ועל שירים
 2002-1970 מאת יוחם ראובני, עמ' 8, גל' 275 ♦
 ב' פורת: על אופייה מאת גיורית, עמ' 13, גל' 278 ♦
 מירי פו: על המיפוע על האי הנעלם מאת וזיה סאראמאנו, עמ' 6, גל' 275 ♦ על מפקד העיר
 בוגולמה מאת יארוסלב האשק ועל מעשים מגונים מאת ג'ורדן קי בראון, עמ' 12, גל' 278 ♦ על
 תשיח בתיאטרון מאת בן-עמי פיינגולד, עמ' 9, גל' 279 ♦ על מלאכים נופלים מאת טרייסי שבליה,
 עמ' 10, גל' 280 ♦ על כחול מאת דוד ארליך, עמ' 10, גל' 281 ♦ על זנבית מאת סטיב מרסין, עמ' 7,

אקו"ם

שומרים על זכויות היוצרים

Acum

ליצירה שלך יש זכויות

מטבע הדברים, היוצר מעוניין יותר מכל בפרסום ובהכרה של עבודתו מצד הקהל. אין תחליף להתרגשות של הפרסום הראשון במוסף הספרותי, או לריח הדפוס בספרך החדש, אך כמו בכל עבודה שבה הושקעו מאמצים רבים, זכותך הבסיסית היא לקבל תשלום עבורה. אנו דואגים שתקבל את מלוא התמורה הכספית עבור כל שימוש ביצירתך ושלא יעשה בה שימוש בניגוד לרצונך.

באקום חברים כ-4000 יוצרים ישראלים: מלחינים, פזמונאים, מעבדים, סופרים, משוררים ומו"לים למוסיקה, ומיוצגים בה למעלה ממליון וחצי יוצרים מרחבי העולם. בנוסף לשמירת הזכויות וחלוקת התמלוגים, חרטה אקו"ם על דיגלה את קידום היצירה הישראלית.

הכלי העיקרי שלנו לקידום ועידוד היצירה הנו תחרות פרסי אקו"ם (נצת הזהב). המתקיימת מזה 43 שנים. זהו מפעל הפרסים הגדול והחשוב ביותר בישראל ליוצרים, בן מחולקים פרסים כספיים לעידוד היצירה המקורית מדי שנה. אקו"ם תומכת גם בפרוייקטים חברותיים ולא מסחריים נוספים כגון המגזין שבידך, המקדמים את היצירה המקורית ומעודדת את חברי אקו"ם להשתתף בהם.

הצטרף עכשיו לאקו"ם וקבל:

- ◀ הגנה על זכויותך
- ◀ טיפול משפטי, ללא תשלום, בנושאי זכויות יוצרים
- ◀ חלוקה מהירה ומדוייקת של תמלוגים עבור שימוש ביצירותיך.
- ◀ בית של יוצרים ליוצרים!

להרשמה ופרטים נוספים:

03-6113475

03-6113428

03-6113412

www.acum.org.il

משרדינו נמצאים ברחוב חובל 9, פינת החילזון 1, רמת-גן 52117, ת.ד. 1704